

Statens tilbud

Jordbruksforhandlingene

2008

9. mai 2008

Innhold

1. Innledning.....	9
2. Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2008.....	10
2.1 St.meld. nr. 19 (1999-2000).....	10
2.2 Soria Moria-erklæringen.....	10
2.3 Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppgjør.....	11
2.4 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi.....	12
3. Utviklingen i jordbruket.....	14
3.1 Innledning.....	14
3.2 Inntektsutviklingen for jordbruket.....	14
3.3 Lønnsutvikling for andre grupper.....	18
3.4 Kostnadsutvikling.....	18
3.5 Arealutviklingen.....	19
3.6 Utviklingen i sysselsetting i jordbruket.....	20
3.7 Strukturutvikling.....	20
3.8 Geografisk utvikling.....	21
3.9 Produksjons- og markedsutvikling.....	22
3.10 Overføringene til jordbruket.....	22
3.11 Nærings- og bygdeutvikling.....	23
3.11.1 Nærmere om noen av ordningene.....	24
3.12 Likestilling og rekruttering.....	30
3.13 Miljø.....	30
3.13.1 Miljøstatus i jordbruket.....	30
3.13.2 Evalueringsprogram av regionale miljøprogram.....	31
3.13.3 Resultater av miljøvirkemidler over jordbruksavtalen.....	33
3.14 Økologisk produksjon og forbruk.....	34
3.14.1 Markedsutvikling.....	34
3.14.2 Produksjonsutvikling.....	35
3.14.3 Annet.....	36
4. Foredling og omsetning.....	37
4.1 Innledning.....	37
4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder.....	37
4.3 Prisutviklingen på matvarer.....	39
4.4 Industri og konkurranseforhold.....	40

4.5 Matpolitikken.....	42
4.5.1 Jordbruksavtalens virkemidler i forhold til matpolitiske mål.....	42
4.5.2 Trygg mat av riktig kvalitet.....	42
4.5.3 Matmangfold	43
5. Importvernet og internasjonale forhold.....	44
5.1 WTO Landbruksavtalen.....	44
5.2 WTO-forhandlingene	45
5.3 MUL-import.....	46
5.4 Forholdet til EU/EUs landbrukspolitikk	46
5.4.1 Innledning.....	46
5.4.2 Forhandlinger med EU	47
5.4.3 Forhandlinger i regi av EFTA	48
6. Hovedtrekk i tilbudet.....	49
6.1 Innledning	49
6.2 Hovedprofil.....	50
6.3 Grunnlagsmaterialet.....	51
6.4 Rammen	53
6.4.1 Oppbygging av rammen	53
6.5 Pris- og markedsordninger.....	55
6.6 Fordeling på priser og tiltak.....	56
6.6.1 Økning i målprisene.....	56
6.6.2 Endring i bevilgninger over avtalen	57
6.6.3 Utslag på referansebrukene	57
6.7 Prioriterer grasbasert husdyrhold - distrikts- og strukturprofil	58
6.8 Næringsutvikling og Landbrukets utviklingsfond	59
6.9 Miljø og klimatiltak	59
6.10 Økologisk landbruk.....	60
6.11 Velferdsordningene.....	60
7. Nærmere om viktige politikkområder	61
7.1 Skadefondet for landbruksproduksjon	61
7.2 Landbrukets utviklingsfond	62
7.2.1 Økonomisk oversikt over fondet	62
7.3 Næringsutvikling.....	65
7.3.1 Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler.....	65
7.3.2 Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	66

7.3.3 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	67
7.3.4 Sentrale bygdeutviklingsmidler	68
7.3.5 ”Inn på tunet”	68
7.3.6 Utviklingstiltak for geit	68
7.3.7 Stiftelsen KSL Matmerk	69
7.3.8 E-sporing, fagpiloter	70
7.3.9 Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon	70
7.3.10 Grønt reiseliv	70
7.3.11 Utviklingsprogram for innlandsfiske	71
7.3.12 Skogbruk og bioenergi	71
7.3.13 Frukt og grønt	72
7.3.14 Program for rekruttering/likestilling	73
7.3.15 Beiteprosjekt	73
7.4 Miljø	74
7.4.1 Landbruk, klima og vannmiljø	74
7.4.2 Nasjonalt miljøprogram	76
7.4.3 Regionale miljøprogram	77
7.4.4 Utvalgte kulturlandskap	78
7.4.5 Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL)	79
7.4.6 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler	80
7.4.7 Andre miljøvirkemidler	81
7.5 Økologisk produksjon og forbruk	83
7.5.1 Økologisk kornproduksjon	84
7.5.2 Premieringsordningen for økologisk kjøtt	85
Økologisk lam- og saueproduksjon	85
7.5.3 Kumelkkvoter	85
7.5.4 Avløsertilskudd fjørfe	86
7.5.5 Generisk markedsføring av økologiske produkter	86
7.5.6 Utviklingsmidler	86
7.5.7 Forskning	86
7.6 Forskning	87
7.7 Korn, kraftfôr og mel	87
7.8 Melk	88
7.8.1 Kvoteordningen for melk	88
7.8.2 Prisutjevningsordningen for melk	90

7.9 Kjøtt	90
7.9.1 Tiltak for å øke produksjonen av norsk storfekjøtt.....	90
7.9.2 Tiltak for å øke produksjonen av norsk sauekjøtt.....	90
7.9.3 Vurdering av dyrevelferdstiltak i storfeholdet.....	91
7.9.4 Referansepris for fjørfekjøtt	91
7.10 Frukt, grønt og poteter	92
7.10.1 Avrensordningen for potet.....	92
7.10.2 Epler til industriell foredling	93
7.11 Produksjonstilskudd.....	94
7.11.1 Produksjonstilskudd og driftssamarbeid.....	94
7.11.2 Spesialisert storfekjøttproduksjon som egen produksjon	95
7.11.3 Åpne for at foretak kan motta flere driftstilskudd	95
7.11.4 Utbetaling av produksjonstilskudd storfe med bruk av Husdyrregisteret ..	96
7.11.5 Digitale markslagskart (DMK).....	96
7.12 Velferdsordninger	97
7.12.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid.....	97
7.12.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom mm.	97
7.12.3 Tilskudd til landbruksvikarordningen	98
7.12.4 Tilskudd til tidligpensjonsordningen for jordbrukere.....	98
7.13 Strukturutviklingen i landbruket i lys av de landbrukspolitiske mål	98
7.13.1 NILF-rapport	98
7.13.2 Strukturutvikling og landbrukspolitiske virkemidler	99
7.14 Andre politikkområder.....	100
7.14.1 Oppfølging av KSL-trekk i forhold til målpris.....	100
7.14.2 Gjennomgang av Jordbruksavtaleteksten	100
7.14.3 Tilskudd til dyreavl mm.	100
7.14.4 Finansiering av opplysningskontorene i landbruket.....	101
7.14.5 Norsk landbruksrådgivning	101
8. Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150	104
8.1 Budsjettmessige forhold kapittel 1150.....	104
8.1.1 Innledning.....	104
8.1.2 Overførte beløp fra 2007 og omdisponering av bevilgninger i 2008	104
8.1.3 Post 50 Fondsavsetninger (mill. kroner).....	105
8.1.4 Post 70 Markedsregulering (mill. kroner)	106
8.1.5 Post 73 Pristilskudd (mill. kroner).....	106

8.1.6 Post 74 Direkte tilskudd (mill. kroner).....	107
8.1.7 Post 77 Utviklingstiltak (mill. kroner).....	107
8.1.8 Post 78 Velferdsordninger (mill. kroner)	108
8.1.9 Kapittel 4150 Markedsordningen for korn (mill. kroner).....	108

1. Innledning

Statens forhandlingsutvalg viser til Jordbrukets forhandlingsutvalgs arbeidsdokument av 25.04.08 og legger med dette fram statens tilbud i jordbruksforhandlingene i 2008. Tilbudet legges fram som grunnlag for videre forhandlinger.

For bevilgninger over statsbudsjettet omfatter forhandlingene kalenderåret 2009 og omdisponeringer innenfor rammen for 2008. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 01.07.08-30.06.09. Statens forhandlingsutvalg foreslår at enkelte mindre spørsmål av teknisk karakter tas i forbindelse med gjennomgang av avtaleteksten for kommende periode.

I kapittel 2-5 gjennomgås det politiske grunnlaget og en del utviklingstrekk som bakgrunn for forhandlingene. Relevante deler av det politiske grunnlaget, St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Stortingets behandling av denne, og Regjeringens Soria Moria-erklæring er også gjengitt i tilknytning til enkelte kapitler i dokumentet. Videre er Stortingets behandling av løpende jordbruksavtaler omtalt. Kapittel 6 gjengir hovedtrekkene i tilbudet og kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale politikkområder. Kapittel 8 omtaler ledige midler og forslag til disponering av disse, samt detaljerte forslag til bevilgninger på de enkelte tiltak i 2009.

2. Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2008

2.1 St.meld. nr. 19 (1999-2000)

St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon ble behandlet i Stortinget 09.05.00. I Innst. S. nr. 167 slutter flertallet i Næringskomiteen seg til hovedpunktene i meldingen. Det legges til grunn at jordbruksoppkjøret skal baseres på de mål og retningslinjer som er trukket opp for landbrukspolitikken gjennom Stortingets behandling av St.meld. nr. 19. Meldingen legger vekt på landbrukets samlede bidrag til samfunnsnytte på kort og lang sikt. Det er lagt vekt på en helhetlig politikk som omfatter hele verdikjeden og betydningen av økt forbrukerorientering av mat- og landbrukspolitikken. I komiteens merknader heter det bl.a.:

"Komiteen mener landbruket i tråd med samfunnets behov skal:

- produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser
- produsere andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser
- produsere fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kulturgoder, og sikre en langsiktig matforsyning.

Komiteen vil understreke at sumvirkningen av landbrukets ulike funksjoner representerer næringens totale samfunnsnytte, og legger til grunn at en attraktiv landbruksnæring og aktiv matproduksjon over hele landet er et viktig grunnlag for å få løst sentrale samfunnsoppgaver på en god måte.

Komiteen mener norsk jordbruk både på kort og lang sikt skal bidra til å sikre forbrukerne en stabil og god matforsyning. Jordbruket skal produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor de til enhver tid gjeldende handelspolitiske rammer. Produksjonsmengden må tilpasses slik at markedet balanseres over tid. Maten skal produseres på en etisk akseptabel og økologisk og samfunnsmessig bærekraftig måte."

"Komiteen understreker at landbruket er en langsiktig næring. Derfor er komiteen enig i at løpende produksjon er en forutsetning for forsyningssikkerheten på lang sikt, sammen med et vern om jordressursene som bidrar til å bevare produksjonsgrunnlaget. Komiteen peker på at internasjonale rammevilkår for handel med jordbruksvarer må ta høyde for nasjonal politikk for en langsiktig forsyningssikkerhet."

"Komiteen vil peke på at en forbrukerorientering av matproduksjonen har flere sider. Virkemidler som bidrar til god matforsyning og trygge matvarer må fortsatt videreutvikles... Komiteen vil samtidig understreke at økt utvalg, et velfungerende marked og lavere matvarepriser er viktige elementer i en orientering mot forbrukerinteressene. Komiteen viser i den forbindelse til behovet for differensierte matpriser ut fra betalingsvilligheten til ulike kundegrupper for et differensiert produktspekter... Komiteen vil peke på betydningen av reell konkurranse både i næringsmiddelindustrien og i detaljhandelen."

"Komiteen legger til grunn at norsk landbruks bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter livskraftige driftsenheter og attraktive arbeidsplasser i næringen... Komiteen ønsker å videreføre et desentralisert jordbruk med en variert bruksstruktur som alternativ til en mer industrialisert næring. Hensynet til dyrevern og dyrehelse må vektlegges når kravet om mer effektive driftsformer vurderes."

2.2 Soria Moria-erklæringen

I Soria Moria-erklæringen heter det om landbruksområdet innenfor næringspolitikken:

”Landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og sysselsetting i store deler av landet. Landbruket i Norge har flere funksjoner: produsere trygg mat og sikre matforsyningen og samtidig bidra til sysselsetting og bosetting over hele landet. Landbruket er mangfoldig og omfatter jordbruk, skogbruk, beitebruk og reindrift, og den er viktig også for næringer som reiseliv, kultur og næringsmiddelindustri. Norsk matjord er en begrenset ressurs som det er et nasjonalt ansvar å ta vare på for våre etterkommere. Målet er å opprettholde et levende landbruk over hele landet.

Regjeringen vil:

- Sikre utøvere i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper.
- Videreføre markedsordningene. Samvirkets rolle som markedsregulator skal sikres.
- Sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet. Strukturprofilen må styrkes.
- Kanaliseringspolitikken skal opprettholdes og driftstilskuddsordningen gis en klarere distriktsprofil. Virkemiddelbruken må stimulere til økt beiting med husdyr for å kunne opprettholde et åpent kulturlandskap.
- Gi velferdsordningene en spesiell prioritet gjennom forslag til bedre avløserordninger og sikring av ferie og fritidsmuligheter.
- Prioritere bønder som henter en vesentlig del av sysselsetting og inntekt fra gården og fra annen primærnæringsvirksomhet.
- Ha en totalgjennomgang av WTO-forhandlingenes konsekvenser for norsk landbrukspolitikk. I en nær dialog med næringen vil vi legge grunnlaget for utforming av virkemidler i tråd med Stortingets mål for landbrukspolitikken og internasjonale forpliktelser.
- Ha et sterkt importvern for innenlandsk landbruksproduksjon.
- Det er ikke grunnlag for nye innrømmelser under artikkel 19 i EØS-avtalen så lenge de pågående forhandlingene i WTO foregår.
- Videreutvikle verdiskapingsprogrammene for mat, trevirke og reindrift, og stimulere til utvikling av nisjeprodukter, satse på bygdeutviklingstiltak og bioenergi og utvikle en ny politikk for fjellområdene.
- Bidra til å øke videreforedlingen av norske trevarer, og videreutvikle en nasjonal skogpolitikk, der staten tar et medansvar for planting og ungsogpleie. De økonomiske støtteordningene til skogbruket skal forbedres.
- Utrede en gunstig låneordning i forbindelse med etablering innen landbruket slik at generasjonsskifte og rekruttering kan sikres bedre.
- At det skal være et mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i 2015 skal være økologisk.
- Prioritere dyrevelferd og bedre kapitaltilgangen i næringen slik at nye krav til dyrevelferd og fomyelse av driftsapparatet kan imøtekommes. Ordninger må utformes på en slik måte at man samtidig ivaretar målet om mangfold og variasjon i bruksstørrelse.
- At Mattilsynet i større grad skal finansieres av offentlige midler med bakgrunn i at det oppfyller en offentlig kontrollfunksjon.
- At bøndernes rett til å bruke formeringsmateriale fra egen avling ikke skal svekkes.”

Erklæringen omfatter spørsmål både innenfor og utenfor jordbruksavtalens ansvarsområde.

2.3 Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppgjør

Ved behandlingen av jordbruksoppgjøret i 2006 (Innst. S. nr. 236 (2005-2006)), uttalte et flertall bestående av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

”Dette flertallet imøteser det videre arbeidet med tiltak for å nå målene i regjeringserklæringen. Dette flertallet vil peke på at årets oppgjør er starten på en kursendring i landbrukspolitikken. Årets oppgjør må ses i sammenheng med behandlingen av innretningen på kommende års jordbruksoppgjør.”

Flertallet i komiteen, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, uttalte at de:

”legg stor vekt på å ha ein matproduksjon som tek omsyn til matsikkerhet, lokale tradisjonar og naturgrunnlaget. For å sikre nasjonal matsikkerheit er det viktig å halde oppe evnen til matproduksjon i norsk jordbruk. Vidare er eit aktivt landbruk i alle delar av landet eit viktig virkemiddel for å oppretthalde hovudtrekka i det busetnadsmønster vi har i dag. Fleirtalet vil leggje til rette for ein variert bruksstruktur som både tek omsyn til tradisjonelle familiebruk og gir høve til ulike formar for samarbeid. Saman med eit aktivt jordbruk, vil fleirtalet leggje til rette for ein livskraftig næringsmiddelindustri.”

Ved behandlingen av jordbruksoppgjøret i 2007 (Innst. S. nr. 285 (2006-2007)), uttalte et flertall i næringskomiteen, alle med unntak av medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre:

”... konstaterer at partane i den framforhandla avtala var samde om at jordbruket skal ha ei nivåheving i inntektene, ut over lik prosentvis vekst, på 475 mill. kroner. Samla ramme på 975 mill. kroner legg til rette for ei inntektsauke på om lag 10 %, eller vel 17.000 kroner per årsverk, frå 2007 før oppgjeret til 2008, når verdien av auka nytting av jordbruksfrådraget er inkludert.

Eit anna fleirtal, medlemene frå Arbeidarpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil streke under at ei slik inntektsauke er ei oppfølging av Soria Moria-erklæringa, der det mellom anna heiter: « Regjeringa vil sikre utøvere i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper.» Dette fleirtalet er samd i dette.”

2.4 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi

Regjeringen fører en politikk som bygger på rettferdighet og fellesskap. Basert på den nordiske modellen vil Regjeringen fornye og utvikle de offentlige velferdsordningene og bidra til et arbeidsliv der alle kan delta. Regjeringen vil legge til rette for økt verdiskaping og for utvikling over hele landet innenfor rammer som sikrer at kommende generasjoners muligheter for å dekke sine behov ikke undergraves. Dette krever en ansvarlig politikk med vekt på natur- og miljøhensyn, en langsiktig forvaltning av nasjonalformuen, et bærekraftig pensjonssystem og en sterk offentlig sektor. Alle disse delene må virke sammen for at vi skal klare å nå disse målene.

Regjeringen vil følge handlingsregelen for budsjettpolitikken. Handlingsregelen sikter mot en gradvis og forsvarlig økning i bruken av oljeinntekter over statsbudsjettet, om lag i takt med utviklingen i realavkastningen av Statens Pensjonsfond – Utland, anslått til 4 pst. per år. En jevn og gradvis økning i bruken av oljeinntekter over statsbudsjettet legger til rette for en stabil utvikling i norsk økonomi.

Norsk økonomi er inne i en sterk høykonjunktur. Aktiviteten i fastlandsøkonomien har økt med nærmere 5 pst. per år i gjennomsnitt de fire siste årene. Den vedvarende, sterke veksten reflekteres nå i svært høy kapasitetsutnyttning og et stramt arbeidsmarked. Det har vært rekordhøy vekst i sysselsettingen, og arbeidsledigheten har avtatt til nivåer vi ikke har sett på 20 år. Utsikter til en avmatning i den økonomiske veksten trekker i retning av at etterspørselen etter arbeidskraft vil avta noe i tiden framover.

Det stramme arbeidsmarkedet har gitt seg utslag i en klart tiltakende lønnsvekst og kostnadsvekst. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) anslår veksten i gjennomsnittlig årslønn i Norge til 5,4 pst. i 2007, opp fra 4,1 pst. i 2006. Lønnsveksten i fjor var den høyeste siden 2002. Årets inntektsoppgjør er et hovedoppgjør.

Så langt er det oppnådd enighet mellom både NHO og LO/YS og mellom HSH og LO/YS om en ramme med anslått årslønnsvekst på 5,6 pst. i 2008.

Også den underliggende prisstigningen ser ut til å ha økt. Målt ved konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer, lå konsumprisene om lag 2,1 pst. høyere i 1. kvartal i år, enn i samme periode i fjor. For å holde prisveksten nær inflasjonsmålet over tid har Norges Bank siden sommeren 2005 gradvis satt styringsrenten opp med til sammen $3\frac{3}{4}$ prosentpoeng, til $5\frac{1}{2}$ pst. Målt ved konkurransekursindeksen er kronen nå om lag $4\frac{1}{2}$ pst. sterkere enn gjennomsnittlig kurs i fjor og $8\frac{1}{4}$ pst. sterkere enn gjennomsnittet over de siste ti årene.

Usikkerhet i de internasjonale finansmarkedene har bidratt til at norske pengemarkedsrenter og bankenes innskudds- og utlånsrenter har økt mer enn Norges Banks styringsrente de siste månedene. Flere banker har varslet ytterligere renteøkninger framover.

3. Utviklingen i jordbruket

3.1 Innledning

Dette kapittelet belyser utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Det er ikke mulig å avlese virkningene av den løpende politikken i utviklingen fra år til år. Virkningen av endringer i virkemiddelbruken vil først vise seg over tid. Videre vil det i de fleste sammenhenger ikke være mulig å vurdere utviklingen i relasjon til enkeltvirkemidler, men i forhold til den helhetlige virkemiddelbruken.

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram og bearbeide grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjøret. Materialet består av følgende tre rapporter:

- Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk og vederlag til arbeid og egenkapital.
- Referansebruksberegninger for jordbruket: Beregningene er basert på NILFs Driftsgranskninger og brukes til å vurdere utslag av et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.
- Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken: her rapporteres det om utviklingen innenfor sentrale områder.

For mer utfyllende statistikk vises det til disse publikasjonene.

3.2 Inntektsutviklingen for jordbruket

Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes med utgangspunkt i normaliserte regnskaper i Totalkalkylen. Den omfatter inntekter fra tradisjonelt jord- og hagebruk, og inkluderer strukturendringer. For jordbrukere som selvstendig næringsdrivende er det mange forhold, også utenfor forhandlingene, som påvirker inntektene det enkelte år. Årets materiale viser betydelig vekst i hjemmemarkedet, som har gitt grunnlag for produksjonsøkning og økning i brutto inntekter. Samtidig er kostnadsveksten, spesielt i budsjettet for 2008, større enn på mange år, og delvis drevet av utviklingen internasjonalt.

Tabell 3.1 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2006 til budsjetterte tall for 2008 i følge Budsjettnemndas normaliserte regnskaper. Beregnet inntektsnivå i Totalkalkylen er ikke sammenlignbart mellom beregningsår, pga. revisjon av dataserier når nytt datagrunnlag foreligger. I årets kalkyle ligger beregnet nivå for de siste årene litt høyere enn beregnet i fjor (om lag 2.000 kroner/ årsverk i 2006), bl.a. etter innarbeiding av SSBs veksthusundersøkelse i 2007.

Tabell 3.1 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper

	2006	2007	2008	06/07	07/08
Sum produksjonsinntekter	21 361	22 727	23 723	6,4 %	4,4 %
Direkte tilskudd	8 550	8 802	9 099	2,9 %	3,4 %
Totale inntekter, mill. kr	29 911	31 528	32 822	5,4 %	4,1 %
Driftskostnader	14 138	14 265	15 391	0,9 %	7,8 %
Sum kapitalkostnader	6 544	7 224	7 653	10,3 %	5,9 %
Sum kostnader, mill. kr	20 682	21 489	23 044	3,9 %	7,2 %
Vederlag arbeid og egenkapital, mill. kr	9 249	10 039	9 778	8,5 %	- 2,6 %
Antall årsverk	63 100	61 000	59 100	- 3,3 %	- 3,1 %
Kroner per årsverk	146 580	164 578	165 445	12,3 %	0,5 %
Verdi skatteordning, kr/årsverk	12 510	20 200	21 400		
Totalt, kr/årsverk	159 100	184 800	186 800	16,2 %	1,1 %
Inntektsøkning i 2008 i forhold til 2007, før oppgjør			7 300		

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Når det tas hensyn til verdien av jordbruksfradraget ved ligningen, viser årets beregninger en inntektsvekst i regnskapsåret 2007 på vel 16 pst., eller 25 700 kroner per årsverk. I 2008 budsjetteres det med en inntekstøkning på 1,1 pst., tilsvarende 2000 kroner per årsverk. For toårsperioden 2006 til 2008, før oppgjør, er inntektsveksten beregnet 17 ½ pst. eller 27 700 kroner.

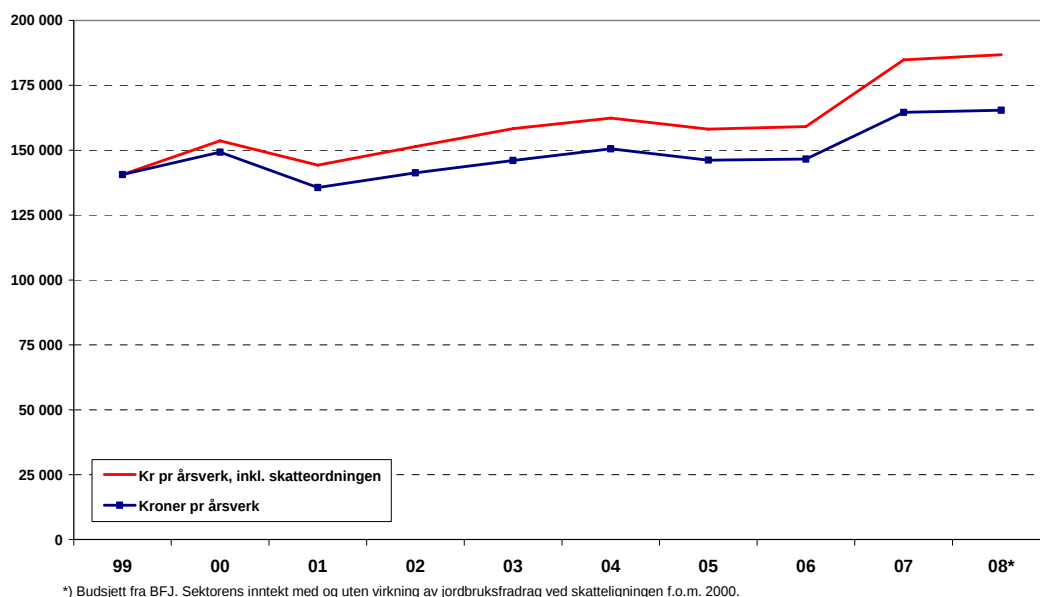
Fjorårets avtale skulle, iht. protokollen, legge til rette for en inntektsvekst i 2008 på om lag 10 prosent, eller vel 17.000 kroner, i forhold til 2007 før oppgjør. Fordi det ble gitt målprisøkninger i fjor, som virker fra 1. juli, ble Budsjettnemnda bedt om å beregne utslaget på året 2007 av fjorårets avtale. Korrigert for dette viser årets Totalkalkyle, en vekst fra 2007 til 2008, på 7 300 kroner per årsverk.

Samtidig ble 2007 bedre enn forutsatt i fjor, bl.a. som følge av bedret markedsbalanse. Årsaken til klart svakere prognose for 2008 enn forutsatt i fjor er, til tross for økt produksjon og etterspørsel, uforutsett stor kostnadsvekst, over 7 pst. Det skyldes i stor grad utviklingen internasjonalt, med sterk prisøkning som gir jordbruket økte produksjonskostnader, bl.a. kraftfôr, gjødsel og olje-/oljerelaterte produkter.

Årets normaliserte totalregnskap viser en gjennomsnittlig inntektsøkning per årsverk på om lag 3 ½ pst. per år for de siste 10 regnskapsår (t.o.m. 2007), og 4,3 pst. i siste 5-årsperiode, når effekten av jordbruksfradraget er inkludert. Dette er høyere tall enn fjorårets Totalregnskap viste. Inntektsvariasjon mellom år gjør at gjennomsnittet påvirkes relativt betydelig av hvilke år som inngår i beregningen. Økningen for andre grupper har vært 4,2 pst. per år de siste 5 årene.

Både i 2007 og 2008 har etterspørselen økt og gitt rom for volum- og prisvekst for flere viktige jordbruksprodukter. Dette har resultert i en brutto inntekstøkning i perioden samlet på 2,9 mrd. kroner. I realverdi er det den største veksten i brutto inntekter på to år, siden årene etter opptrappingsvedtaket på 70-tallet. Produksjonsvolumet i jordbruket økte med 3,3 pst., mens prisene økte med 10,5 pst. Samtidig har det vært en betydelig kostnadsøkning i samme periode. Kostnadene omtales i kapittel 3.4.

Figur 3.1 viser vederlag til arbeid og egenkapital etter normaliserte regnskaper i Totalkalkylen med og uten inntekstvirkingen av jordbruksfradraget. BFJ anslår jordbruksfradraget i 2008 har en verdi tilsvarende 1,3 mrd. kroner i inntekt før skatt.

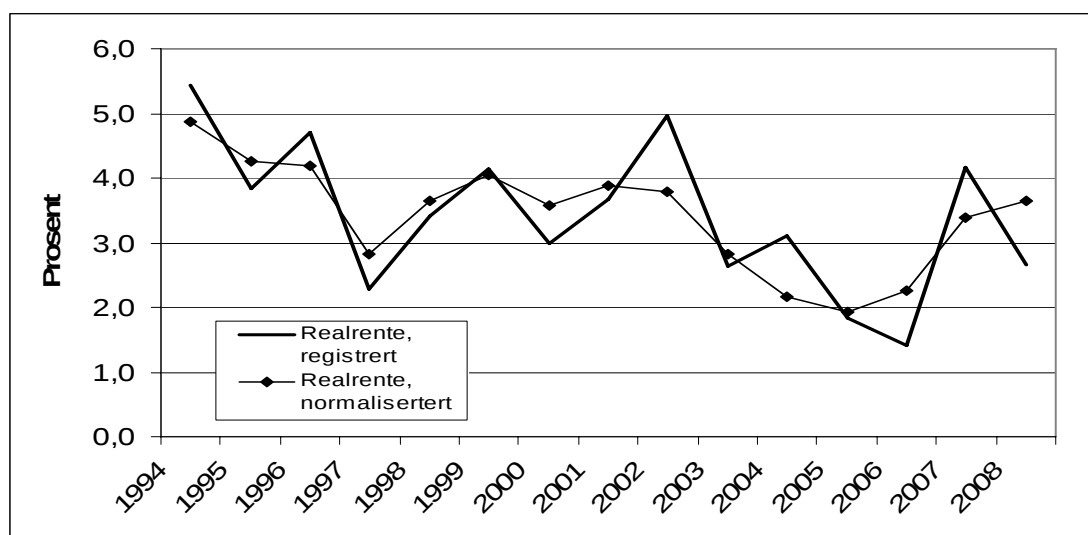
Figur 3.1 Sektorens inntekt per årsverk f.o.m. 2000, med og uten virkning av jordbruksfradrag ved skatteligningen. Normalisert regnskap.

Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med i Totalkalkylen, med unntak av kjøreinntekter for maskiner som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylens normaliserte regnskaper gir derfor ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Revisjon av dataserier og beregningsprinsipper gjør at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling kan variere mellom beregningsår. Totalkalkylen har ikke, og kan ikke ha, samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk, og inntektsutviklingen kan variere mellom beregningsår. Til årets beregninger er tidsseriene endret med grunnlag i SSBs veksthusundersøkelse i 2007. Dette ga endringer i postene for grønnsaker, blomsterproduksjon og energiforbruk. I tillegg er det gjort justeringer av posten "Forskjellig" under Andre kostnader. De viktigste endringene i årets materiale er:

- Blomsterproduksjon: verdiøkning i 2007 på 230 mill. kroner.
- Grønnsaker: verdiøkning i 2006 på 137 mill. kroner.
- Forskjellig under Andre kostnader: kostnadsøkning i 2007 på 75,4 mill. kroner.

I normaliserte regnskaper har nemnda fra og med 2007 glattet realrentekostnaden på lånt kapital, ved å beregne gjennomsnittet av det enkelte og de to foregående års konsumprisvekst før beregning av normalisert realrente. Det gir et mer stabilt uttrykk for den underliggende inntektsutviklingen. Figur 3.2 viser realrenten i registrert og normalisert regnskap.

Figur 3.2 Realrente i registrert og normalisert regnskap. Prosent.

Referansebrukene

Tabell 3.2 viser Budsjettnemndas beregninger av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for referansebrukene i årene 2006 til 2008.

Tabell 3.2 Vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk på referansebrukene. Inntektsverdi av jordbruksfradraget ved ligningen er lagt til, kroner og prosentvis endring.

	2006	2007	2008	06-07	07-08	06-08
Melk og storfeslakt, 18 årskyr	179 500	209 500	205 600	17 %	-2 %	15 %
Korn. 336 dekar korn					-12	3 %
	218 500	256 300	224 600	17 %	%	
Sau. 129 vinterfôra sauer	132 600	168 000	187 800	27 %	12 %	42 %
Melkegeit, 80 årsgeiter	192 200	201 300	206 600	5 %	3 %	7 %
Svin og korn	236 200	327 300	332 100	39 %	1 %	41 %
Egg og planteprodukter					-15	15 %
	212 600	288 100	245 300	36 %	%	
Poteter og korn	220 300	259 000	235 400	18 %	-9 %	7 %
Storfeslakt/ammekyr, 17 ammekyr	104 800	132 800	133 900	27 %	1 %	28 %
Frukt/bær og sau	185 300	217 900	251 000	18 %	15 %	35 %
Fjorfekjøtt og planteprodukter	298 700	351 000	329 500	18 %	-6 %	10 %
Økologisk melk/storfeslakt, 19 årskyr	180 500	218 000	219 600	21 %	1 %	22 %

Gjennomsnittlig var inntektsvekst for alle referansebruk grovt regnet på i underkant av 20 pst. i 2007. Brukene med svin/korn, sau og ammekyr viser relativt sett den største økningen. For 2008 viser beregningene en inntektsreduksjon på i underkant av 2 pst. i gjennomsnitt, som følge av betydelig kostnadsvekst. For 2008 viser beregningene den svakeste utviklingen for bruk der innsatsfaktorer som kraftfôr og kunstgjødsel utgjør en stor andel av kostnadene. Bruk med sau skiller seg ut med en inntektsvekst på 12 pst. også i 2008. Brukene med sau viser også en bedre produktivitetsutvikling enn foregående år.

For toårsperioden under ett viser referansebrukene om lag samme inntektsutvikling som Normaliserte regnskaper, men med ulik bevegelse til 2007 og 2008. Det er flere årsaker til dette, men en viktig forklaring ligger i at avskrivningene i driftsgranskingene beregnes etter historiske kostnader og at lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I

Totalkalkylen inflasjonsjusteres kapitalsaldoen før beregning av kapitalslit og lånt kapital godtgjøres med realrente. Det gir ulik utvikling mellom enkeltår.

Som tidligere år, er inntektsnivået lavest per årsverk for referansebrukene med sau og ammeku. Inntektsnivået for referansebruket med økologisk melkeproduksjon ligger noe høyere enn for øvrige bruk med noenlunde samme driftsomfang.

3.3 Lønnsutvikling for andre grupper

Tabell 3.3 viser lønnsutviklingen fra 2006 til 2007, samt for perioden 1997-2007 for to grupper i samfunnet. Tallene er hentet fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene og Statistisk sentralbyrå. Inntektsutviklingen for selvstendige næringsdrivende er ikke tatt med. Det statistiske materialet er svakere for denne gruppen og vil normalt svinge mer enn for andre.

Tabell 3.3 Årslønnsvekst i prosent for alle grupper og for to hovedgrupper av lønnsinntakere

	I alt 1997- 2007	Gjennomsnitt per år 1997-2007	I alt 2002- 2007	Gjennomsnitt per år 2002-2007	Vekst 2006- 2007
Årslønn ¹ alle grupper	58,2	4,7	22,6	4,2	5,4
Årslønn ¹ NHO-bedrifter i industrien, arbeidere og funksjonærer	59,3	4,8	23,6	4,3	5½
Årslønn ¹ offentlig forvaltning	58,6	4,7	22,8	4,2	4¾ ²
Lønn ³ pr. normalårsverk ⁴	62,5	5,0	24,7	4,2	5,6

¹ Den samlede lønn (ekskl. overtidsgodtgjørelse) en lønnstaker vil oppnå i løpet av et år, dersom vedkommende har utført et fullt normalt årsverk. Det forutsettes at det gis full lønn under ferie, sykefravær, permisjoner mv.

² Ekskl. helseforetakene.

³ Lønn ekskl. arbeidsgiveravgift. Dette innebærer lønn inkl. overtidsgodtgjørelse, naturallønn og sosiale ytelser som lønnstakerne mottar.

⁴ Summen av antall heltidsansatte og deltidsansatte omregnet til heltid (SSB).

Kilde: Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene og Statistisk sentralbyrå

Lønnsoppgjørene i 2008

I årets lønnsoppgjør som er et hovedoppgjør, foreligger det forhandlingsresultater i flere av de store forhandlingsområdene. For arbeidere i LO/NHO-området er rammen for oppjøret anslått til 5,6 pst. fra 2007 til 2008. I HSH-området er forhandlingsresultatet også anslått til 5,6 pst. Årslønnsveksten består av overheng, tillegg og glidning. Årets jordbruksoppgjør omhandler i hovedsak året 2009.

3.4 Kostnadsutvikling

Som det går fram av tabell 3.1 har kostnadene, i følge Budsjettnemnda, økt med 2,36 mrd. kroner fra 2006 til 2008. Økningen er fordelt med 3,9 pst. i 2007 og 7,2 pst. i 2008.

Kostnadsveksten fra 2006 til 2008 er i hovedsak knyttet til:

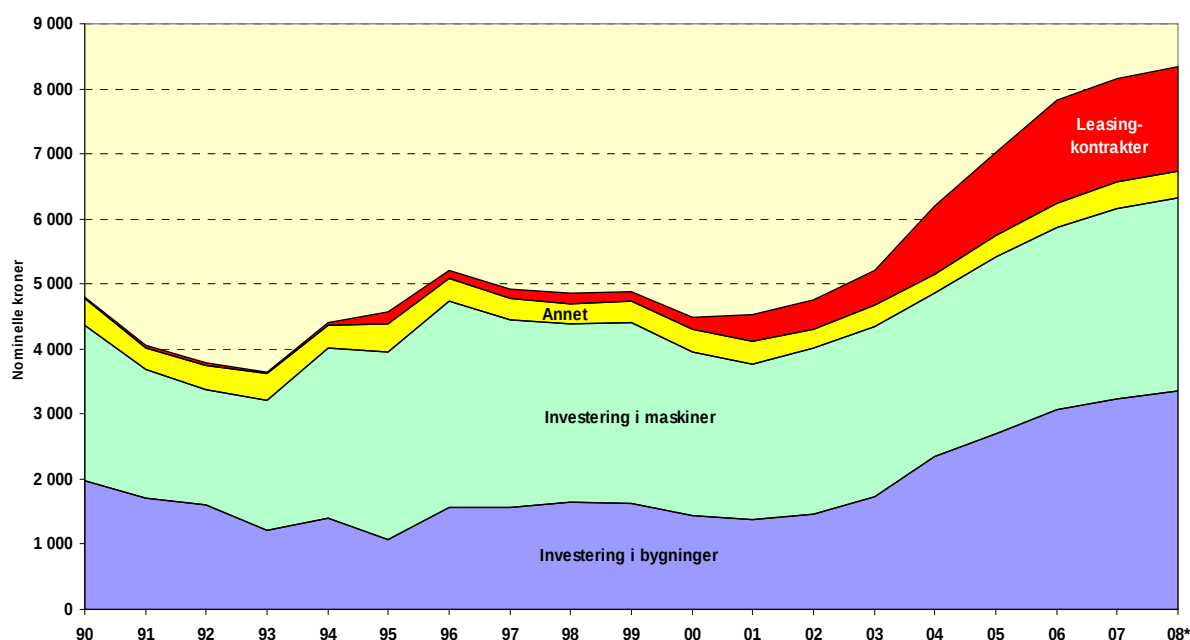
- Økte kapitalkostnader, inkl rente på lånt kapital: 1129 mill. kroner.
- Økning i prisene på kraftfôr og handelsgjødsel: 772 mill. kroner.

- Økning i posten andre kostnader: 394 mill. kroner.

For budsjettåret 2008 budsjetterer Budsjettnemnda med en prisøkning på handelsgjødsel på knapt 15 pst. Det omfatter gjødsel innkjøpt i perioden 01.07.07 til 30.06.08. Gjødsel innkjøpt etter 01.07.08 føres på regnskapsåret 2009. Sterk etterspørselsøkning internasjonalt er hovedårsaken til prisøkningen på handelsgjødsel siste året. I 2008 budsjetterer Budsjettnemnda også med sterk vekst i energi- og oljerelaterte produkter.

Kostnadsendringene inkluderer både volum- og prisendringer. Budsjettnemndas tall viser en volumøkning for ikke-varige kostnader fra 2006 til 2008 på 0,6 pst., mens prisøkningen er beregnet til 8,2 pst. Kraftfôrvolumet øker med 4,3 pst., jf. produksjonsøkning for husdyrprodukter. Prisøkningen i perioden er beregnet til 6,5 pst.

For de faste kostnadene regner Budsjettnemnda med sterk økning både i 2007 og 2008. Figur 3.3 viser at bruttoinvesteringene i nominelle verdier har økt med om lag 85 pst. siden 2000. Det gir en volumvekst på nesten 45 pst. Inngåtte leasingkontrakter, ekskl. rentene, er da inkludert. Samtidig øker både gjeldsmassen og normalisert realrente.

Figur 3.3 Utvikling i bruttoinvesteringer. Løpende kroner.

3.5 Arealutviklingen

I perioden 1989-1999 økte jordbruksarealet med 4,4 pst. Denne utviklingen har nå flatet ut, og i perioden 1999-2007 er det estimert en reduksjon i totalt jordbruksareal på ½ pst., jf. tabell 3.4. Nedgangen i jordbruksareal skyldes reduksjon i arealet med korn og oljevekster og andre åpenåkervekster. Arealet med eng og beite har økt i samme periode.

Tabell 3.4 Utviklingen i jordbruksareal fordelt på ulike vekster, 1000 dekar

	1989	1999	2005	2006	2007	Endring 1999-2007
Korn- og oljevekster	3530	3345	3319	3247	3184	-4,8 %
Eng og beite	5480	6387	6550	6613	6663	4,3 %
-herav ikke fulldyrket	1095	1511	1692	1717	1748	15,7 %
Andre vekster	932	650	485	485	484	-25,5 %
Jordbruksareal i drift i alt	9942	10382	10354	10345	10331	-0,5 %

3.6 Utviklingen i sysselsetting i jordbruket

Jordbruket sto for 2,9 pst. av samlet sysselsetting i 2007, mot 5,5 pst. i 1990. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer. Tabell 3.5 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1979. På 90-tallet var den gjennomsnittlige årlige nedgangen i antall årsverk på 2,4 pst. Etter 2000 har den årlige nedgangen vært klart høyere. Etter 2005 viser tallene fra Budsjettnemnda en redusert avgangstakt for både antall årsverk og antall jordbruksbedrifter. Det anslås en reduksjon i antall årsverk fra 2006 til 2007 på 3,3 pst. og fra 2007 til 2008 på 3,1 pst. Fra 2008 til 2009 anslår Budsjettnemnda en reduksjon i antall årsverk på om lag 2,9 pst.

Tabell 3.5 Antall jordbruksbedrifter og årsverk i 1000 stk. for landet 1979-2008

År	1979	1989	1999	2003	2005	2006	2007*	2008**
Antall								
jordbruksbedrifter	125,3	99,4	70,7	65,6	53,0	51,2	49,8	48,5
Antall årsverk	134,6	101,2	81,6	72,1	65,7	63,1	61,0	59,1

* Foreløpige tall

** Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

3.7 Strukturutvikling

I perioden 1989 til 2007 har totalt antall jordbruksbedrifter gått ned med 50 pst. (fra 99 400 til 49 786). Siden 1999 har en stadig større andel av de jordbruksbedriftene som går ut av drift hatt mer enn 200 dekar jord. Gjennomsnittlig antall dekar per jordbruksbedrift har økt fra 100 dekar i 1989 til 208 dekar i 2007. Arealet på jordbruksbedrifter som går ut av drift overtas i hovedsak av andre jordbruksbedrifter enten ved salg, men særlig ved leie. Leid areal er mer enn fordoblet siden 1979 og utgjorde i 2007 i overkant av 4 mill. dekar, tilsvarende 39 pst. av totalt jordbruksareal.

I 2007 var det 13 670 jordbruksbedrifter med melkeproduksjon, når samdrifter regnes som én bedrift. Dette innebærer en reduksjon i antall bedrifter med melkeproduksjon på 40 pst. i perioden 1999 til 2007. Gjennomsnittlig antall melkekyr per melkebruk økte fra 14 i 1999 til 18,5 i 2007. I 2006 hadde 3,5 pst. av melkeprodusentene over 240 000 liter i kvote, mens denne andelen har økt til 5,2 pst. i 2007. Antallet samdrifter med melkeproduksjon er økende. Per 01.01.08 var det registrert 1 935 samdrifter. Det innebærer at 28 pst. av alle foretak med melkeproduksjon er i samdrift. Dette tilsvarer en fordobling av antallet samdrifter siden 2002. Majoriteten av samdriftene består av 2 eiendommer.

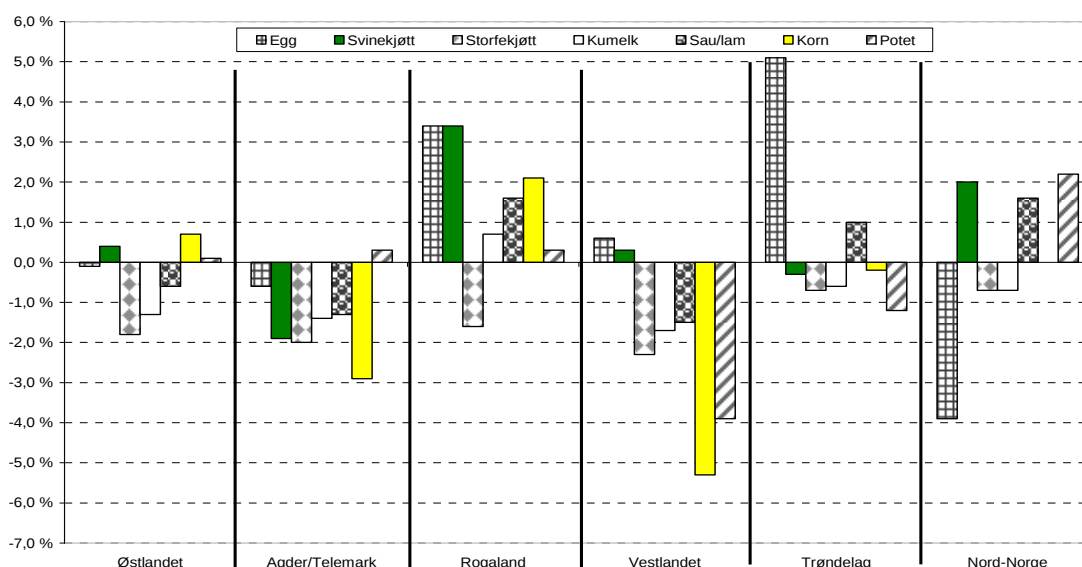
De senere år har det vært en vesentlig strukturendring i alle produksjoner. Antall dekar per bruk i kornproduksjon økte fra 153 dekar til 210 dekar fra 1999 til 2007. I samme periode

økte gjennomsnittbesetningen i saueholdet fra 42 til 56 sauer per bruk. Antallet verpehøner per bruk økte fra 780 til 1 850 fra 1999 til 2007, mens gjennomsnittlig besetningsstørrelse for jordbruksbedrifter med purker har økt med 110 pst., fra 26,5 til 55,8 purker per bedrift i samme periode.

3.8 Geografisk utvikling

Den relative fordelingen av antall jordbruksbedrifter med ulike produksjoner har holdt seg forholdsvis stabil mellom regioner siden 1989. Fra 1999 til 2007 har den årlige prosentvise reduksjonen relativt sett vært størst i Nord-Norge, i Agder og på Vestlandet. I 2007 var 38 pst. av alle bruk lokalisert på Østlandet, 21 pst. på Vestlandet, 10 pst. i Rogaland, 7 pst. i Agder og Telemark, 15 pst. i Trøndelag, og 9 pst. i Nord-Norge.

Den marginale reduksjonen i jordbruksareal i drift fra 1999 til 2007 har først og fremst skjedd på Vestlandet, i Agderfylkene og i Troms og Nordland. Hordaland har hatt den største relative reduksjonen i jordbruksareal i drift i perioden, på 10 pst. Generelt har det vært en nedgang i åpenåkerarealer og en økning i eng og beitearealer. Vestlandet har hatt den svakeste produksjonsutviklingen, og også størst reduksjon i arbeidsforbruket.

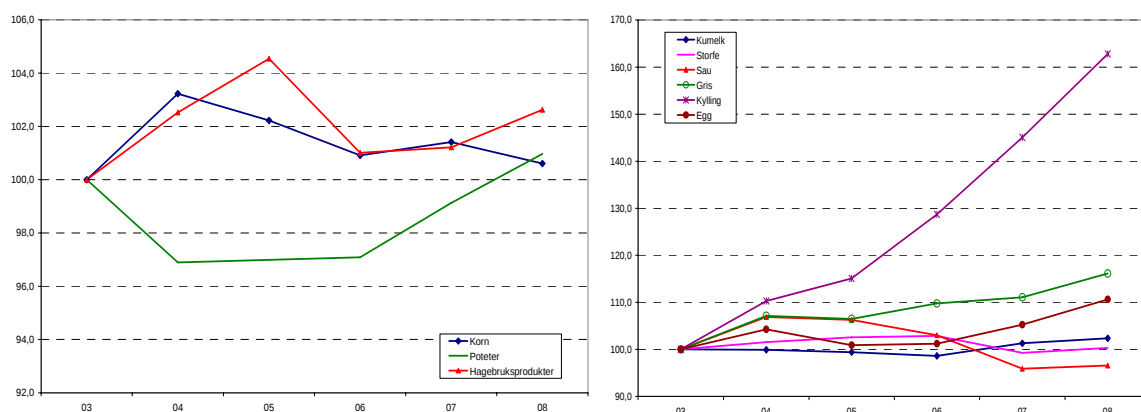

Figur 3.4 Prosentvis endring i produksjon fra 1999 til 2007 på landsdelsnivå.

Reduksjonen i arbeidsforbruk viser ikke markante forskjeller om kommunene deles inn etter sentralitet eller etter virkeområde for distriktpolitiske virkemidler. Men årets materiale viser at den største prosentvise reduksjonen i arbeidsforbruk i jordbruket etter århundreskiftet har skjedd i de typiske primærnæringskommunene. Det kan ha sammenheng med at melkeproduksjonen veier tungt i disse kommunene.

3.9 Produksjons- og markedsutvikling

Siden 1980 har produksjonen av de fleste jordbruksvarer i Norge holdt seg forholdsvis stabil eller vært noe økende. Fra 2006 til 2008 regner Budsjettnemnda med en produksjonsøkning i jordbruket på 3,3 pst. Økningen er minst for planteprodukter, 1,1 pst. Det regnes med en økning på 3,6 pst. for husdyrprodukter. Det er stor variasjon mellom produksjonene. For perioden 2006 til 2008 er utviklingen dårligst for storfe og sau, mens det regnes med en produksjonsøkning for fjørfekjøtt på vel 26 pst. Også for egg regnes det nå med en større produksjonsøkning enn på lenge, 9,3 pst.

Figur 3.5 Produksjonsutvikling for plante- og husdyrprodukter 2003 til 2008.

På slutten av 90-tallet påførte overproduksjon produsentene store inntektstap, og bidro til uønskede samfunnsøkonomiske kostnader. Mellom 2001 og 2004 var markedet i langt større grad i balanse, men det har delvis oppstått markedsoverskudd, spesielt for svin i 2006. For storfe og sau er det nå ikke ubetydelig underdekning med norsk produksjon.

Etterspørselsvekst gjør at målprisene nå tas ut på alle produkter, med enkelte unntak i grøntsektoren. Råvaremarkedet vokser og det bidrar til at omsetningsavgiftene er lave. Budsjettnemnda regner med at produsentprisene på planteprodukter vil øke med 5,9 pst. fra 2006 til 2008. For husdyrprodukter er veksten beregnet til 8,6 pst.

I 2006 var det et betydelig pristap på grunn av markedsoverskudd i svineholdet. Dette var vesentlig redusert i 2007. For øvrige produkter i 2007 og for alle produkter i 2008, er pristapet som følge av markedssituasjonen iflg. Budsjettnemnda, innenfor usikkerheten i anslagene for omsetningsavgift ved markedsbalanse, og målprisene oppnås. Forbedringen i markedsbalansen i 2007 kan anslås å være i størrelsesorden 200 mill. kroner større enn lagt til grunn i fjor. Fra 2006 til 2008 bidrar reduserte omsetningsavgifter, isolert sett, til en inntektsøkning på i underkant av 400 mill. kroner.

3.10 Overføringene til jordbruket

Netto overføringer i faste kroner var høyest i første halvdel av 1980-årene og er redusert fram til 1997. Siden 2000 er overføringene redusert noe hvert år. Tall fra OECD viser at Norge sammen med Sveits, Korea, Japan og Island har den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importbeskyttelsen (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk

pris. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene. For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen og avgiftsfritak på diesel eksempler på avgiftslettelser som også inkluderes i beregningene. PSE-prosentsen gir med andre ord en indikasjon på støttenivået. Den bør ikke brukes til nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det varierer hvor stor andel av jordbruksproduksjon og virkemidler som er inkludert. Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosentsen har endret seg lite de siste ti årene og var for 2006 på 65 pst. PSE-prosentsen i gjennomsnitt for OECD var 27 pst. i 2006. Endringer i PSE-prosentsen kan skyldes både endringer i det interne støttenivået og også valutakurser, men særlig vil endringer i verdensmarkedspriser ha stor betydning.

Det siste tiåret har det skjedd en betydelig dreining i virkemiddelbruken fra pris- og produksjonstilskudd til mer produksjonsnøytrale virkemidler både i Norge og andre land. Dette har vært gjort bl.a. for å redusere tilskuddenes produksjonsdrivende effekt og for å redusere intensiteten i produksjonen. OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenliknes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser og verdensmarkedspriser fra 1986-88 til å beregne "skjermingsstøtten". "Skjermingsstøtten" i WTO-beregningene angir derfor ikke et lands oppdaterte skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte, vises det til kapittel 5.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2006 på -50 pst. I gjennomsnitt for OECD var CSE på -15 pst.

3.11 Nærings- og bygdeutvikling

Landbruks- og matdepartementet har en rekke virkemidler finansiert over jordbruksavtalen som skal bidra til næringsutvikling i landbruket. Landbruks- og matdepartementet sin strategi fra 2007 "*Ta landet i bruk!*" er førende for arbeidet. Strategien bygger opp under hovedmålene i landbrukspolitikken og danner et rammeverk for alle typer lønnsom næringsvirksomhet med utgangspunkt i gårdens menneskelige og materielle ressurser. I tillegg til den nasjonale strategien fra Landbruks- og matdepartementet, har alle fylker utarbeidet en regional strategi for næringsutvikling som skreddersyr virkemiddelbruken til de mest aktuelle utfordringene i regionen. De regionale strategiene er utarbeidet av det regionale partnerskapet bestående av Fylkesmannen (FM), Innovasjon Norge (IN), Fylkeskommunen (FK), kommunene, landbrukets organisasjoner med flere.

Støtten IN yter til landbrukets verdikjeder, utgjør vel 36 pst. av INs finansielle tjenester i 2007, og spiller en viktig rolle for videreutvikling av eksisterende, og utvikling av ny næringsvirksomhet i Norge.

Når det gjelder investeringsvirkemidler, er det langt større etterspørsel enn det som er tilgjengelig. Mange av søknadene gjelder midler til oppgradering av eksisterende driftsapparat for å imøtekomme nye krav til driftsbygninger og dyrevelferd, men det er også stor interesse for midler til utvidelser av driftsomfang og nye næringer.

Tabell 3.6 gir en oversikt over ordninger som har til hensikt å bidra til næringsutvikling i jord- og skogbruk. I tillegg kommer bevilgning til rentestøtte i 2007 med en låneramme på 700 mill. kroner. Avsnitt 3.11.1 omtaler noen av ordningene.

Tabell 3.6 Innvilgingsrammer for næringsutvikling i 2007, mill. kroner

Ordninger for næringsutvikling i landbruket	2007
KSL Matmerk	42
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	371
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	11
SMIL	140
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	40
Utviklingstiltak for geit	16
Andre utviklingstiltak i landbruket	4
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	76
Sentrale bygdeutviklingsmidler	28
Utviklingsprogram for grønt reiseliv	25
Bioenergi og skogbruk	190
<i>SUM LUF, ekskl. rentestøtte</i>	<i>945</i>

3.11.1 Nærmere om noen av ordningene

Etablering av Stiftelsen KSL Matmerk

Stiftelsen KSL Matmerk ble etablert 01.01.07. Stiftelsen har som formål å styrke konkurranseevnen til norsk matproduksjon gjennom å arbeide med kvalitetssystemer og kompetanse, og derigjennom synliggjøring av konkurransefortrinn og opprinnelse overfor forbruker og marked. KSL Matmerk sin visjon er: "Vi bidrar til at forbrukeren velger norsk mat". Stiftelsen har blant annet oppgaver knyttet til å administrere og videreutvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningen Beskyttede betegnelser og Spesialitet, Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL), samt generisk markedsføring av økologisk mat. Stiftelsen har også en viktig oppgave i å bidra til profilering og markedsadgang for norske matspesialiteter.

Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

Formålet med KSL er å dokumentere for forbrukerne, varekjedene og myndighetene hvordan produksjonen på norske gårdsbruk foregår, og å utvikle et styringssystem for den enkelte bonde. I 2007 ble det gjennomført ca 5 000 KSL-revisjoner over hele landet. Totalt har nå over 31 500 bønder hatt KSL-revisjon på gården sin. Nærmere 4 000 gårdsbruk er revidert mer enn en gang. Om lag 40 000 bønder rapporterte at de har gjennomført KSL-egenrevisjon i 2007.

Merkeordningene Beskyttede betegnelser og Spesialitet

Stiftelsen KSL Matmerk har som oppgave å administrere, videreutvikle og markedsføre merkeordningene Beskyttede betegnelser og Spesialitet og å arbeide med profilering og synliggjøring av konkurransefortrinn og opprinnelse overfor forbruker og marked.

Merkeordningen Beskyttede betegnelser hadde per 31.12.07 15 godkjente produkter. Det er godkjent fire nye produkter i 2007: Ringerikspotet fra Ringerike, Gulløye fra Nord-Norge, Ishavsørøye fra Vesterålen og Tørrfisk fra Lofoten. Produkter fra Trøndelag, Vestlandet og Nord-Norge dominerer blant de godkjente beskyttede betegnelsene.

Merkeordningen Spesialitet hadde per 31.12.07 122 godkjente produkter fra 35 bedrifter. Tilsvarende tall ved utgangen av 2006 var 102 produkter fra 28 virksomheter. Dette viser en sterkt stigende interesse for ordningen.

Samtlige merkebrukere har gjennom Stiftelsen KSL Matmerks kjedeavtaler salg i Norges-Gruppens butikker og flere har også adgang gjennom Coop. Flere av merkebrukerne har som følge av dette fått økt sin distribusjon og sitt salg etter godkjenning som merkebruker. Stiftelsen KSL Matmerk har i 2007 gjennomført flere markedsaktiviteter i form av annonser, og lansering av nye merkegodkjente produkter har fått god pressedekning.

Etablering av et helhetlig kvalitetssystem og merkeprofil

Ved etablering av den nye organisasjonen fikk stiftelsen også i oppgave å arbeide med å utvikle et helhetlig kvalitetssystem med en felles merkeprofil. Stiftelsen KSL Matmerk gjennomførte i 2007 en forbrukerundersøkelse som i stor grad underbygger behovet for en merkeordning. På bakgrunn av sentrale aktørers positive holdning og positive funn fra forbrukerundersøkelsen vil arbeidet med å utvikle et kvalitetssystem for norsk matproduksjon med en felles merkeprofil videreføres i 2008.

Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)

Innvilgingsrammen for KIL var på 6 mill. kroner i 2007. Formålet med KIL er å utvide og utvikle tilbudet av etter- og videreutdanningstilbud i landbruket. I 2007 fikk programmet 48 søknader om støtte til utviklingsprosjekter og det ble innvilget 23 søknader.

Fylkesvise bygdeutviklingsmidler (BU-midlene)

BU-midlene skal legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskaping og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt. Forvaltningsansvaret fordeles mellom Innovasjon Norge (IN) og Fylkesmannen (FM) på regionalt nivå. Det er IN som forvalter de bedriftsrettede midlene, og FM som forvalter de øvrige midlene. For 2007 fikk fylkene til sammen tildelt 371 mill. kroner i BU-midler ekskl. rentestøtte. Tabell 3.7 viser oversikt over de fylkesvise BU-midlene i 2007. Som det fremgår av tabellen, er forsøket i Valdres og Nord-Gudbrandsdal finansiert innenfor den ordinære rammen for fylkesvise BU-midler. Forsøket er forlenget i 2 år, og har nå en tidsramme på 6 år (2003-2008).

I følge INs oversikt over fylkenes bruk av BU-midler for 2007 kom det inn 1 670 søknader om bedriftsrettede midler, 1 384 søknader ble innvilget, dette utgjorde 1 480 bedriftsrettede tiltak. Søknadsmassen og antall innvilgede søknader har gått ned siden 2006, selv om samlet innvilget beløp har økt. Det foretas fortsatt en omfattende siling av prosjekter på kommunenivå for å utnytte de begrensede rammene best mulig. FM har i 2007 innvilget BU-midler til 752 utrednings- og tilretteleggingstiltak (inkl. 21 onnebarnehager). I 2006 var det tilsvarende tallet 787. Nedgangen skyldes i all hovedsak at det er innvilget færre avtaler om praktikantordning. Tabell 3.8 viser fordelingen av midler og tiltak på ulike formål, og hvor stor andel av tiltakene som er kvinnetiltak. Det er fremdeles betydelig høyere kvinneandel blant tilskudd gitt til ny næringsutvikling enn til tradisjonelt landbruk, selv om forskjellen har jevnet seg noe ut i 2007.

Av 1 480 bedriftsrettede tiltak er 590 registrert som kvinnetiltak. Dette utgjør 40 pst., en nedgang på 2 prosentpoeng fra 2006. Av de bedriftsrettede midlene har kvinnelige søkere mottatt 38 pst., en økning på 3 prosentpoeng fra 2006. 30 pst. av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk har gått til kvinner, en nedgang på 2 prosentpoeng fra 2006.

Samarbeid mellom næringsutøvere, er ett av resultatmålene. I 2007 er det gitt 244 tilsagn som knytter seg til samarbeid/nettverk.

Rapporten viser at 72 pst. av BU-midlene gikk til tiltak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet i 2007, en økning på 6 prosentpoeng fra 2006. Av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk er tildelingen til kommuner med distriktpolitisk status 73 pst. Dette er en økning på 7 prosentpoeng fra 2006.

Investeringsstøtte til tradisjonelt jord- og hagebruk skal avpasses de nasjonale markedsforholdene. I 2007 ble det innvilget 686 søknader om tilskudd til investeringer for tradisjonelt dyrehold. Ved investering i tradisjonelt landbruk foretas det vanligvis en betydelig modernisering av drifta på eiendommene. Driftsbygninger som er umoderne og nedskrevet moderniseres eller erstattes med nye. Dette vil vanligvis være en forutsetning for at produksjonene kan fortsette å gi arbeide og inntekt for en ny generasjon. En slik modernisering fører vanligvis til at arbeidsforbruket blir redusert pr. produsert enhet og at arbeidstid frigjøres til andre områder. I 513 saker (75 pst. av sakene) førte investeringene til økt produksjonsomfang.

Tabell 3.7 Fylkesvise BU-midler (ekskl. rentestøtte), mill. kroner

	Innvilgings- ramme 2007	Innvilget 2007 ¹⁾	Ansvar 01.01.08	Budsjett 2008
IN: Bedriftsrettede tiltak	290,3	312,8	372,3	
Region Valdres/N.Gudbr.dal	12,2	12,2	16,3	
FMLA: Utredning/tilrettelegging	68,5	74,8	107,8	
SUM	371,0	399,8	496,4	380,0

1) Faktisk innvilget er høyere enn innvilgingsramme på grunn av overføring av ubrukte midler fra tidligere år

Tabell 3.8 Fylkesvise BU-midler ekskl. rentestøtte. Fordeling av innvilgning på ulike formål og kvinnetiltak i 2007.

Ordning	Innvilget mill. kroner	Andel av midlene i %	Antall tiltak	Kvinne- tiltak % av tiltak*
Utredning/tilrettelegging	74,8	18,7	752	6
Etablererstipend	17,1	4,3	201	70
Bedriftsutvikling	13,7	3,4	123	43
Investeringer, nye næringer	55,3	13,8	277	49
Investeringer, tradisjonelt landbruk	215,2	53,8	761	31
Andre tiltak ¹⁾	23,7	6,0	-	-

* Tiltak kommer i denne kategorien dersom minst ett av følgende kriterier er oppfylt: Kvinner som starter egen virksomhet, tiltaket er spesielt rettet mot å øke kompetansen til kvinner ansatt i foretaket, kvinner utgjør mer enn 30 % av styremedlemmen eller ledelsen i en bedrift, eller tiltaket bidrar til å øke antall kvinnelige eiere, styremedlemmer, ledere eller er spesielt rettet mot å øke antall sysselsatte kvinner.

1) I kategorien Andre tiltak ligger blant annet innvilgninger gjort av de to forsøksregionene i Oppland

Rentestøtte

Ordningen ble etablert med virkning f.o.m. 2003. Støtten utgjør en nedskrivning av lånets rente i hele tilbakebetalingstiden. Rentestøtten settes til 50 pst. av risikofri rente 3 år stat (ST4X) for foregående år. I 2007 kunne det gis rentestøtte til lån innenfor en låneramme på 700 mill. kroner. Det ble i 2007 gitt tilsagn på i alt 675 mill. kroner. Rentestøtten utgjør i 2008 61 mill. kroner. Etterspørselen etter rentestøtte er stor i de fleste fylkene, bortsett fra Finnmark og Troms. På grunn av til dels store ubrukte rammer over flere år, ble det i 2007 gjort en omfordeling av låneramme for tildeling av rentestøtte fra Finnmark til de fylkene med størst etterspørsel. Det er varslet en tilsvarende gjennomgang i 2008. Det vises til kapittel 7 vedrørende utviklingen av ansvar og utbetaling for rentestøtteordningen.

Risikolån

Det ble åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene fra og med 2006. Avsetningen til et slikt fond var i 2007 på 2,1 mill. kroner. Det er innvilget 5 søknader om risikolån til utvikling av nye næringer (2,3 mill. kroner), og 8 søknader til utvikling av tradisjonelt jord- og hagebruk (10 mill. kroner). Det er fylkene Akershus, Buskerud, Telemark, Aust-Agder, Møre og Romsdal, Nord-Trøndelag, Troms og Finnmark som har benyttet muligheten til å gi risikolån i 2007. Det gjøres løpende risikovurderinger av prosjektporteføljen i ordningen.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP mat) har som hovedmål å bidra til økt verdiskaping innen primærproduksjon og foredling samt omstilling av norsk landbruk gjennom innovasjon og produktmangfold. INs kundeeffektundersøkelse viser at VSP mat er det virkemiddelet, av alle virkemidlene til IN, som har klart størst betydning for realisering av nye prosjekter, bedriftens utvikling og økt lønnsomhet.

Etterspørselen etter VSP mat-midler sank i 2007. I 2007 mottok programmet 234 prosjektsøknader mot 260 i 2006, med omsøkt beløp på 111 mill. kroner i 2007 mot 170 mill. kroner i 2006. Totalt ble det bevilget 59,2 mill. kroner til 195 prosjekter. I 2008 legges det derfor opp til økt mobilisering. Prosentvis utgjør bevilgningene til kompetanseprosjekter 50 % av alle prosjekter i 2007. Dette er tiltak som blant annet utvikles av Kompetansenavene, og det er bønder og matbedrifter som er målgruppen. Bevilgninger til nyskappingsprosjekter utgjorde i 2007 27,9 mill. kroner (47 %).

Offentlige strategier

Midlene brukes til profilerende og salgsfremmende tiltak for norsk mat nasjonalt og internasjonalt, i samsvar med den nasjonal strategien "*Ta landet i bruk!*". Prosjektene tar sikte på å forsterke Landbruks- og matdepartementets og landbrukets mat- og reiselivssatsing gjennom koordinering med Nærings- og handelsdepartementet og IN sin implementering av den nasjonale reiselivsstrategien "*Verdifulle opplevelser*". Det er ellers lagt vekt på at mat- og reiselivsprosjektene skal bidra til å ivareta, forsterke og fremheve et steds lokale egenart knyttet til miljø, estetikk og kulturarv, samt skape ny næringsutvikling på dette grunnlag. Av viktige prosjekter kan nevnes Norges årlige stand på Internationale Grüne Woche i Berlin i samarbeid med IN og Utenriksdepartementet, det landsomfattende samarbeidet med Ungt Entreprenørskap, sponsorsamarbeidet med Fiskeri- og kystdepartementet om prosjektet "*Det norske måltid*", støtten til Kokkelandslaget m.v.

Friskere geiter

Til sammen 169 produsenter har gjennomført eller er i gang med sanering, 40 produsenter er påmeldt for 2008 og 57 for 2009. Ut fra sanerte og påmeldte besetninger ligger det an til at 50 pst. av de ca 470 mjølkegeitbesetningene vil være sanert innen utgangen av 2009 med tillegg av ammegeitbesetninger. Besetninger følges opp regelmessig med prøvetaking på mjølketank, enkeltprøver og kliniske undersøkelser, og det er hittil kun én besetning som gjennomfører ny sanering pga paratuberkulose. Det arbeides parallelt med regelverksutvikling i samarbeid med prosjektet for å kunne vurdere sjukdommens status.

Sentrale BU-midler

De sentrale BU-midlene brukes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter. 2007 var det første året der den nye forvaltningsmodellen for midlene ble benyttet. Størsteparten av midlene ble fordelt i separate møter mellom avtalepartene. Det ble avholdt to slike fordelingsmøter i 2007.

Rammen for de sentrale BU-midlene var i 2007 på 28 mill. kroner. Fordelingen framgår av tabell 3.9.

Tabell 3.9 Fordeling av sentrale BU-midler i 2007, mill. kroner

Sentrale BU-midler	2007
Fordelt i samråd med avtalepartene	17,8
Matpolitiske prosjekter	2,0
Regionale utviklingsprosjekter, Streif	1,5
Areal-og bosettingspolitikk	1,0
Diverse småprosjekt	5,5

Utviklingsprogram for grønt reiseliv

2007 var oppstartsåret for utviklingsprogram for grønt reiseliv. Det var utarbeidet en programbeskrivelse av faglig møtearena reiseliv, som ble godkjent av avtalepartene som grunnlag for programmet. Programmets innsatsområder er produktutvikling, kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid, nettverk og allianser. Av rammen på 25 mill. kroner ble 17 mill. kroner benyttet i 2007. Faglig møtearena reiseliv følger utviklingen i programmet, og vurderer på et overordnet nivå om søknadene er i samsvar med utviklingsprogrammets formål.

Inn på tunet

Målet med ”Inn på tunet” (IPT)-satsingen er å utvikle alternative omsorgs- og lærings-tilbud med gården som arena. Støtte til etablering av IPT-tiltak på gårdsbruk gis som BU-tilskudd. Det arbeides aktivt i Innovasjon Norge, Norges Bondelag, Fylkesmennene, Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) med flere for å følge opp tiltakene som er skissert i Handlingsplan for Inn på tunet datert september 2007. Blant annet har Forskningsrådet ferdigstilt en bestilling til UMB på å utrede status på IPT-relatert kunnskap, og angi udekkede områder og videre forskingsbehov.

Seterprosjektet i Hedmark, Oppland og Møre og Romsdal.

Verdien av seterholdet har fått økt oppmerksomhet fra flere hold. Dette har vært en viktig inspirasjonskilde, og et løft for brukerne til å opprettholde den tradisjonelle setringen. Økt satsing på seterturisme er avhengig av at det meste av den tradisjonelle setringen opprettholdes. Det satses på å gi seterbrukere økt kompetanse på aktuelle temaer innenfor seterturisme.

Skogbruk og bioenergi

Norske skoger er rike på både tømmer og verdifulle miljøkvaliteter. Målbevisst ressursoppbygging og forvaltning har skapt store skogressurser for både verdiskaping, karbonbinding, opplevelseskvaliteter og biologisk mangfold. Stående kubikkmasse er større enn noen gang tidligere i moderne tid. Det er fullt mulig å øke avvirkningen som i de senere årene har ligget på om lag 8-11 mill. m³. Beregninger gjort ved Norsk institutt for skog og landskap viser at det er mulig å øke avvirkningen til 15 mill. m³ innenfor rammene av Levende Skog-standarden og skogbruksloven med tilhørende forskrifter. Forutsatt at vi sikrer etablering av ny og veksterlig skog kan vi i framtida øke avvirkningen ytterligere på de arealene som det i dag drives skogbruk.

Den samlede økonomiske verdiskapingen i skogsektoren ligger på ca. 40 mrd. kroner. Skogbruket skaper også store lokale verdier. Førstehåndsverdien av det tømmeret som blir hogd og omsatt ligger årlig på ca 3-4 mrd. kroner.

Skogressursene er bygd opp for å sikre næring og verdiskaping i norske distrikter og bygder. Med framveksten av nye miljøutfordringer er de norske skogene i tillegg blitt viktige med tanke både på økte opptak av CO₂ og økt produksjon av fornybar energi for å dempe bruken av fossile energikilder med klimaskadelige utslipp. De norske skogene har et årlig netto CO₂-opptak som overstiger 50 pst. av de totale norske utslippene av klimagasser, og det er fullt mulig å øke dette opptaket videre. Dette er omtalt både av Lavutslippsutvalget og i Regjeringens Klimamelding. Økt trebruk er også klimamessig viktig for å erstatte stål, betong og aluminium.

I forbindelse med statsbudsjettet for 2007 ble det foretatt klare forbedringer i virkemiddelbruken. Det viktigste tiltaket var en forbedring av skogfondsordningen. Dette bidrar blant annet til en betydelig styrking av finansieringen av etablering av ny skog og infrastrukturtiltak i skogbruket.

Det er også startet et arbeid for å utløse mer av potensialet for økt avvirkning og verdiskaping i kystregionen, der mye av tømmeret er vanskelig tilgjengelig. Skogeierne i kystregionen har mindre skogfondsmidler til finansiering av langsiktige investeringer, noe som gjør andre offentlige virkemidler viktigere her. Samtidig er det en utfordring å utvikle slagkraftige opplegg for økt ressursutnyttelse og -oppbygging.

Det er nødvendig med en god miljøprofil i skogsektoren for å drive en bærekraftig ressursforvaltning, og dette er en klar forutsetning for økt verdiskaping og avvirkning. Økt utnyttelse av skogressursene med sikte på økt trebruk og økt bruk av bioenergi forutsetter god og stedfestet kunnskap om skogressursene og miljøverdiene i skogen, noe som krever målrettet skogbruksplanlegging.

Bevilgningene til skogbrukstiltak og bioenergi over LUF utgjorde i 2007 190 mill. kroner. Midlene ble fordelt med 112 mill. kroner til tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket, 30 mill. kroner til tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer, 13 mill. kroner til sentrale tiltak og 35 mill. kroner til bioenergi.

Gjennom ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak ble det i 2007 gitt tilskudd til skogkultur, vegbygging, miljøtiltak i skog, drift med taubane og hest og andre tiltak i skogbruket. Midlene ble forvaltet av kommunene sammen med midlene til ordningen for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL). Midlene fordelte seg med 42 pst. til skogkultur, 43 pst. til vegbygging, 4 pst. til miljøtiltak, 5 pst. til drift med taubane og hest og 6 pst. til andre tiltak. Fordelingen varierer en god del fra fylke til fylke.

3.12 Likestilling og rekruttering

Hovedtendensen er at både andelen kvinnelige brukere og eiere har vært nokså stabil i de siste årene. Den generelle samfunnsutviklingen gjør seg også gjeldende i landbruket ved at kvinner i og i tilknytning til landbruket nå i gjennomsnitt har høyere utdanning enn menn. Kvinner på gårdsbruk har større lønnsinntekt enn menn i gjennomsnitt.

Med bakgrunn i utviklingen de siste fem årene, hvor den jevne, men svake økningen av andelen kvinnelige bønder har stoppet opp, ble det i 2006 satt ned en arbeidsgruppe som skulle gjennomgå målsetningene for likestilling i landbruket, fremme forslag til nye strategier for likestilling samt identifisere indikatorer for å måle utviklingen i landbruket. Gruppas arbeid resulterte i en strategi for likestilling i landbrukssektoren, datert juli 2007. I strategien er det forslag til tiltak hvor man tar i bruk kunnskap, holdningsskapende arbeid, informasjon samt økonomiske og juridiske virkemidler. Tiltakene skal bidra til å øke kvinnelig representasjon i landbruket og målsettingen er en kjønnsrepresentasjon på 40 pst. på flere områder i og i tilknytning til landbruket. Ved jordbruksoppgjøret i 2007 ble det enighet om å igangsette et program for rekruttering/likestilling for å følge opp deler av strategien. Norges Bygdeungdomslag har fått ansvar for å følge opp arbeidet.

3.13 Miljø

I dette kapitlet er miljøstatus i jordbruket beskrevet, med hovedvekt på resultater av jordbruksavtalens virkemidler. Tiltak for økologisk jordbruk er omtalt i eget kapittel.

3.13.1 Miljøstatus i jordbruket

Landbruks- og matdepartementet har overvåkningsprogrammer for å kunne dokumentere miljøstatus og endringer knyttet til vannforurensing og i forhold til kulturlandskapsverdier. Det er likevel vanskelig å måle effekter av tiltak i naturen på grunn av at det er mange andre faktorer som også spiller inn. Mange av resultatene er derfor presentert i form av aktivitetstall, mer enn kvantifisert miljøeffekt.

Det er bare 3 pst. av Norges areal som er dyrka og det totale arealtallet er forholdsvis stabilt. Jordbruksaktiviteten foregår i tillegg på et langt større areal gjennom beiting og bruk av utmarksressurser. Jordbruket påvirker miljøet på mange måter, både positivt og negativt gjennom sin aktivitet. Viktige miljøfaktorer er biologisk mangfold, jordbrukets genetiske ressurser, kulturlandskap, kulturminner, vannforurensning, luftforurensing og klimagassutslipp.

Kulturlandskapsovervåkningsprogrammet 3Q viser at endringene i jordbrukslandskapet er små i den korte tidshorisonten (5-6 år) som programmet måler, men det skjer mindre endringer i bruk av arealene som påvirker landskapet, biologisk mangfold og kulturminner.

Reduksjon av vannforurensning (avrenning av næringssalter og plantevernmidler) er en viktig del av miljøarbeidet i jordbruket. Nordsjøavtalens mål om fosforavrenning er nådd, mens det fortsatt gjenstår en del i forhold til nitrogen. Jordbruket står for 70 pst. av nitrogenutslippet i det som er definert som sårbart område.

Arbeidet med næringssaltavrenning har de senere årene hatt hovedvekt på å redusere miljøbelastningen i de mest jordbrukspåvirkede vassdragene. Statens forurensningstilsyn har kartlagt vannforekomstene i Norge, og ca. 5 pst. har dårlig miljøstatus på grunn av forurensning. Jordbruket er en viktig kilde i flere av disse. Til tross for at det er gjennomført en rekke tiltak i disse områdene, er det ikke påvist forskjell i vannkvalitet gjennom Jord- og vannovervåkningsprogrammet (JOVA). Dette skyldes at det samtidig har vært mer nedbør og ustabile vintre som har virket i motsatt retning.

Mengden omsatt aktivt stoff plantevernmidler har gjennomsnittlig gått ned med 21 pst. i perioden fra 1995-1999 til 2000-2004. Målet er å redusere risikoen ved bruk av plantevernmidler med 50 pst. innen 2008 målt i forhold til 1998.

Klimagassutslippene fra jordbruket er forholdsvis stabile og er nært relatert til antall husdyr, bruken av mineralgjødsel og jordarbeidingsmetodene. Samtidig bidrar skogen til en stor binding av karbon gjennom økningen i utbredelse og volum. Tabellen viser landbrukets andel av de totale norske utslippene, samt bindingen i voksende skog.

Tabell 3.10 Landbrukets andel av de totalt norske utslippene, samt binding i voksende skog.

Klimagasser	Landbrukets Utslipp, mill. tonn CO ₂ -ekv.	Norges klimagassutslipp mill. tonn CO ₂ -ekv.	Landbrukets andel av Norges klimagassutslipp
CO ₂	0,5	43,3	1 %
Lystgass (N ₂ O)	2,1	4,4	48 %
Metan (CH ₄)	2,2	4,4	49 %
Totale utslipp ¹⁾	4,8	53,5	9 %
CO ₂ opptak skog og endret arealbruk	- 27,2	- 27,2	
Totalt, netto	- 19,0	26,3	

1) Fluorholdige gasser (HFK, PFK og SF₆ primært fra industrielle kilder) er også inkludert i totale utslipp. Kilder: Utslppsregnskapet til SFT og SSB, samt SSB rapport Jordbruk og miljø 2008.

3.13.2 Evaluering av regionale miljøprogram

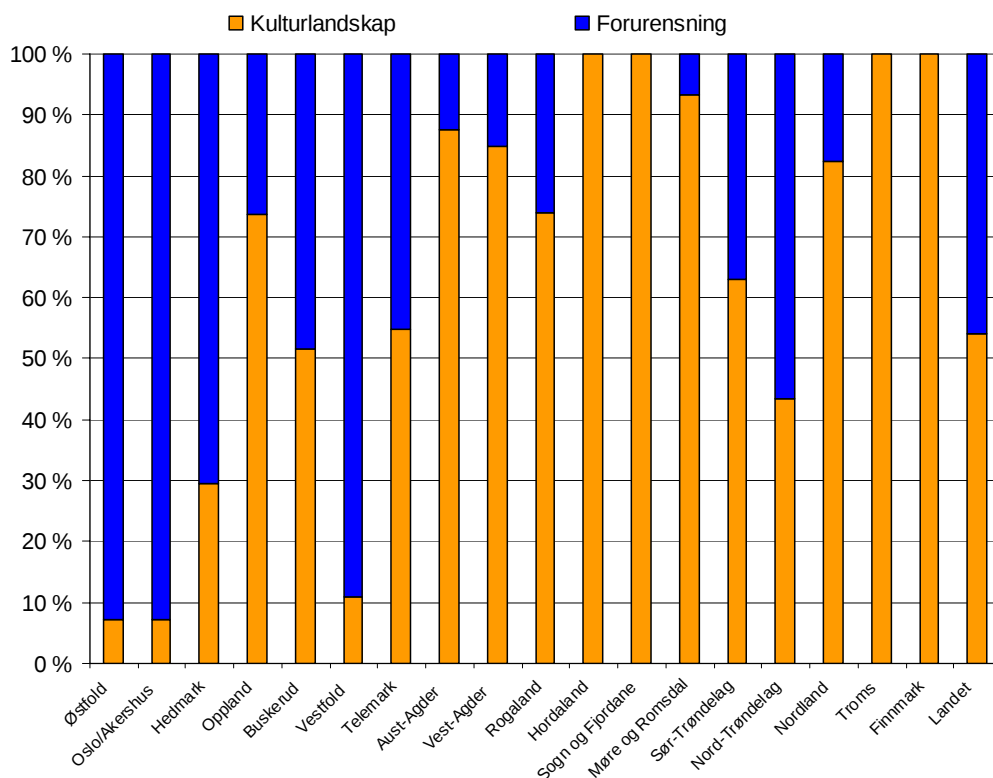
I jordbruksoppgjøret 2007 ble de vedtatt å evaluere de regionale miljøprogrammene som ble innført i 2005.

Regionale miljøprogram inngår som en viktig del av miljøsatsingen i jordbruket. I forbindelse med etableringen ble flere tidligere nasjonale miljøtilskudd regionalisert, samt at programmet ble tilført større ramme for å gi rom for nye miljøtiltak. Programperioden er ut 2008.

Statens landbruksforvaltning har på vegne av avtalepartene gjennomført en evaluering av de regionale miljøprogrammene (RMP). Det er gjort gjennom en analyse av tilskuddsmateriale og gjennom kjøp av eksterne rapporter. Bioforsk har evaluert forurensingsdelen av programmene, Norsk institutt for skog og landskap har evaluert de kulturlandskapsrelaterte ordningene, mens Senter for bygdeforskning og Telemarksforskning har evaluert de forvaltningsmessige sidene ved innføring og drift av programmene.

Hovedkonklusjonen av evalueringen er at RMP har virket etter intensjonen, og at det er et godt supplement til øvrige landbrukspolitiske virkemidler. RMP har bidratt til gjennomføring av miljøtiltak som trolig ellers ikke ville blitt realisert. Samtidig har et desentralisert forvaltningsregime med mange nye ordninger medført økte forvaltningskostnader, særlig i oppstartsfasen. Oppgavene har blitt løst ved omprioritering innenfor personal- og økonomiressurser i forvaltningen.

Resultatene viser at det gjennomgående er god sammenheng mellom miljøutfordringer i fylkene og utformingen av tilskuddsordningene. Innenfor en slik hoveddramme har imidlertid fylkene ulike strategier for innretning av ordninger og fordelingsprofiler.

Figur 3.6 Fordeling av RMP- midler mellom hovedtemaene kulturlandskap og forurensning

Miljøresultater

Det er vanskelig å måle konkrete miljøresultater etter 2 års virketid, men vurderinger av miljøeffekter viser at mange RMP-ordninger treffer godt. Det er likevel variasjon mellom fylkene. Dette gjelder spesielt for tiltak innenfor kulturlandskap. Det er etablert en rekke nye ordninger. For enkelte tiltak og ordninger kan det være behov for ytterligere spissing og økt lokal og regional tilpasning for å øke miljøgevinsten. For andre virkemidler er det behov for bedre samordning av satser og kriterier for tilskudd mellom fylker.

Innenfor forurensingstiltakene er det først og fremst "kombinasjonstiltak" innenfor prioriterte områder som har gitt økt miljøeffekt. Samtidig er det potensial for mer strømlinjeforming mellom fylkene av de mer generelle tiltakene, som tilskudd for å bergrense pløying om høsten, slik at kriterier og utmålingsregler for miljøtema behandles noenlunde likt i fylkene når miljøtilstanden er forholdsvis lik. Dette vil kunne sikre en bedre ivaretagelse av nasjonale miljømål samtidig som det er rom for å tilpasse tiltakene bedre i forhold til faktisk miljøtilstand i de ulike fylkene.

Føringer for bruk av utmålingskriterier vil gi grunnlag for mer ensartet rapportering og mer effektiv resultatmåling og -oppfølging. Dette vil gjøre det enklere å få oversikt over totalbildet av ordninger og effekter. Samtidig er det også behov for en ytterligere miljømessig målretting av andre tiltak for å ivareta de særegne regionale og lokale miljøutfordringer.

SLF viser til at RMP har medført økt arbeidsbyrde både på fylkesnivå og på kommunenivå. Dette har medført omprioriteringer, men uten at dette i særlig grad ser ut til å ha gått ut over andre oppgaver. De ressursmessige utfordringene har først og fremst gjort seg gjeldende i etableringsfasen. Det er nå på plass en "administrativ infrastruktur" som kan håndtere ulike typer ordninger uten merkbare merkostnader. Det er et klart behov for å arbeide videre med et web-basert søknadssystem, for å sikre en brukertilfredshet tilsvarende den som oppleves for øvrige direktetilskudd og for å redusere de løpende forvaltningskostnadene i kommunene gjennom mer effektiv innsamling av data.

Etter SLFs vurdering er det i RMP gjennomført en medvirkningsprosess som oppfyller minimumskravene som ble satt i oppstarten av arbeidet. I det videre arbeidet er det behov for økt medvirkning, der også sentrale aktører utenom landbrukssektoren i større grad trekkes inn, i de fylkene der dette ikke alt er gjort.

3.13.3 Resultater av miljøvirkemidler over jordbruksavtalen

Areal

Jordbruksarealet er forholdsvis stabilt. Det er en svak nedgang i åpenåker arealet og fylldyrket eng, mens det er en svak økning i innmarksbeite.

Beiting

Beiting er en vesentlig faktor for å bevare et åpent kulturlandskap og kulturbetinget biologisk mangfold. Det er en nedgang av antall grovfôrdyr i Norge. Dette har også ført til at antall dyr på beite hadde en nedgang på 1,7 pst. i forhold til 2006. Prosentandelen av grovfôrdyra på beite har likevel økt eller holdt seg stabil, slik at det er grunn til å anta at beitetilskuddet som ble innført i 2006 har en positiv effekt for å få dyrene på beite.

Bruken av utmarksbeite har vært avtagende i mange år. Totalt sett er det 22 pst. færre dyr på utmarksbeite i 2007 enn i 1985. Størst prosentvis nedgang har det vært for storfe med 50 pst. nedgang i samme periode.

Genetiske ressurser – bevaringsverdige storferaser

Antallet bevaringsverdige storfe er svakt økende, og ligger på ca. 2 500 dyr totalt sett. Bestandene av Dølafe, Austlandsk raukølle, og Vestlandsk raukølle er fortsatt lave (rundt 200 hunndyr per rase).

Regionale miljøprogram

De regionale miljøprogrammene er en sentral del av de miljørelaterte tiltakene og virkemidlene over jordbruksavtalen. Kulturlandskap er et viktig mål innenfor regionale miljøprogram med en rekke forskjellige ordninger. Den største er tilskudd til seterdrift. Det er en nedgang på 50 setrer fra 2006 til 2007 til ca. 1 400 setre. Det er Oppland som har den største nedgangen, men det er også Oppland som er det klart største seterfylket.

For å begrense avrenning av næringssalter til vassdrag, er stubbåker (ikke høstpløying) den klart største ordningen. Andelen stubbåker har vært forholdsvis stabil i de senere årene, men fylkene som satser ekstra på disse tiltakene (Oslo/ Akershus og Østfold) har

hatt en klar økning siste år. Disse fylkene har også en klar vekst i tiltak som grasdekte vannveier og buffersoner/vegetasjonssoner.

Tilskudd til ugrasharving er en ny type tilskudd som 7 fylker innførte i forbindelse med RMP. Arealet som er ugrasharvet istedenfor sprøytet i vekstsesongen har økt med over 30 000 daa. fra 2005 til 2007, og har nå kommet opp i 80 000 daa. Evalueringen av RMP viser at det kan være gevinst i å målrette ordningen mot utsatte vassdrag for å få best miljøeffektivitet.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket

Tilskuddsordningen Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-ordningen) er forvaltet av kommunene og var for 2007 på 140 mill. kroner. Innenfor dette programmet har 16 pst. blitt brukt til forurensningsrettede tiltak og resten på kulturlandskap og verneverdige bygninger. Hydrotekniske anlegg og fangdammer er de tiltakene som fikk størst bevilgning relatert til forurensning, mens verneverdige bygninger (ca 50 mill. kroner fordelt på 1 000 bygninger) og gammel kulturmark er de største postene knyttet til kulturlandskap. Ordningen forvaltes samlet med nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) i kommunene.

MORSA- prosjektet

MORSA-vassdraget (Hobøl-Vansjø vassdraget) er sterkt påvirket av næringssalter. Det har derfor i flere år foregått et arbeid for å redusere utslippene til vassdraget. Jordbruket forårsaker de største utslippene til vassdraget og det har derfor vært satt i gang en rekke tiltak og virkemidler for å redusere jordbruksforurensningen.

For 2006 og 2007 ble det brukt 10,4 mill. kroner per år til MORSA-prosjektet over jordbruksavtalens virkemidler (hovedsakelig RMP og SMIL). Dette tallet vil øke ytterligere for 2008 på grunn av et eget treårig prosjekt for Vestre Vansjø med en ramme på 1,5 mill kroner for 2008. Flere av tiltakene i prosjektet vil i tillegg utløse økt bevilgning av SMIL-midler til Vestre Vansjøområdet.

Tabell 3.11 Bevilgning av midler til MORSA-området fra jordbruksavtalen, mill. kroner

Ordning/fylke	2006	2007
RMP totalt	7,70 kr	7,42 kr
RMP Akershus	1,45 kr	1,66 kr
RMP Østfold	6,25 kr	5,76 kr
BU	0,10 kr	
INFO	0,11 kr	0,16 kr
SMIL totalt	2,50 kr	2,80 kr
Samlet bevilgning	10,4 kr	10,4 kr

3.14 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringen har som mål at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2015.

3.14.1 Markedsutvikling

De siste årene har markedet for økologisk mat vært raskt økende. Omsetningen i dagligvare- og faghandel har økt med 124 pst. fra 2006 til 2007. Inkluderes omsetning

gjennom direkte salgskanaler som abonnementssalg og Bondens marked, utgjorde samlet omsetning i 2007 740 mill. kroner. Fortsetter samme utviklingstrenden vil omsetningen i 2008 passere 1 mrd. kroner.

I dagligvareleddet øker omsetningen innenfor alle produktgrupper. Størst vekst var det innenfor produktgruppene egg (187 pst.), grønnsaker (162 pst.) og kjøtt (201 pst.). Økologiske egg har den største markedsandelen innenfor sin produktgruppe, med 3,6 pst. av total omsetning av egg. Melkeprodukter er fremdeles største produktgruppe målt i verdi, med en omsetning på 22,5 mill. kroner tilsvarende en andel på 2,2 pst. Omsetningen av økologisk kjøtt økte vesentlig, men utgjør fremdeles ikke mer enn en andel på 0,3 pst. av samlet kjøttomsetning. Økologisk barnemat har 13,2 pst. av barnematmarkedet, men her er kun 5,8 pst. norske produkter.

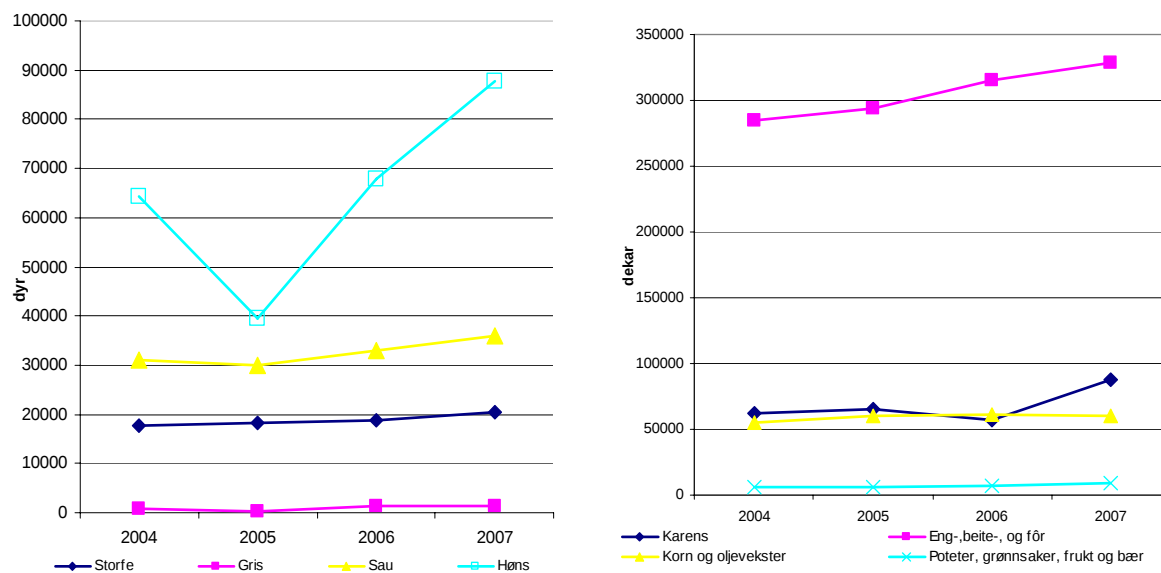
Antallet næringsmiddelbedrifter med Debio-godkjenning økte med 50 pst. fra 2006 til 2007. Den sterkeste veksten er innenfor bransjene bakerier og grossister, der antallet ble tredoblet til siste år. Videre økte bransjen servering med 36 pst.

3.14.2 Produksjonsutvikling

Etter en periode med utflåting, har omleggingstakten har økt vesentlig i 2007 med en netto økning av driftsenheter med økologisk drift på 111 enheter.

Økologisk drevet jordbruksareal, inkludert arealer under omlegging, utgjør nå 4,8 pst. av totalt jordbruksareal. Areal under omlegging har økt med 52 pst. fra 2006 til 2007. Dette er den største økningen i omlagt areal siden 2001.

Det har også vært en økning i antall dyr for nesten alle husdyrslag jf. figur 3.7. Det er stor prosentvis vekst for melkekyr (11 pst.), slaktegriser (27 pst.) og verpehøner (27 pst.).

Figur 3.7 Utviklingen i økologisk husdyrproduksjon og planteproduksjonsarealer 2004-2007

Veksten innenfor primærproduksjon er likevel ikke stor nok til å dekke etterspørselen etter økologiske produkter, noe som blant annet begrenser mulighetene for produktutvikling. Begrenset produktsortiment antas å være en av de viktigste barrierene for økt slag av økologiske produkter framover.

Foredlings- og omsetningsleddene har i løpet av 2007 og første halvår 2008 satt opp merprisene betalt til produsenter, for økologisk korn, melk og kjøtt.

Produksjonen av økologisk korn til fôr og matmel er begrenset og importbehovet ligger på i overkant 50 pst. Import av økologisk korn har i 2007 vært vanskelig tilgjengelig og med en betydelig merkostnad sammenlignet med konvensjonelt dyrket korn. Fra 2008 skal det kun brukes økologisk fôr til drøvtyggere, mens det i kraftfôrkrevende produksjoner tillates bruk av inntil 10 pst. konvensjonelt fôr. Tilgangen og prisen på økologisk kraftfôr er følgelig en utfordring for videre utvikling av den økologiske sektoren.

3.14.3 Annet

- Gjennom prosjektet "Økoløft i kommuner", som er et samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet, er alle kommuner invitert til å bli foregangskommuner for forbruk og produksjon av økologisk mat. Det ble sendt inn prosjektskisser fra over 100 kommuner. Kommunene som gis status som foregangskommuner velges ut i løpet av mai 2008.
- Faglig møtearena for økologisk produksjon og forbruk har utarbeidet et forslag til handlingsplan. Forslaget danner grunnlagsmateriale for utvikling av Landbruks- og matdepartementets handlingsplan på området. Denne skal fastsettes i løpet av første halvår 2008.
- KSL Matmerk har utarbeidet en strategi for generisk informasjon og markedsføring av økologisk mat.
- Mattilsynet har etablert et bredt sammensatt utvalg, som skal bidra med faglige råd og derigjennom styrking av arbeidet med regelverksutvikling.

4. Foredling og omsetning

4.1 Innledning

Foredling og omsetning av jordbruksvarer ligger i hovedsak utenfor jordbruksavtalens virkeområde. Handelspolitiske forhold, markedsordninger, annet regelverk og prisutvikling på råvarer har likevel stor betydning både for næringsmiddelindustri og -omsetning.

Produksjonsverdien i norsk nærings- og nytelsesmiddelindustri var om lag 150 mrd. kroner i 2007, inkl. fiskevarer og dyrefôr. Økningen fra året før var på 5 pst..

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Importen av næringsmidler øker, men det gjør også den totale omsetningen av matvarer i Norge. Den norske industrien (ekskl. fiskevarebransjen) har derfor langt på vei opprettholdt sin hjemmemarkedsandel i de siste 10 årene. Denne industriens hjemmemarkedsandel er for 2007 anslått til 88,3 pst. (Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning, Mat og industri 2008).

Landbrukspolitikken, og utformingen av virkemidlene i jordbruksavtalen, må på denne bakgrunn ha alle ledd i kjeden fra jord til bord som perspektiv.

4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder

De internasjonale markedene for jordbruksråvarer har vært preget av rekordhøye priser fra høsten 2007 og første kvartal 2008. For korn, oljer og meieriprodukter har prisøkningene vært mellom 50 og 200 pst. Det er et brudd med den lange trenden med fallende priser etter 1972-73. Iflg. The Economists råvareprisindeks per. 17. april 2008 har matvarer steget med 65 pst. det siste året.

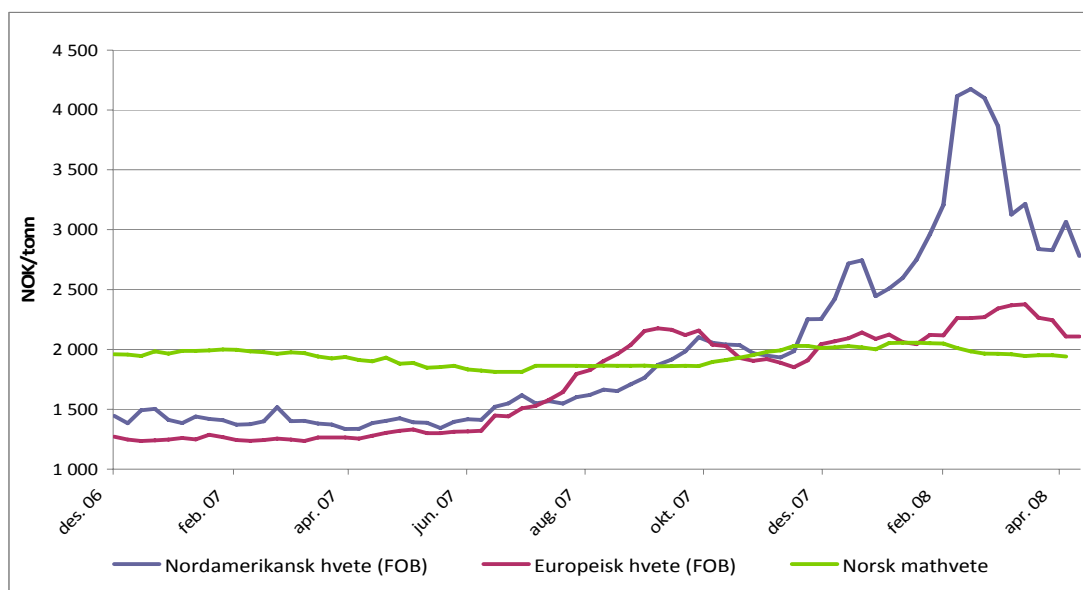

Figur 4.1 Utvikling i råvarepriser for mat i et langt tidsperspektiv og for hvete, ris og mais siden januar 2007.

Kilde: The Economist.

Økt etterspørsel etter kjøtt, meieriprodukt og biodrivstoff, kombinert med de laveste lagrene av korn på flere tiår, høy oljepris og tidvis lavere avlinger i viktige eksportland, bidrar til økte priser. Økningen i råvareprisene har medført at prisene på matvarer har steget til dels kraftig i mange land. Det har bl.a. ført til handelsrestriksjoner i form av eksportbegrensninger fra mange store kornproduserende land, spekulasjon på børser med matvarepriser og makroøkonomisk ustabilitet. Det har også ført til sult og økende underernæring og uro i flere land. Verdensbanken estimerer fare for uro i byene i 33 land.

Korn hadde en spesielt kraftig prisvekst i 2007 og inngangen til 2008, deretter har prisene falt noe og er ustabile. Dette skjer til tross for at verdens kornproduksjon er høyere enn noen sinne. Verdensmarkedsprisene har tidvis ligget over norske målpriser. Figur 4.2 viser utviklingen siden desember 2006 for amerikansk og tysk hvete av sammenlignbar kvalitet med norsk vare. Norsk pris er engrospris, dvs. noteringspris fratrasket prisnedskrivningstilskudd, tillegg håndteringskostnader.

Figur 4.2 Utviklingen i hvetepriser i noen markeder. Kilde: International Grains Council, Statens landbruksforvaltning og Norske fellseskjøp.

I meierisektoren økte prisene markant på smør og melkepulver i 2007. Prisene falt deretter noe tilbake mot slutten av 2007, erstattet av en gradvis økning av prisen på ost høsten 2007 og ved inngangen til 2008. Velstands- og befolkningsutviklingen i vekstøkonomier i Asia vil være prisdrivende for meierisektoren også i kommende år.

Kjøtt har så langt ikke hatt tilsvarende prisøkninger som for korn- og meierisektoren. Etterspørselsveksten for kjøtt har blitt noe dempet av problemer med mattrygghet og dyrehelse, samtidig som kjøtteksportører i Sør-Amerika har økt sin produksjonskapasitet. Høye priser på innsatsfaktorer, kombinert med sterk etterspørselsøkning fra vekstøkonomier, bidrar likevel til at prisene på kjøtt prognoseres til høye nivåer i årene fremover.

Scenarioene framover er usikre. Det er likevel grunn til å tro at etterspørselen etter jordbruksråvarer vil være høy og voksende også i årene som kommer. Prisutviklingen vil derfor i stor grad avhenge av utviklingen i produksjonen. Det er liten tvil om at primærprodusentene vil møte etterspørselsveksten med økte investeringer og produksjon. Spørsmålet er i hvilket omfang og tempo dette vil skje. Det er iflg. FAO mye ledig areal i verden og potensialet for utbytteøkning er stort i mange regioner. En mer omfattende

produksjonsøkning vil likevel ta tid, kreve store investeringer, ny og forbedret infrastruktur og politiske og institusjonelle reformer om både areal og utbytte skal økes. Fram til det skjer er det sannsynlig at prisene vil holde seg på et høyt nivå. Først og fremst har usikkerheten økt.

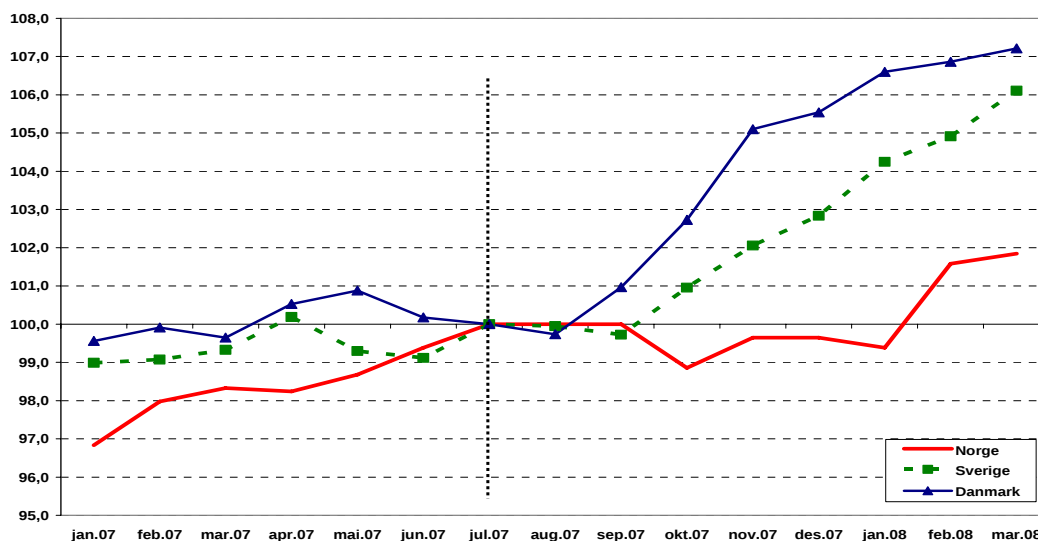
Flere store internasjonale organisasjoner la i 2007 fram prognoser for jordbruksvaremarkedene i perioden 2007 til 2016. Ingen ventet den store prisøkningen vi har sett i 2007 og 2008, men organisasjonene var i hovedsak enige om at prisene på jordbruksvarer vil være noe høyere de neste 10 årene enn det vi har sett i perioden fram til 2006. FAOs estimerer for 2007 til 2013 tilsier at prisene vil stabilisere seg etter 2008 på et høyt nivå, men litt under dagens og med variasjon mellom ulike kornslag.

På grunn av skjerming med tollvern på varer som produseres i det norske jordbruket, har norske forbrukere i stor grad vært skjermet mot prisøkninger. Det har imidlertid vært prisøkninger på en del varer som importeres uten toll. For norsk matsektor betyr den internasjonale utviklingen både økt konkurransekraft og økende utfordringer ved at produksjonskostnadene øker, jf. kapittel 3.

4.3 Prisutviklingen på matvarer

Matprisene i Norge har vært mindre påvirket av prisøkningene på råvarer internasjonalt enn i våre naboland. Etter prisjusteringene i dagligvarehandelen i februar 2008, økte likevel matprisene med 2,2 pst., som er den største månedlige prisøkningen siden 1982. Det var særlig stor økning i prisene på brød og kornprodukter, pasta, melkeprodukter, oljer og fett, som iflg. Statistisk sentralbyrå tyder på at de økte råvareprisene internasjonalt kan merkes i Norge også.

Fra juli 2007 t.o.m. mars 2008 har prisene i Norge steget med 1,8 pst., mens prisveksten i Sverige og Danmark har vært hhv. 6,1 og 7,2 pst., jf. figur 4.3.

Figur 4.3 Prisutvikling på mat og alkoholfrie drikkevarer i Norge, Sverige og Danmark. Indekser, juli 2007=100.

Husholdningenes andel utgifter til mat og alkoholfrie drikkevarer har vært fallende over lang tid. For 2007-2008 har mat og alkoholfrie drikkevarer en vekt på 11,4 pst. i konsumprisindeksen. Matvarer har en vekt på 10,3 pst.

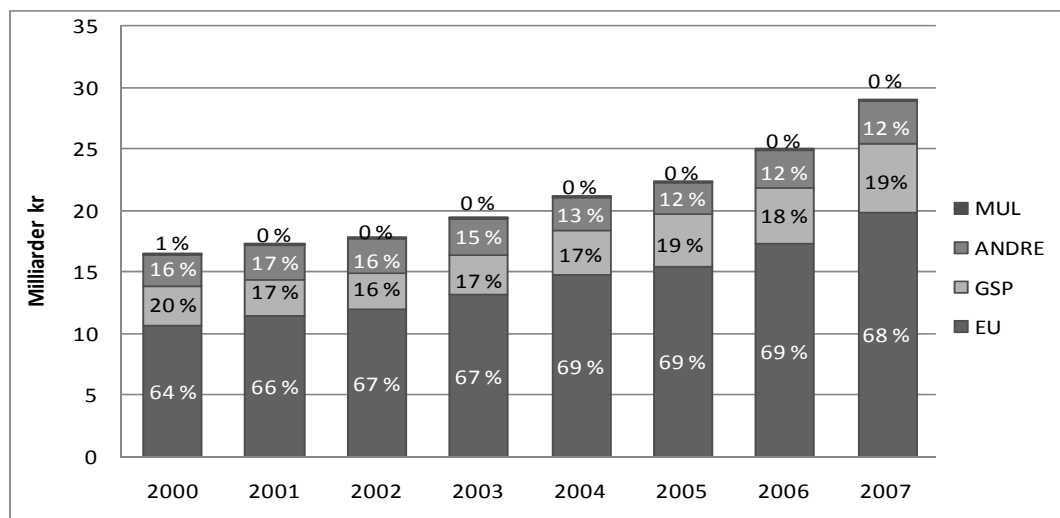
Det er likevel et relativt høyt prisnivå for matvarer i Norge, sammenlignet med våre naboland. Det skyldes bl.a. pris-/kostnads- og lønnsnivå, konkurranseforhold og utviklingen i råvareprisene. Jordbruksavtalene har gitt grunnlag for prisøkning på råvarene de siste årene. Fjorårets avtale hadde en økning i målprisene samlet, tilsvarende 545 mill. kroner. Priseffekten på norskproduserte matvarer ble anslått til 1½ pst.

4.4 Industri og konkurranseforhold

Det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom primærproduksjonen og næringsmiddelindustrien. Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige både med hensyn til pris og kvalitet.

Produksjonen av landbruksvarer i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har aldri vært så høy som nå. Produksjonsøkningen har de siste årene vært spesielt stor innen fjørfe og dels svin. For fjørfe økte produksjonen med 75 pst. fra 2000 til 2007. For andre sektorer som melk, storfe og sau har produksjonen vært mer stabil i dette tidsrommet.

Samtidig har flere sentrale produksjoner opplevd en etterspørselsøkning som har blitt dekket gjennom økt import. Dette gjelder blant annet ost der importen har økt fra 6 300 tonn i 2004 til 8 250 tonn i 2007. Importen av kjøtt økte til hele 19 000 tonn i 2007, derav storfe 10 000 tonn. For å dekke etterspørselen etter storfe, svin og sau i 2007 ble tollsatsene for alle tre kjøttslagene administrert ned i perioder. Figur 4.4 viser utviklingen i importen av landbruksvarer til Norge, målt i verdi, etter opprinnelse.

Figur 4.4. Utviklingen i importverdi av landbruksvarer, fordelt etter opprinnelse.

Spesielt utsatt for økt importkonkurranse er bearbeidede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK). Verdien av RÅK-importen har økt jevnt de siste årene fra 2,6 mrd. kroner i 1995 til 6,3 mrd. kroner i 2007. Bakervarer, sukkervarer og sjokolade er eksempler på viktige importvarer. Norsk eksport av RÅK-varer har derimot vært relativt stabil rundt 0,9 mrd. kroner det siste tiåret.

For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde/øke sin markedsandel innenfor det voksende markedet for bearbeidede landbruksvarer. Dette er også viktig for underleverandørene til RÅK-industrien, både primærprodusenter og foredlingsindustri. Omlag 70 pst. av matkornet og 16 pst. av melkeproduksjonen går til RÅK-varer.

Den framtidige utviklingen i næringsmiddelindustrien vil avhenge av flere faktorer. Dette gjelder både hvilke nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronekurs og rentenivå) som industrien må operere under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering og omstilling.

De økte råvareprisene internasjonalt det siste året har styrket norsk næringsmiddelindustris konkurranseevne i forhold til import, for eksempel på bakervarer.

Endringer i regelverk

Landbruks- og matdepartementet fastsatte 1. juli 2007 nytt regelverk for utenlands bearbeiding av landbruksvarer. Forskriften innebærer at omfanget av utenlands bearbeiding av kjøtt og meierivarer blir regulert gjennom kvoter. De årlige kvotene er fastsatt til henholdsvis 1 080 tonn for kjøtt, 5 520 tonn for kjøttvarer og 3 120 tonn for meierivarer. Kvotene gir kjøtt- og meieriindustrien mulighet for utenlands bearbeiding som et fornuftig supplement til egen virksomhet.

Fra 2007 ble tollen på melkeerstatninger til lam endret fra kronetoll til verditoll. Bakgrunnen for endringen var at bruk av kronetoll medførte en konkurransefordel for importerte melkeerstatninger sammenlignet med norske produkter. Det norske markedet for melkeerstatninger tilsvarer en melkemengde på rundt 20 mill. liter i året.

Prisutvikling råvarer

For å opprettholde en konkurransedyktig næringsmiddelindustri må det gjennom prisutviklingen innenlands og målrettede virkemidler legges til rette for å sikre industrien konkurransedyktige rammevilkår. For de råvarene og ferdigvarene som er omfattet av RÅK-ordningen blir råvareprisforskjeller kompensert med utbetaling av tilskudd. Prisutjevning skjer i form av tilskudd ved eksport av ferdigvarer (eksportrestitusjon) eller prisnedskrivning av innenlandske jordbruksvarer som nyttes til fremstilling av ferdigvarer.

Prisøkningen på landbruksvarer internasjonalt har ført til at en har redusert/fjernet prisnedskrivningen for flere råvarer innenfor RÅK-ordningen. Dette gjelder i første rekke for meieriproduktene.

Importen til Norge av RÅK-varer skjer i hovedsak fra EU, og i særlig grad fra våre nærmeste naboland. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er således et sentralt element i konkurransevilkårene for industrien og for avsetning av norske jordbruksprodukter.

Klimatiltak i landbruksindustrien

Landbruksindustrien er en stor industrisektor i Norge. Det er derfor viktig å få god kontroll på industriens klimabelastning og næringens bidrag til å løse klimautfordringer. I forbindelse med dette, er det avholdt flere møter med næringsmiddelindustrien og skogindustrien for å diskutere hvordan industrileddene kan bidra i klimaarbeidet.

Flere av aktørene har alt satt seg ambisiøse mål for klimaarbeidet, både relatert til selve industriprosessen, men også i forhold til logistikk og frakt. Kontakten mellom industrien og departementet på dette området vil bli videreført.

Landbruks- og matdepartementet har i tillegg tatt initiativ til et møte mellom meierivareindustrien og matvarekjedene for å sikre en rasjonell og klimavennlig distribusjon av ferske melkeprodukter i framtida.

4.5 Matpolitikken

4.5.1 Jordbruksavtalens virkemidler i forhold til matpolitiske mål

Som en oppfølging av matstrategien ”*Smaken av Norge*” har Statens landbruksforvaltning (SLF), på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet, gått gjennom og vurdert de økonomiske virkemidlene i landbrukspolitikken sett i forhold til matpolitiske mål som er beskrevet i budsjettproposisjonen. Med matpolitiske mål forstås *trygg mat, god plante- og dyrehelse og god helse og velferd hos landdyr og fisk, og kvalitet, ærlig omsetning og forbrukerhensyn*.

SLF har i rapporten vurdert om eksisterende ordninger bidrar positivt, negativt eller nøytralt i forhold til de tre overordnede matpolitiske målene. SLF konkluderer med at jordbruksavtalens midler i hovedsak bidrar positivt til oppfyllelsen av målene, mens noen kan være nøytrale eller ha negativ effekt. Som eksempel kan nevnes at inntektsvirkemidlenes utforming på struktur og soner som bidrar til spredt produksjon, vurderes som positive når det gjelder trygg mat og god plante- og dyrehelse. Det gjør også utviklings- og investeringsvirkemidlene ved at en stor del går til investeringer i tidsmessige anlegg. Utviklingsmidler til småskala foredling og omsetning bidrar positivt med tanke på forbrukerhensyn.

Ordninger som stimulerer til redusert bruk av plantevernmidler og tilskudd til frøavl og utvikling av plantemateriale vurderes som viktige for å fremme målet om trygg mat.

Ordninger som bidrar til spredt produksjon i små enheter og tilskudd til planteforedling og husdyravl bidrar til redusert risiko for smittespredning både i plante- og husdyrproduksjonen, og dermed til god plante-, dyrehelse og dyrevelferd.

SLF trekker fram fire forhold som kan virke negativt inn på dyrevelferden; telledato, lengde på beiteperioden, beiting i rovdrymmer og transport av dyr. Det vises for øvrig til rapport 10/2008 fra SLF ”*Kartlegging av jordbruksavtalens virkemidler i forhold til matpolitiske mål*”.

4.5.2 Trygg mat av riktig kvalitet

Regjeringens matpolitikk er basert på at maten skal være trygg og oppleves som trygg samt at den skal være av riktig kvalitet. I 2006 ble det etablert et prosjekt i samarbeid med bransjen for å få i stand et bedre system for sporing av mat. Målsettingen er å etablere en nasjonal, elektronisk infrastruktur for effektiv utveksling av informasjon i matkjeden innen utgangen av 2010. Elektroniske løsninger vil legge grunnlag for bedre beredskap, økt mattrygghet og økt verdiskaping i alle ledd.

Landbruks- og matdepartementet koordinerer arbeidet og leder den opprettede styringsgruppen. Prosjektet er et samarbeid med bransjeaktører i hele matkjeden; Kjøttindustriens Fellesforening, Næringsmiddelbedriftenes Landsforening, Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Fiskarlag, KSL Matmerk, Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon, Norsk Landbrukssamvirke og Norske Sjømatbedrifters Landsforening.

Stiftelsen KSL Matmerk arbeider med å utvikle et helhetlig kvalitetssystem i verdikjeden for matproduksjon, og en felles merkeprofil rettet mot forbruker. Et helhetlig kvalitetssystem og innføring av en ny merkeprofil har som målsetning å styrke norsk matproduksjon i en skjerpet internasjonal konkurranse. Det helhetlige kvalitetssystemet skal dokumentere overfor forbrukere, dagligvarekjeder og myndigheter, hvordan

matproduksjon foregår og synliggjøre landbrukets verdier knyttet til blant annet kulturkvalitet, miljøverdier, dyrevelferd og råvarekvalitet.

Det er viktig at utviklingen av et nytt helhetlig kvalitetssystem ses i sammenheng med det igangsatte prosjektet med etablering av elektronisk sporingssystem i matkjeden.

EUs reviderte hygiene- og kontrollregelverk ble innlemmet i EØS-avtalen i oktober 2007 og vil bli gjennomført i Norge sommeren 2008. I denne forbindelse stilles det krav til at primærprodusenter overholder og sikrer de hygienekrav som følger av regelverket samt på tilfredsstillende måte dokumenterer at disse overholdes (egenkontroll). Det bør utarbeides nasjonale retningslinjer for god hygienep praksis i et samarbeid mellom næringsaktører og myndigheter. Utvikling av kvalitetssystemer i landbruket vil være et viktig virkemiddel i denne forbindelse.

4.5.3 Matmangfold

Det norske matmangfoldet består av kjente merkevarer der det løpende skjer produktutvikling, og som produseres i relativt store volum, samt et stadig større utvalg matspesialiteter som produseres i et mer begrenset omfang. Det er økende interesse for norsk mat generelt. Norske forbrukere følger de europeiske trendene og blir mer bevisst variasjonen og utvalget i det stadig voksende mangfoldet av norske matspesialiteter.

Regjeringen har som mål at rundt 20 pst. av matomsetningen i de norske matvarekjedene skal være fra norske matspesialiteter i 2020. Matspesialiteter defineres, i denne sammenheng, som produkter med lokal identitet, opprinnelse og/eller historie, samt produkter tilvirket med utgangspunkt i produksjonsmetoder med klart regelverk og strengere krav til primærproduksjon og/eller foredling.

Den nasjonale strategien for næringsutvikling "*Ta landet i bruk!*" peker bl.a. på at differensiering og nyskapende matspesialiteter, økt markedskompetanse og salgstilgang for små matprodusenter og kompetanseutvikling er viktige områder som må prioriteres for å øke matmangfoldet. Som følge av større etterspørsel etter matspesialiteter, er det også viktig å bidra til utvikling av bedrifter som kan betjene et større marked.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon er ett av virkemidlene for å gjennomføre tiltak som nevnes i "*Ta landet i bruk!*". Programmet bidrar også til å støtte prosjekter som skal synliggjøre og utvikle matmangfoldet i reiselivsnæringen. Merkeordningen "*Beskyttede betegnelser*" er en viktig strategi for næringsutvikling og verdiskaping i norsk matproduksjon, og bidrar til å styrke konkurransekraften til norsk landbruksbasert matproduksjon gjennom utvikling av konkurransefortrinn basert på merkenavn, regionalt opphav og spesielle produktkvaliteter.

5. Importvernet og internasjonale forhold

5.1 WTO Landbruksavtalen

Den såkalte Uruguay-runden med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel resulterte i opprettelsen av *Verdens Handelsorganisasjon* (World Trade Organisation – WTO) 1. januar 1995. Samtidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (*Landbruksavtalen*) og om sanitære og plantesanitære forhold (SPS-avtalen). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på tre områder: markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Det pågår nye forhandlinger, gjennom den såkalte Doha-runden, jf. kapittel 5.2. Inntil en ny landbruksavtale er ferdigforhandlet vil Norge være bundet av forpliktelsene i dagens landbruksavtale.

Markedsadgang

Landbruksavtalen medførte omlegging til et tollbasert importvern der tollsatsene i gjennomsnitt skulle reduseres med 36 pst. til år 2000. I tillegg forpliktet Norge seg til å etablere tollkvoter for såkalt eksisterende og ny markedsadgang. Tollsatsene i tolltariffen ble trappet ned til forpliktelsene for år 2000 allerede i 1995.

Internstøtte

WTO Landbruksavtalen definerer tre typer internstøtte – *gul, blå og grønn støtte*. Det er knyttet reduksjonsforpliktelser til bruken av gul støtte. Blå og grønn støtte er unntatt reduksjonsforpliktelser i eksisterende avtale, men man er enige om at i en eventuelt ny avtale, skal også blå støtte reduseres. Dersom summen av blå og gul støtte i løpet av avtaleperioden overstiger nivået som var bestemt i 1992 kan avtalepartene i WTO under visse forutsetninger iverksette ulike mottiltak. Slike mottiltak må begrunnes i at det påvises at økningen i støtten har skadet eller truet andre parter interesser.

Gul støtte eller AMS (Aggregate Measurement of Support) er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser multiplisert med tilhørende volumer, i tillegg til prisstøtte over budsjett fratrukket særavgifter. Norges maksimale gule støtte har vært 11,4 mrd. kroner for år 2000 og deretter. Ved siste notifikasjon i 2004 var det notifikerte nivået i gul boks 10,67 mrd. kroner.

Blå støtte er støtteordninger under produksjonsbegrensende programmer basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. I 2004 var notifisert blå støtte på 7,43 mrd. kroner.

Grønn støtte er støtte som har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel. Grønn støtte er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. I 2004 var notifisert grønn støtte på 3,99 mrd. kroner.

Eksportstøtte

Landbruksavtalen i WTO begrenser bruken av eksportsubsidier både målt i verdi og målt i volum. Det er særlig for egg og ost at bindingene for eksportstøtte er reelt begrensende for Norge.

5.2 WTO-forhandlingene

Landbruksforhandlingene er en del av den brede forhandlingsrunden som ble vedtatt på WTOs ministerkonferanse i Doha i 2001. 1. august 2004 ble det vedtatt et rammeverk som la føringer for de videre forhandlingene for landbruksvarer, industrivarer inkludert fisk, tjenester og forenkling av handelsprosedyrer.

For markedsadgang for landbruksvarer forutsetter rammeverket at de høyeste bundne tollsatsene skal reduseres mest gjennom en lagdelt formel. For definerte sensitive produkter kan det gis lavere tollreduksjoner, men samtidig skal det etableres importkvoter for slike produkter. Rammeverket sier at det skal vurderes hvilken rolle et tolltak (maksimalgrense for tollsatser) skal spille. Prinsippet om vesentlig forbedring av markedsadgangen skal gjelde for alle produkter, inkludert de sensitive. Det skal forhandles videre om opprettholdelse av den spesielle sikkerhetsmekanismen for jordbruksprodukter.

For internstøtte legger rammeverket opp til en reduksjon i summen av all handelsvridende støtte. Dette inkluderer gul støtte (prisstøtte), *de minimis* (gul støtte i de tilfeller slik støtte ikke utgjør mer enn 5 pst. av produksjonsverdien) og blå støtte (areal- og dyrestøtte). Landene med den høyeste støtten skal redusere mest. I tillegg skal det etableres forpliktelser for hver av støttetypene som inngår i den totale handelsvridende støtten. For gul støtte innebærer rammeverket at landene som har høyest tillatt støttenivå skal redusere mest, samt etablering av produktspesifikke tak for slik støtte.

For blå støtte forutsetter rammeverket at det skal settes et tak for slik støtte på maksimalt 5 pst. av produksjonsverdien. Rammeverket åpner imidlertid for at land som har en spesielt stor andel av sin støtte i denne kategorien, kan få unntak fra grensen på 5 pst.

For ikke-handelsvridende støtte (grønn støtte) som for eksempel miljøtiltak, forskningsmidler og avløserordningen, legges det ikke opp til noen øvre begrensninger, men kriteriene for slik støtte skal gås gjennom for å sikre at støtten har minimale effekter på produksjon og handel.

Rammeverket innebærer også enighet om å avskaffe alle former for eksportsubsidier på landbruksvarer. Dette inkluderer at det skal etableres disipliner for bruk av matvarehjelp, eksportkreditter og eksporterende statshandelsforetak. Subsidieelementer i disse ordningene skal i likhet med eksportstøtte, elimineres.

Rammeverket fra 2004 forutsetter også at spesiell og differensiert behandling av u-land skal være en integrert del av et nytt regelverk. Ikke-handelsmessige hensyn skal tas hensyn til slik det står i Doha-erklæringens paragraf 13.

Ministerkonferansen i Hongkong i desember 2005 innebar et skritt videre i forhandlingene ved at en kom til enighet om blant annet følgende:

- Alle former for eksportstøtte skal elimineres innen utgangen av 2013. En vesentlig del av støtten skal fjernes innen første halvdel av implementeringsperioden, dvs. innen utgangen av 2010. Kriteriene for behandling av andre former for eksportstøtte, for eksempel eksportkreditter, statshandelsforetak og matvarehjelp skal også avklares.
- Alle landbruksvarer skal fordeles i fire bånd etter hvor høye tollsatser de har. Ulike tollkutt skal foretas for de varer som havner i de enkelte bånd med utgangspunkt i at de høyeste tollsatsene skal reduseres mest. Enkelte produkter kan defineres som sensitive og gis lavere tollkutt, jf. rammeverket fra 2004.
- For internstøtte skal medlemslandene deles inn i tre bånd etter størrelsen på internt støttenivå (absolutt nivå). Land med høyest støttenivå skal redusere sin internstøtte mest. Dette innebærer at EU plasseres i det øverste båndet, USA og Japan i det neste

- og resterende land i det laveste båndet. Land i det laveste båndet med et relativt høyt støttenivå, herunder Norge, skal ta et noe høyere kutt enn andre land i dette båndet.
- De minst utviklede landene (MUL) skal gis toll- og kvotefrihet for minst 97 pst. av alle sine varer inn til i-landenes markeder innen utgangen av 2008. Dette gjelder også for mer utviklede u-land dersom de selv mener de er i en posisjon til å gi tilsvarende betingelser.

Etter ministermøtet i Hongkong ble det i 2006 holdt jevnlige møter i spesialsesjonen i landbrukskomiteen i WTO, men uten at det førte fram til noen avtale. Forhandlingene ble derfor suspendert frem til slutten av november samme år. Ved årsskiftet i 2007 sa medlemslandene seg på nytt villige til å gjenoppta forhandlingene.

Forhandlingsformannen på landbruk, Crawford Falconer, la i juli 2007 fram et utkast til modaliteter som medlemslandene aksepterte som grunnlag for videre forhandlinger. Etter en grundig gjennomgang av dette dokumentet høsten 2007 la formannen frem reviderte modaliteter på landbruk 8. februar 2008.

Det er fremdeles uklart om det er mulig å få til en avtale på landbruk i løpet av 2008. For at dette skal lykkes må både eksportører og importører søke i retning av en rekke kompromisser. I tillegg må det finnes forhandlingsløsninger for industriprodukter, regler og tjenester. En arbeider med en målsetting om å kunne avslutte WTO-forhandlingene i løpet av 2008.

5.3 MUL-import

Toll- og kvotefri markedsadgang for alle produkter fra verdens minst utviklede land (MUL) er et sentralt tiltak i regjeringens utviklings- og handelspolitisk og i handlingsplanen for bekjempelse av fattigdom i sør. Formålet er å fremme handel og utvikling, og bidra til at de fattigste landene blir bedre integrert i verdensøkonomien.

Toll- og kvotefri adgang til det norske markedet for alle produkter fra land som står på FNs offisielle MUL-liste ble iverksatt fra 1. juli 2002 med hjemmel i Norges generelle tollpreferanseordning (GSP) for import fra utviklingsland. Denne ordningen ble fra 1. januar 2008 utvidet med 14 nye lavinntektsland.

En ny forskrift om sikkerhetsmekanisme ved import av landbruksvarer fra utviklingsland omfattet av GSP-ordningen trådte i kraft 7. mars 2008. Denne forskriften regulerer utløsning av sikkerhetsmekanismen ved innenlandsk markedsforstyrrelse forårsaket av preferansetollbehandling ved import av landbruksvarer fra GSP-land.

5.4 Forholdet til EU/EUs landbrukspolitik

5.4.1 Innledning

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs landbrukspolitik har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen på landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grensehandelen og konkurransekraften til i første rekke RÅK-industrien, som er konkurranseutsatt både på hjemmemarkedet og eksportmarkedet. Utformingen av EUs landbrukspolitik har også betydning for graden av sammenfall i interesser mellom EU og Norge i multilaterale forhandlinger som i WTO.

Den foreløpig siste reformen av EUs landbrukspolitikk ble innført fra 2005 – 2006. Den innebærer at en større del av overføringene til landbruket i EU faller innenfor kategorien grønn støtte i WTO. Det er åpnet for å beholde noe produksjonstilknyttet støtte for eksempel for korn, storfe og sau/geit. Som et alternativ til den historiske støttemodellen kan medlemsland velge en såkalt regional modell for støtte. Den innebærer at det blir gitt lik støtte pr. hektar i en hel region istedenfor individuelt varierende støtte fra bruk til bruk. Medlemsland kan også velge en kombinasjon av de to modellene.

Erfaringene så langt er at landene velger ulike modeller for gjennomføringen av den framtidige felles landbrukspolitikken. Landene har også valgt en høyere andel produksjonsuavhengig støtte enn regelverket krever. Så langt er 80-90 pst. av den direkte støtten til bøndene (areal- og dyrestøtte) omformet til produksjonsuavhengig støtte. For å få utbetalt full støtte blir bøndene kontrollert i forhold til om de holder landbruksareal i god hevd og god miljøtilstand. De vil også på stikkprøvebasis bli kontrollert i forhold til lovkrav om miljø, matvarekvalitet, dyrevelferd og dyrehelse/folkehelse.

Nytt regelverk for bygdeutvikling som ble vedtatt av Rådet høsten 2005, trekker fram tre hovedmål for politikkområdet: i) øke konkurranseevnen i jord- og skogbruket gjennom tilskudd til omstilling, ii) øke miljøstandard og bedre arealforvaltningen og iii) å bedre livskvalitet og øke mangfoldet i næringsaktiviteten i distriktene.

EU arbeider for tiden med en gjennomgang av den siste reformen, som har fått betegnelsen ”helsesjekk”. Som en forberedelse har Europakommisjonen lagt fram forslag om en rekke endringer. Kommisjonen foreslår bl.a. økt frikobling av landbruksstøtten, øvre og nedre grense for utbetalinger av støtte, mer enhetlig nivå på støtten i EU, ytterligere forenklinger av politikken og forberedelser til å avskaffe produksjonskvoter for kumelk. Videre legger Kommisjonen opp til økt overføring av midler fra direkte støtte til bygdeutvikling og avskaffelse av ordningen for obligatorisk brakklegging. Kommisjonen drøfter mulige ordninger for å redusere risiko i landbruket. Meddelelsen behandler også spesielle utfordringer knyttet til klimaendringer, vannhusholdning og tap av biologisk mangfold.

Rådskonklusjonene fra behandlingen viser at Kommisjonen får støtte for en rekke av sine forslag til endringer. Med utgangspunkt i konklusjonene utarbeider Europakommisjonen et forslag til nytt regelverk som vil bli lagt fram for medlemslandene i mai 2008. Vedtak om nytt regelverk er ventet i november 2008.

5.4.2 Forhandlinger med EU

I henhold til EØS-avtalens artikkel 19 skal EU og Norge søke å fremme handelen med landbruksvarer. I desember 2002 kom Norge og Europakommisjonen til enighet om en avtale om utvidet handel, som bl.a. innebærer økte gjensidige tollfrie importkvoter for ost. Stortinget ga sitt samtykke til avtalen gjennom St.prp. nr. 71 (2002-2003). Avtalen ble implementert fra 1. juli 2003. I henhold til avtalens paragraf 11 skulle partene møtes til nye forhandlinger etter EØS-avtalens artikkel 19, to år etter at den trådte i kraft. Første møte ble holdt i mai 2006, og det er fulgt opp med senere møter i 2006, 2007 og 2008. Fra norsk side er det lagt til grunn at man må få en avklaring i WTO-forhandlingene før en kan avslutte forhandlingene med EU.

5.4.3 Forhandlinger i regi av EFTA

Det er orientert om EFTAs forhandlinger om frihandelsavtaler i tidligere proposisjoner, jf. St.prp.nr.1 (2006-2007) Nærings- og handelsdepartementet. Forhandlinger om frihandelsavtaler pågår nå mellom EFTA-landene og Thailand, Columbia, Peru, Gulf-statene og Algerie. Forhandlingene omfatter også handel med landbruksvarer; både råvarer og bearbeidede varer.

6. Hovedtrekk i tilbudet

6.1 Innledning

Jordbruksavtalene de to siste årene har vært viktige deler av en snuoperasjon i jordbrukspolitikken. Det har vært sentralt i avtalene å legge til rette for et inntektsløft for produsentene, og å bruke virkemidlene aktivt for å nå målene i Soria Moria-erklæringen. Oppgaven er krevende fordi vi er i en høykonjunktur og det er stor etterspørsel etter arbeidskraft i mange sektorer.

Utviklingen internasjonalt danner et nytt bakteppe for årets forhandlinger. Det er behov for å øke verdens matproduksjon. Også her hjemme øker etterspørselen etter mat, for noen produkter raskere enn at produksjonen klarer å dekke den. Det norske jordbruket - og norsk matsektor og forbrukere - er i stor grad skjermet mot de til dels kraftige prisøkningene internasjonalt på sentrale jordbruksprodukter. På den ene siden bidrar utviklingen til å styrke den norske matsektorens konkurransekraft. På den andre siden opplever jordbruket en sjeldent sterk prisøkning på sentrale driftsmidler, drevet av den samme utviklingen. Dette er en situasjon ingen forutså på denne tiden i fjor.

Jordbruksavtalen påvirker direkte en begrenset del av bøndernes inntektsdannelse. Grunnlagsmaterialet viser en brutto inntektsvekst i jordbruket fra 2006 til 2008 som vi målt i realverdi må tilbake til 70-tallet for å finne maken til. Det er både et resultat av to gode jordbruksoppgjør og av en produksjonsøkning som det har vært omsetningsgrunnlag for i markedet. Likevel skaper en ennå sterkere kostnadsvekst utfordringer i forhold til inntektsutviklingen i jordbruket. Og utviklingen videre er mer usikker enn normalt, fordi den mer enn tidligere avhenger av en ustabil utvikling i verden omkring oss.

Statens forhandlingsutvalg viser til jordbrukets krav av 25. april. Kravet ligger på et meget høyt nivå. Samtidig gir det en beskrivelse av utgangspunktet for forhandlingene, og av situasjonen i jordbruket og utviklingen internasjonalt, som bør danne grunnlag for konstruktive forhandlinger. Statens forhandlingsutvalg vil også peke på at et jordbruksoppgjør ikke kan bedømmes ut fra rammens størrelse isolert. Den underliggende kostnads- og produksjonsutviklingen har både vesentlig betydning for dimensjonering av rammen, og for hvilken inntektsutvikling rammen kan legge til rette for. I kravet har jordbrukets forhandlingsutvalg også forslag på områder som ikke ligger innenfor det jordbruksavtaleinstituttet omfatter. Disse spørsmålene vil ikke bli kommentert.

Det formelle grunnlaget

Viktige deler av det formelle grunnlaget for forhandlingene er gjengitt i kap. 2. Statens tilbud er basert på premissene i St.meld. nr. 19 (1999-2000) *Om norsk landbruk og matproduksjon* og Stortingets behandling av denne, jf. Innst. S. nr. 167 (1999-2000), Regjeringens politiske plattform, nedfelt i Soria Moria-erklæringen og Stortingets behandling av inneværende jordbruksavtale, Innst. S. nr. 285 (2006-2007). Ved behandlingen av rammen for fjorårets jordbruksoppgjør, som skulle legge til rette for en nivåheving i inntektene, uttalte et flertall bestående av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

”Eit anna fleirtal, medlemene frå Arbeidarpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil streke under at ei slik inntektsauke er ei oppfølging av Soria Moria-erklæringa, der det mellom anna heiter:

« Regjeringa vil sikre utøvere i landbruket inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper. » ”

6.2 Hovedprofil

Statens tilbud viderefører kursendringen i jordbrukspolitikken fra de to foregående års avtaler bl.a. ved å:

- legge til rette for en videre klar nivåheving i inntektene
- prioritere det grasbaserte husdyrholdet med sikte på å betjene hjemmemarkedet bedre med storfe- og sauekjøtt og sikre arealbruk og beiting i grasområdene
- sikre et landbruk med en variert bruksstruktur, opprettholde et levende landbruk over hele landet og ha særskilt oppmerksomhet på områder med svakere utvikling i produksjon og arealbruk
- styrke distrikts- og strukturprofilen i virkemidlene
- styrke landbrukets miljøprofil, ivareta kulturlandskapet og legge en offensiv ramme for å tilpasse jordbruket til klimautfordringene
- øke innsatsen for det økologiske jordbruket, med sikte på økt produksjon og forbruk
- forbedre velferdsordningene for jordbrukere og styrke grunnlaget for en landbruksvikarordning over hele landet
- utrede reformer i markedsordningene og målprissystemet for kjøtt og egg

Dette skal legge til rette for en attraktiv jordbruksnæring som produserer trygge kvalitetsvarer, tjenester og fellesgoder samfunnet etterspør. Befolkningens oppslutning om landbrukspolitikken, og dens legitimitet, er i stor grad knyttet til sektorens produksjon av fellesgoder. Dette vil fortsatt være viktig, og forsyningssikkerhet har igjen fått økt aktualitet i debatten. Statens forhandlingsutvalg vil i årets forhandlinger ha oppmerksomhet omkring tiltak som kan bidra til bedre markedsbetjening på områder hvor det er underdekning med norsk produksjon. Det er en del av det politiske grunnlaget at jordbruket skal produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor gjeldende handelspolitiske rammer. Å betjene hjemmemarkedet er en forutsetning for produksjonen av fellesgoder. Tilstrekkelig trygghet for inntektsutvikling er viktig for alle de som nå står i en valgsituasjon og skal investere for framtida.

Inntektene i jordbruket varierer mellom år. Årets normaliserte totalregnskap viser en gjennomsnittlig inntektsøkning per årsverk på om lag 3½ pst. per år for de siste 10 regnskapsår (t.o.m. 2007), og 4¼ pst. i siste 5-årsperiode, når effekten av jordbruksfradraget er inkludert. Dette er høyere tall enn fjorårets Totalregnskap viste. Inntektsvariasjon mellom år gjør at gjennomsnittet påvirkes relativt betydelig av hvilke år som inngår i beregningen. Økningen for andre grupper har vært 4,2 pst. per år de siste 5 årene (inkl. anslag på 5,4 pst. for 2007).

Tilstrekkelig inntektsutvikling og målrettet bruk av virkemidlene er nødvendig for å nå de overordnede målene om en fortsatt variert bruksstruktur og levende landbruk i hele landet, som det er bred politisk oppslutning om. Avtalepartene har hatt oppmerksomhet omkring disse spørsmålene de siste årene. Utviklingen i noen områder, bl.a. mhp. produksjon og arealbruk, viser likevel at det er behov for å forsterke tiltakene.

Tilbudet styrker miljøprofilen og legger vekt på å øke landbrukets bidrag til å redusere klimagassutslippene. På dette området ligger det også muligheter til næringsutvikling i produksjon av miljøvennlig og fornybar energi. Regjeringen legger vekt på at produksjon av fornybar energi ikke må gå på bekostning av jordbrukets evne til matproduksjon. Bevilgningen til det økologiske landbruket økes, bla. fordi produksjonen øker, hvilket er nødvendig for å nå det politisk fastsatte målet for økologisk produksjon og for å dekke etterspørselen bedre.

Norsk matproduksjon består av sammenhengende nasjonale verdikjeder. Det må være tilstrekkelig lønnsomhet i alle ledd for å opprettholde og øke nasjonal produksjon. Prisøkningene i verden omkring oss bidrar isolert sett til bedre konkurransekraft på viktige områder i norsk matproduksjon. Men utviklingen internasjonalt øker prisene på helt sentrale driftsmidler i jordbruket, som gjødsel, kraftfôr, drivstoff og oljeavledede produkter så mye at det er nødvendig å øke produsentprisene vesentlig mer enn de siste årene.

Konsumprisveksten må begrenses, men i den foreliggende situasjon vil Statens forhandlingsutvalg peke på at norske forbrukere er blant de forbrukerne i verden som bruker minst andel av inntekten på å kjøpe mat. Samtidig påvirkes norske forbrukerpriser minst av prisøkningene ute pga. tollvernet og et fra før, relativt sett, høyt prisnivå.

Statens forhandlingsutvalg har ved utformingen av tilbudet samtidig tatt nødvendig hensyn til den mest konkurranseutsatte industrien og Norges forpliktelser iht. WTO-avtalen. Forhandlingsutvalget er tilfreds med at Jordbrukets forhandlingsutvalg forholder seg ansvarlig til våre internasjonale forpliktelser. Slik jordbruket foreslår, vil staten gå inn i et felles arbeid for å konkretisere ulike løsningsmodeller partene hver for seg har arbeidet med, med sikte på en nødvendig reform av pris- og markedsordningene fra 01.07.09, slik at Norges forpliktelser iht. gjelde WTO-avtale overholdes.

6.3 Grunnlagsmaterialet

Utviklingen i viktige indikatorer fra Budsjettmemnda for jordbruket (BFJ) er gjengitt i kapittel 3. Det er i kap. 6.2 vist til at årets normaliserte totalregnskap viser en gjennomsnittlig inntektsøkning som avviker mindre fra utviklingen for andre grupper enn det fjorårets materiale viste. Hovedårsaken til det er inntektsvariasjon og at gjennomsnittet for jordbruket derfor påvirkes relativt betydelig av hvilke år som inngår i gjennomsnittsberegningen.

Årets normaliserte regnskap viser en inntektsvekst fra 2006 til 2007 på 16,2 pst. (25 700 kr per årsverk). Budsjettet for 2008 viser en økning på 1,1 pst. (2 000 kroner). Fjorårets avtale skulle legge til rette for en inntektsvekst i 2008 på om lag 10 pst. (vel 17 000 kroner) i forhold til 2007 før oppgjør. I protokoll fra avtalen i 2007 fikk BFJ følgende oppdrag:

”Partene viser til at en vesentlig del av inntektsrammen, knyttet til økte målpriser, gir inntektsøkning allerede i 2007. Partene ber derfor BFJ beregne utslaget av årets avtale for kalenderåret 2007 særskilt til neste års grunnlagsmateriale.”

BFJ har beregnet utslaget av målprisøkningen i 2007 til 322 mill. kroner, eller 5 300 kroner/årsverk.

Korrigert for målprisøkninger med virkning fra 01.07.07, viser Budsjettmemndas beregning av utviklingen fra 2007 til 2008 isolert sett derfor en svikt i forhold til forutsetningene i fjor på 9 700 kroner, jf. forutsetningen om 17 000 kroner per årsverk. Samtidig ble 2007 vesentlig bedre enn forutsatt i fjor, bl.a. som følge av økt etterspørsel og bedret markedsbalanse. Økt etterspørsel ble forutsatt å gi grunnlag for en økning i produksjonsvolumene i 2008 på 0,5 pst. Også produksjonsutviklingen ble BFJ bedt om å gjøre en særskilt vurdering av:

”Partene legger til grunn at Budsjettmemnda for jordbruket foretar en vurdering av volumvekst ved utarbeiding av grunnlagsmaterialet i 2008. Bakgrunnen er at en i årets forhandlinger har tatt hensyn til oppdaterte markedsvurderinger fra Nortura som viser at engrossalget av kjøtt, fjørfekjøtt og egg viser unormalt stor vekst. Partene har bl.a. på dette grunnlag anslått en økning i markedsinntektene som følge av produksjonsøkning på 107 mill. kroner.”

Budsjettmemnda har avgitt sin vurdering, som bl.a. viser at volumøkningen i registrert regnskap anslås til 3,4 pst. Normaliserte regnskap viser nå en volumvekst på 2,3 pst. i 2008,

tilsvarende en verdiøkning med samme prisnivå på om lag 520 mill. kroner. Årsaken til at inntektsnivået i 2008 ikke ligger klart høyere enn forutsatt i fjor når økt produksjonsvolum og markedssituasjonen tas i betraktning, er uforutsett sterk privekst på innsatsfaktorer på 5,7 pst. Dette skyldes i stor grad utviklingen internasjonalt, med sterk prisøkning som gir jordbruket økte produksjonskostnader, bl.a. kraftfôr, gjødsel og olje-/oljerelaterte produkter. I tillegg er produksjonsøkningen også basert på noe større kostnadsvolumer. BFJ anslår at den samlede kostnadsveksten i jordbruket blir opp mot 1,6 mrd. kroner i 2008.

Perioden 2006 til 2008

For perioden 2006 til 2008 sett under ett ble det i fjorårets avtale lagt til grunn en inntektsvekst på om lag 20½ pst., mens årets materiale viser en vekst på om lag 17½ prosent, jf. tabell 6.1. På grunn av revisjon av dataserier er ikke beregnet inntektsnivå i Totalkalkylen sammenlignbart mellom beregningsår.

Tabell 6.1 Inntektsutvikling i jordbruket, forutsatt i 2007 og beregnet i 2008.

	2006	2007	2008	Sum toårsperioden
Forutsatt i 2007	157 200	172 400	189 600	
		15 200	17 200	32 400
		9,7 %	10,0 %	20,6 %
Beregnet i 2008	159 100	184 800	186 800	
		25 700	2 000	27 700
		16,2 %	1,1 %	17,4 %
Avvik fra forutsetningene i fjor			-9 700	-4 700
				-3,2 %

Grovt anslått viser BFJs referansebruk en inntektsøkning på vel 35 000 kroner/ årsverk i 2007, men en reduksjon på om lag 4 500 kroner/årsverk i 2008. For toårsperioden er utviklingen om lag som i normaliserte regnskap, noe høyere i kroner/årsverk og marginalt lavere i prosent, fordi referansebrukene gjennomgående har et høyere inntektsnivå. Ulik bevegelse mellom årene skyldes bl.a. ulike kapitalgodtgjøringsprinsipper i de to beregningssystemene.

Arbeidsforbruket i jordbruket anslås nå å bli redusert med 2,9 pst. i 2009. Det er en noe mindre reduksjon enn de siste årene. Dette må blant annet ses i sammenheng med økt produksjon. Det er høy investeringsaktivitet. Målt i volum er investeringene i 2008 anslått å ligge over 40 pst. høyere enn i 2000 (når avdragsdelen av leasede maskiner inkluderes). De siste 10 årene har sektoren hatt en årlig vekst i brutto arbeidsproduktivitet på 3,9 pst. og en økt multifaktorproduktivitet på 1,9 pst.

Sterk etterspørselvekst og lavere dyretall gjør at det er underdekning med norskprodusert storfe- og sauekjøtt. Jordbruksarealet er marginalt fallende, med en tendens til at sentrale jordbruksområder øker sin andel av produksjonen. Det er også ikke ubetydelig reduksjon i jordbruksarealet i enkelte fylker på Vestlandet, i Agder/Telemark og Troms/Finnmark.

Jordbruksfradraget

Avtalepartene er enige om å inkludere verdien av det særskilte jordbruksfradraget ved ligningen ved vurdering av inntektsutviklingen i jordbruket. BFJ har beregnet inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget de siste årene som vist i tabell 6.2.

Tabell 6.2 Virkningen av inntektsfradraget ved ligningen.

	2006	2007*	2008**
Spart skatt, mill. kr	526	825	849
Verdi før skatt, mill. kr	786	1 232	1 267
Inntektsverdi, kr/årsverk	12 500	20 200	21 400
Redusert skatt per bedrift	10 300	16 600	17 500
Maks. skattereduksjon	20 020	39 760	39 760
Utnyttingsgrad	51 %	42 %	44 %
Inntekt for maks. fradrag	223 000	348 000	329 000

* Foreløpig regnskap, **Budsjett

Kilde: BFJ

BFJs anslag, basert på selvangivelser for 2006, viser at verdien av jordbruksfradraget, omregnet til verdi før skatt, er anslått til 1¼ mrd. kroner i 2008. Etter utvidelsen av fradraget i 2008 anslår BFJ utnyttelsesgraden til 44 pst. Økte inntekter som følge av årets oppgjør vil bidra til å øke utnyttelsesgraden av jordbruksfradraget både i 2008 og 2009. Ved utarbeiding av tilbudet har Statens forhandlingsutvalg lagt til grunn at 35 pst. av en inntektsøkning pr jordbruksbedrift vil gi grunnlag for økt fradrag, slik BFJ anslår for 2008.

6.4 Rammen

6.4.1 Oppbygging av rammen

Jordbrukets brutto inntekter består av egeninntjening fra markedet og overføringer fra staten. Oppbyggingen av rammen er basert på anslag for utviklingen i jordbrukets produksjon, kostnadene, samt arbeidsforbruk og anslag på inntektsvekst for andre grupper, jf. tabell 6.3. Statens forhandlingsutvalg viser til jordbrukets krav og er enig i at det er betydelig større usikkerhet omkring prisutviklingen på handelsgjødsel framover, men også på kraftfôr hvor importprisene på viktige råvarer er ustabile. Usikkerheten for prisanslagene på disse viktige kostnadselementene er vesentlig større enn det som er normalt på forhandlingstidspunktet.

Statens forhandlingsutvalg har på dette grunnlag lagt inn et forsiktig prisanslag for disse postene i tabell 6.3. Forhandlingsutvalget foreslår at det i en eventuell avtale protokolleres at dersom prisavviket for disse to postene overstiger et fastsatt nivå, skal det tas opp justeringsforhandlinger høsten 2008. Det foreslås følgende:

”På bakgrunn av den ekstraordinære og usikre situasjonen på verdensmarkedet, er partene enige om å ta opp justeringsforhandlinger høsten 2008 dersom prisendringene for gjødsel og kraftfôr gir en samlet kostnadsøkning som tilsvarende 2 prosent (korrigert for utslaget av, og forutsetningene i avtalen), tilsvarende om lag 125 mill. kroner.

Budsjettneemnda for jordbruket gis i oppdrag å avgi rapport om prisutviklingen, basert på oppdaterte data, innen 15. november. Dersom det er grunnlag for justering, skal det i sin helhet skje i form av målprisøkninger med virkning fra 01.01.09.”

Med dette som utgangspunkt har Statens forhandlingsutvalg lagt vekt på følgende:

- Avvik fra forutsetningene som lå til grunn for fjorårets avtale når det gjelder inntektsutviklingen 2006-2008.
- Jordbruket skal ha en nivåheving i inntektene ut over lik prosentvis vekst i 2009.
- Prognoser for utviklingen på inntekts- og kostnadsposter som ikke er avtalebestemt, gjengitt i tabell 6.3.
- Innsparte budsjettmidler med gjeldende regelverk i 2008 utbetales høsten 2008 som et engangstilskudd på 800 kr pr foretak, og tas ikke med i finansieringen av rammen.

Teknisk framregning til 2009

Tallgrunnlaget for prognosene fra 2008 til 2009 innebærer i praksis at det legges til grunn at den produktivitetsutviklingen som framgår av BFJs materiale de siste årene, fortsetter inn i 2009. Jordbruket får kompensasjon for den prognoserte kostnadsveksten og det tas hensyn til inntektseffekten av den produksjonsøkning som er konsistent med det økte kostnadsvolumet.

Statens forhandlingsutvalg har lagt følgende prognoser til grunn:

- Vekst i produksjonsvolum på 1,1 pst. som tilsvarer gjennomsnittlig vekst siste 5 år og utgjør 260 mill. kroner.
- Reduksjon på 0,2 pst. i volumet av driftskostnader utenom gjødsel og kraftfôr, som tilsvarer gjennomsnittlig endring siste 5 år
- Prisvekst på 2,5 pst., på driftskostnader utenom gjødsel og kraftfôr
- Vekst i kapitalkostnadene på 240 mill. kroner (kapitalslit, normalisert realrentekostnad og leasing)
- 2,9 pst. reduksjon i arbeidsforbruk, som prognosert av BFJ
- Inntektsvekst på 4,7 pst. for andre grupper fra 2008 til 2009

Rammen

Totalt gir det en ramme for tilbudet på 1 600 mill. kroner.

Tabell 6.3 Oppbygging av økonomisk ramme.

	Grunnlag Mill kr	Volum %	Pris, % el. % p.a.	SUM
0. Markedsinntekter, volum	23 723	1,1 %		260
1. Driftskostnader 1)				
Gjødsel 1)	1 245	-3,0 %	30,0 %	325
Kraftfôr 1)	5 129	1,6 %	0,0 %	80
Andre driftskostnader	9 017	-0,2 %	2,5 %	210
2. Kapitalkostnader				240
3. Redusert arbeidsforbruk 2009	9 778	-2,9 %	4,7 %	160
A. Sum teknisk framskriving, forutsatt lik prosentvis vekst som andre grupper 1)				755
B. Nivåheving i 2009, målprisøkning fra 1.7.08, som gir ca. 500 mill kr i 2008				845
SUM RAMME (A+B)				1600

1) Forutsetter evt. justeringsforhandlinger høsten 2008 om gjødsel/kraftfôr.

Samlet, inkl. verdien av jordbruksfradraget, gir rammen grunnlag for en inntektsvekst på 13½ pst. (eller om lag 25.500 kr/årsverk) i 2009, i forhold til 2008 før oppgjør.

Deler av rammen får inntektseffekt allerede i 2008. Inkludert verdien av jordbruksfradraget økes inntektsnivået i 2008 med om lag 5 pst. (knappt 10 000 kroner). Inntektsøkningen fra 2008 til 2009 blir dermed lag 8 pst., eller knapt 16 000 kroner per årsverk. Tilbudet legges fram som grunnlag for videre forhandlinger.

Finansieringen av rammen går fram av tabell 6.4. Det foreslås målprisøkning fra 01.07.08 med årsvirkning på 870 mill. kroner og utslag på knapt 60 pst. i 2008, som gir en netto inntektsøkning i 2008 på knapt 10 000 kroner/årsverk, når det er tatt hensyn til anslag på økt kraftfôrpris i 2007 som følge av redusert prisnedskrivning på norsk korn. Videre foreslås det at målprisene økes ytterligere tilsvarende 385 mill. kroner på årsbasis fra 01.01.09. Fra 2007 er det 45 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra BFJ. Disse midlene disponeres som en del av rammen og tilføres Skadefondet for landbruksproduksjon.

Tabell 6.4 Finansiering av rammen.

	Mill kr.
Årsvirkning av økte målpriser fra 01.07.08	870
Årsvirkning av økte målpriser fra 01.01.09	385
Økt bevilgning på kap. 1150 i 2009	300
Ledige midler på avtalen fra 2007	45
Sum målpriser og budsjett	1.600

Detaljert fordeling på endringer i avtalepriser og tilskuddsordninger går fram av vedlegg.

Ledige midler

For 2008 har partene lagt til grunn reviderte forbruksprognoser fra Statens landbruksforvaltning. De viser at utbetalinger med gjeldende satser i 2008 kan gi et underforbruk på om lag 42 mill. kroner. Disse utbetales, utenfor rammen, med 800 kroner per foretak som var tilskuddsberettiget ved utbetalingen i februar 2008, dvs. fra søknadsomgangen for produksjonstilskudd i august 2007.

På kapittel 4150 er det prognosert inntekter på 8,5 mill. kroner som tilbakebetaling av investeringsmidler gitt til reguleringsanlegg som ikke lenger benyttes til formålet. Disse midlene omdisponeres tilføres Landbrukets utviklingsfond. Forslag til omdisponering av budsjettmidler innenfor gjeldende budsjetttramme for 2008 framgår for øvrig av kapittel 8.

6.5 Pris- og markedsordninger

Forholdet til WTO-avtalen

Norge er i henhold til gjeldende WTO-avtale forpliktet til ikke å ha høyere AMS ('Aggregate Measurement of Support' - gul handelsvridende støtte) enn 11.449 mill. kroner. For Norge utgjør den beregnede 'markedsprisstøtten' det vesentligste av dette, dvs. berettiget volum multiplisert med forskjellen mellom administrert pris og en fast eksterntpris fra 1986-88 (og som altså er uavhengig av dagens internasjonale priser). Avgifter jordbruket betaler trekkes fra. Produksjonsvolumet og markedsbalansen har derfor stor betydning for Norges løpende AMS. Siden produksjonen og markedsbalansen kan variere relativt betydelig, mener Statens forhandlingsutvalg det er nødvendig å ha en sikkerhetsmargin slik at en unngår overnotifisering.

Prognoser for AMS i 2008 viser et handlingsrom på opp mot 700 mill. kroner, om lag tilsvarende det Jordbrukets forhandlingsutvalg anslår i kravet. Målprisene tas nå ut på alle AMS-varer. Det er behov for materielle endringer i pris- og markedssystemene for å legge til rette for prisøkninger, samtidig som Norge overholder sine forpliktelser iht. WTO-avtalen.

I kravet har Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslått at det fra 01.01.09 ikke lenger skal være gjennomføres markedsregulerende tiltak (avsetningstiltak) for sau, purke og rånekjøtt, finansiert med omsetningsavgift. Omsetningsavgiften skal fra det tidspunktet ikke settes høyere enn kostnadene ved å finansiere opplysningsvirksomhet og faglige tiltak. Statens forhandlingsutvalg er enig i at kvantaene dette omfatter da ikke lenger vil nyte godt av målpris- og markedsreguleringen og dermed kan tas ut av notifisert AMS fra 2009. Norges notifiserte AMS vil da bli redusert med om lag 400 mill. kroner.

For øvrig er Statens forhandlingsutvalg enig i at det nedsettes en arbeidsgruppe som skal sammenstille eksisterende vurderinger og, ved behov, utrede ytterligere reformer i

markedsordningene for kjøtt og egg, bl.a. med sikte på en mer fleksibel prisdannelse og redusert AMS, samtidig som det gjøres en avveining i forhold til behov og muligheter for tiltak som kan bidra til stabilitet i prisdannelsen i gitte situasjoner. Ulike løsningsmodeller og konsekvenser for jordbruksforhandlingene skal vurderes. Mandatet for arbeidet drøftes nærmere i løpet av forhandlingene. Endringer i markedsordningene må kunne gjennomføres fra 01.07.09, slik at Norges forpliktelser iht. WTO-avtalen for 2009 overholdes.

6.6 Fordeling på priser og tiltak

6.6.1 Økning i målprisene

Endringene i målprisene er vist i tabell 6.5.

Tabell 6.5 Målprisendringer fra 01.07.08 og fra 01.01.09

Produkt	Kvantum Mill. l/kg	Målpris Kr/kg	Fra	Fra	Endring	Endring
			1.7.2008 Kr/ l/kg	1.1.2009 Kr/ l/kg	fra 1.7.08 Mill. kr	fra 1.1.09 Mill. kr
Melk, ku og geit	1 581,6	3,94	0,17	0,13	268,9	205,6
Storfe	83,4	42,19	2,20	1,20	183,5	100,1
Gris	123,1	26,22	0,65	0,55	80,0	67,7
Sau/lam	23,7	50,00	5,00	0,00	118,5	0,0
Egg	55,6	14,18	0,50	0,21	27,8	11,7
Poteter	219,5	2,55	0,17		37,3	0,0
Grønnsaker	1 324,1		7,3%		97,2	0,0
Frukt	136,7		7,3%		10,0	0,0
Norsk matmel	275,0		0,17		46,8	0,0
Sum markedsprisutslag					870,0	385,1
Sum markedsprisutslag, helårsvirkning						1 255,1

Målprisene økes innenfor en samlet ramme på 1 255 mill. kroner. Det gis målprisøkninger med helårsvirkning tilsvarende 870 mill. kroner fra 01.07.08 og ytterligere økning tilsvarende 385 mill. kroner på husdyrproduktene fra 01.01.09. De foreslåtte målprisøkningene ligger mellom 5 og 10 pst. Det isolerte utslaget på prisindeksen for matvarer kan anslås til 2 pst. Den isolerte effekten på konsumprisindeksen anslås til i størrelsesorden 0,2 pst. Anslagene tar ikke hensyn til andre evt. overveltnings effekter.

Målprisene på korn økes med 17 øre/kg. Samtidig foreslås prisnedskrivningstilskuddet til norsk korn redusert med 5 øre/kg, slik at utslaget på kraftfôrprisen er regnet til 22 øre/kg.

Næringsmiddelindustrien

Statens forhandlingsutvalg har lagt vekt på at næringsmiddelindustriens konkurransevne skal opprettholdes som følge av avtalen. Bevilgningen til prisnedskrivning til RÅK-industrien tar hensyn til svingninger i volumer, internasjonale råvarepriser og valutakurser. SLF fastsetter satser for neste år etter sommeren, basert på oppdaterte prisdata. Bevilgningen til råvareprisordningen (post 70.12) tar hensyn til endringene i målpriser og tilskuddsendringer som påvirker råvarekostnadene til industrien. Med grunnlag i prinsippet om råvarepriskompensasjon og forbruksprognoser fra Statens landbruksforvaltning økes bevilgningen med 36,5 mill. kroner i 2009 og 13 mill. kroner i 2008. Det er usikkerhet knyttet til beregningene av budsjettbehovet. Landbruks- og

matdepartementet vil komme nærmere tilbake til dette under forhandlingene. Bevilgningen til eksportstøtte holdes uendret.

6.6.2 Endring i bevilgninger over avtalen

Bevilgningspostene over kap. 1150, *Til gjennomføring av jordbruksavtalen*, endres som vist i tabell 6.6. Satsendringer på de enkelte ordningene går fram av protokollen som følger proposisjonen som vedlegg. Tilpasning av virkemiddelbruken er nærmere omtalt i kapittel 7.

Tabell 6.6 Endringer i bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen.

Post		Endring mill. kr	Budsjett 2008 mill. kr
50	Fondsavsetninger	20,250	910,503
70	Markedsregulering	36,500	165,600
73	Pristilskudd	0,100	2 089,900
74	Direkte tilskudd	205,900	6 955,469
77	Utviklingstiltak	7,500	194,930
78	Velferdsordninger	53,500	1 640,454
SUM KAP. 1150		323,750	11 956,856
KAP. 4150 Post 80		23,800	96,000

6.6.3 Utslag på referansebrukene

BFJs sekretariat har beregnet utslaget av tilbudet på referansebrukene. Verdien av jordbruksfradraget er lagt inn som beregnet av BFJ i grunnlaget før endring, og i utslaget av tilbudet. Tabell 6.7 viser det isolerte helårsutslaget av de foreslåtte pris- og tilskudds-endringene, målt både i brutto inntektsøkning pr årsverk og utslag inkludert anslått kostnadsøkning (jf. tabell 6.3), og økte kraftfôrkostnader som følge av tilbudet. De årlige produktivitetsendringene som er en del av BFJs grunnlagsmateriale, er ikke regnet fram til 2009.

Tabell 6.7 Beregnet utslag på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, og utslag inkl. anslått kostnadsvekst, kroner per årsverk, inkl. økt utnytting av jordbruksfradraget.

	Før oppgjør 2008 Inkl. skatt ¹⁾	Årsutslag 2009 inkl. kostn. og jordb.fradrag	Årsutslag 2009 eks. kostn. inkl. jordb.fradrag
Melk og storfe, 18 årskyr	205 600	20 800	33 000
Korn, 336 daa	224 600	500	46 400
Sau, 129 vinterfôra	187 800	20 900	32 100
Melkegeit, 80 årsgeiter	206 600	22 100	29 100
Svin og korn	332 100	10 700	30 100
Egg og planteprodukter	245 300	17 000	35 000
Poteter og korn	235 400	12 000	47 100
Ammeku/storfeslakt	133 900	13 000	30 800
Frukt/bær og sau	251 000	15 300	20 200
Økologisk melk, 19 årskyr	219 600	20 600	26 800
Melk og storfe, 12 årskyr	171 700	17 300	27 300
Melk og storfe, 22 årskyr	219 000	19 700	32 000
Melk og storfe, 35 årskyr	223 000	23 800	40 000
Melk og storfe, 20 årskyr Østl. Flatb.	204 800	23 500	36 300
Melk og storfe, 16 årskyr Østl andre	194 500	20 200	31 900
Melk og storfe, 30 årskyr Jæren m.m.	230 000	27 000	41 700
Melk og storfe, 18 årskyr Agder/Roga.	185 200	21 400	34 400
Melk og storfe, 18 årskyr Vestlandet	206 000	21 600	34 100
Melk og storfe, 19 årskyr Trøndelag	214 300	21 700	32 100
Melk og storfe, 17 årskyr Nord-Norge	206 600	17 400	29 300
Korn, 234 daa, Østlandet	148 400	-2 800	41 700
Korn, 659 daa, Østlandet	356 800	2 600	59 100
Korn og korn/svin, Trøndelag	321 800	11 700	28 800
Sau. 103 vinterfôra, Vestlandet	148 000	16 600	24 200
Sau. 146 vinterfôra, N-Norge	271 700	24 000	36 100
Sau. 205 vinterfôra, landet	258 800	25 000	39 200

6.7 Prioriterer grasbasert husdyrhold - distrikts- og strukturprofil

Fordelingsprofilen er basert på prinsippene fra Stortingets behandling av St.meld. nr. 19 (1999-2000) og Soria Moria-erklæringen. Det er lagt vekt på å styrke økonomien i det distrikts- og grasbaserte husdyrholdet på bruk i alle størrelseskategorier.

- Spesialisert storfekjøttproduksjon skal behandles som egen dyregruppe i produksjonstilskudd til husdyr og det skal kunne utbetales driftstilskudd både for melkekyr og ammekyr til samme foretak. Det vil gi et vesentlig bidrag til økt produksjon av storfekjøtt på foretak med melkeproduksjon. Eksempelvis vil et foretak med 20 melke- og 20 ammekyr få økt sin utbetaling av husdyr- og driftstilskudd med vel 70 000 kroner ved gjeldende satser.
- Det åpnes for leie av melkekvoter for enkeltbruk med melkeproduksjon, innenfor fylket/omsetningsregion og kvotetaket på 400 000 liter.
- Det avsettes en kvoteramme på 5 mill. liter til nyetablering, prioritert til eiendommer i næringssvake/rovdyrutsatte områder, og til brukere under 35 år.
- Det avsettes en kvoteramme på 1 mill. liter til Finnmark og 4 mill. liter til økologisk drift.
- I saueholdet foreslås driftstilskuddet som i dag bare går til ensidige sauebruk slått sammen med husdyrtilskuddet slik at det kommer alle foretak med sau til gode, ved å heve satsene i intervallet 1-50 dyr
- Referansebruksberegningene viser at inntektene i saueholdet fra 2006 til 2008 er økt fra 73 pst. til 85 pst. av gjennomsnittet

- Beløpstaket pr foretak for husdyrtilskudd heves til 240 000 kroner, for å bidra til å harmonisere taket mellom enkeltbruk og samdrifter, og å gjøre det enklere å kombinere melkeproduksjon med økt storfekjøttproduksjon.

Prioritering av distriktene

I tillegg til verdien for distriktene av at det grasbaserte husdyrholdet prioriteres, innbærer tilbudet at:

- Distriktstilskuddene økes med 48,3 mill. kroner, fordelt med 27,8 mill. kroner på melk og 20,5 mill. kroner på kjøtt.
- Fraktilskuddene økes med 9 mill. kroner.
- Arealtilskudd til grovfôr økes med 28,4 mill. kroner i sone 5-7.

6.8 Næringsutvikling og Landbrukets utviklingsfond

Midler til utviklingstiltak og ny næringsutvikling er viktig for å nå målene i den nasjonale strategien *”Ta landet i bruk!”*. Tilbudet innebærer:

- Innvilgningsrammen for Landbrukets utviklingsfond økes med 10,5 mill. kroner
- Rammen for investeringsvirkemidler og utrednings og tilretteleggingstiltak (fylkesvise BU-midler) videreføres uendret. Øvre grense for tildeling av investeringsmidler økes fra 600 000 til 750 000 kroner. Utlånsrammen for lån med rentestøtte videreføres.
- Verdiskapingsprogrammet for mat, Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv, Utviklingsprogram for innlandsfiske, og satsingen på frukt og bær/reiseliv/kulturlandskap på Vestlandet videreføres med uendret bevilgningsnivå
- Det etableres et eget investeringsprogram for eggsektoren på 10 mill. kroner
- Det avsettes 5,5 mill. kroner til et beiteprosjekt som skal bidra til bedre sauehold og mindre tap på beite
- Bioenergi og skogbruk økes med 5 mill. kroner som forutsettes rettet inn mot klimatiltak
- Det settes av 3 mill. kroner som medfinansiering av utviklings- og administrasjonsoppgaver knyttet til e-sporingsprosjektet
- Bevilgningen til LUF økes med 40 mill. kroner i 2009 og fondet tilføres 38,5 mill. kroner i engangsbevilgning i 2008

6.9 Miljø og klimatiltak

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det trekkes opp en offensiv ramme for å tilpasse jordbruket til klimautfordringene, gjennom et samarbeid mellom LMD og næringsorganisasjonene. Gjennomført over 10-15 år bør et slikt program kunne følges opp med begrensede kostnader og en moderat utvidelse av økonomiske virkemidler. Tiltakene bør omfatte:

- Gradvis avvikling av ordinær høstpløying innen 2015–2020.
- En forbedret utnytting av all husdyrgjødsel innen 2015–2020.
- En reduksjon av metan fra drøvtyggende husdyr kombinert med økt CO₂-binding ved lagring av karbon i jord.
- Stimulere til vedvarende høy tilvekst og stort netto opptak av CO₂ i skog og øke innsatsen og kompetanse relatert til skog og skogprodukter.
- Utvikle lønnsomme verdikjeder for bioenergi fra skogen og fra jordbruksavfall som skal bidra til å erstatte fyringsolje.

Totalt foreslås en virkemiddelpakke for økt klimasatsing på 17,5 mill. kroner.

På miljøområdet innebærer tilbudet bl.a.:

- Økning av beitetilskuddet med 49 mill. kroner.
- Regionale miljøprogram videreføres med 390 mill. kr for søknadsomgangen 2008 med utbetaling i 2009. Regionale miljøprogram skal rulleres og videreføres for en ny programperiode. Rulleringen skal ta utgangspunkt i en ramme på 400 mill. kroner i 2009, med utbetaling i 2010.
- Det avsettes 125 mill. kroner til den kommunale ordningen Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap.
- Det etableres en ordning med Utvalgte kulturlandskap. Det avsettes 5 mill. kroner over LUF. Miljøverndepartementet (MD) deltar også i satsingen.
- Satsen til bevaringsverdige storferaser økes til 1 300 per dyr og bevilgningen til beitearealer for gress økes med 0,5 mill. kroner. Seterprosjektet, og verdensarv-satsingen videreføres uendret.

6.10 Økologisk landbruk

Det er betydelig vekst i produksjon og etterspørsel etter økologiske produkter. Bevilgningen til direkte tilskudd til økologiske produsenter økes med 35,6 mill. kroner i 2009. Økologisk kornproduksjon er en flaskehals, og det prioriteres tiltak for å øke kornproduksjonen, bl.a. gjennom økt grønngjødslingstilskudd, økt prisnedskrivning og en tidsavgrenset kampanje.

Støtte over premieringsordningen for økologisk kjøttproduksjon foreslås avgrenset til 3 år per bedrift. Posten til utviklingstiltak videreføres, men 2 mill. kroner foreslås overført fra utviklingstiltakene til KSL Matmerk til arbeidet med generisk markedsføring. I tillegg vil melkekvoter tilsvarende 4 mill. liter, legges ut for salg til økologiske bruk.

6.11 Velferdsordningene

- Satsene i Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid økes med 5 pst. maksimalbeløpet heves med 2 500 kroner til 58 000 kroner.
- Maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom mv. økes fra 1 030 til 1 130 kroner. Egenandelen for bruk av landbruksvikarordningen oppjusteres tilsvarende til 1 130 kroner.
- I Tidligpensjonsordningen avvikles begrensningen i hvor stor inntekt mottagerne kan ha uten avkorting.

7. Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Skadefondet for landbruksproduksjon

Ved inngangen til 2008 var fondskapitalen 45,2 mill. kroner, som er historisk lavt og mer enn 50 mill. kroner lavere enn 2 år tidligere.

I 2007 ble det relativt omfattende avlingsskader i store deler av landet med flom og nedbørskader i Sør-Norge og tørkeskader i Midt-Norge og Nord-Norge. Det ble utbetalt erstatninger i 2007 tilsvarende 51,5 mill. kroner, mens fondet i 2007 ble tilført en ordinær bevilgning på 12,75 mill. kroner samt ytterligere 15 mill. kroner av omdisponerte midler.

Fordi en betydelig del av erstatningene etter avlingsskadene i 2007 kommer til utbetaling i første halvår 2008, godkjente Stortinget ved behandlingen av St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 3 en omdisponering av 37 mill. kroner fra post 70.12 til Skadefondet post 50.12. Med gjeldende budsjett blir fondet etter dette tilført 49,75 mill. kroner i 2008.

Statens Landbruksforvaltning anslår at de totale utbetalinger i 2008 etter avlingsskadene i 2007 utgjør ca. 57 mill. kroner og at man med et normalår i 2008 vil få ytterligere 15 mill. kroner i utbetalinger på nye skader i 2008. Det betyr at man med et normalår vil ha en fondskapital ved utgangen av 2008 i størrelsesorden 20 mill. kroner, eller ca. 80 mill. kroner lavere enn for 3 år siden.

Det er viktig at Skadefondet til enhver tid har en egenkapital som er stor nok til å dekke behovet også i år med store skader. Avlingsåret 2007 viste nødvendigheten av det. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at 45,5 mill. kroner av de udisponerte midlene fra 2007 omdisponeres til kapittel 1150 post 50.12. Samtidig foreslås det at bevilgningen i 2008 justeres ned med 19,75 mill. kroner til 30,0 mill. kroner som tilsvarer normalårsforbruket. Ved normalår i 2008 og 2009 vil da fondskapitalen ved utgangen av 2009 være ca. 70 mill. kroner, som erfaringene viser er et minimumsnivå. Store snømengder i fjellet og fare for flom allerede denne våren, viser nødvendigheten av å bygge opp en tilstrekkelig egenkapital i fondet alt i 2008.

Deler av de betydelige avlingsskadene i 2007 som følge av nedbør og flom på Østlandet, kom på kulturer (bær og grønnsaker) som normalt har få saker i ordningene og i fylker som normalt også har relativt få erstatningssaker å behandle. Dette ga nye utfordringer både i forhold til regelverksfortolkning, beregningsteknikk og forvaltningsmessig. I tillegg vedtok partene en midlertidig heving av maksimalbeløpet for erstatninger og innførte en tilleggsordning for de hagebruksprodusentene i Buskerud og Vestfold som hadde størst skader.

Erfaringene fra dette skadeåret vil bli evaluert. For å sikre at erstatningsordningen fungerer i samsvar med forutsetningene foreslår Statens forhandlingsutvalg at det fram til forhandlingene i 2009 bør foretas en gjennomgang av beregningsmetodene, særlig innenfor grøntproduksjonene. Det foreslås at NILF i forbindelse med de årlige vektallsberegningene får i oppdrag å vurdere alternative metoder for beregning av erstatninger innenfor grøntproduksjonene. Det bør særskilt gjøres vurderinger omkring alternative beregningsmetoder for de prisforutsetninger som legges til grunn i dagens metode. En annen problemstilling er at prisene kan variere betydelig innenfor grøntsektoren, f.eks. avhengig av om produktet går til industri eller ferskkonsum. Det forutsettes at partene og Statens landbruksforvaltning involveres i arbeidet gjennom en referansegruppe.

I forbindelse med flomskadene i 2007 ble maksimalbeløpet for erstatningsutbetaling per vekstgruppe midlertidig økt fra 500 000 kroner per vekstgruppe til 750 000 kroner. Det midlertidige maksimalbeløpet på 750 000 gjaldt kun for avlingsskader i vekstsesongen 2007. I møter mellom partene høsten 2007 ble det understreket at i fremtiden må produsenter som satser på monokulturer i et omfang som innebærer at maksimalbeløpet i avlingsskadeordningen ikke er stort nok, tilleggsforsikre seg gjennom private forsikringsordninger. Gjensidige forsikring rapporterer at de har utviklet et slikt forsikringstilbud, og at det er solgt mange forsikringer med en slik dekning innarbeidet. Det er særlig frukt-, bær- og grøntprodusenter som har benyttet seg av dette. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at større produsenter i fremtiden må basere seg på private forsikringsordninger, utover det avlingsskadeordningen dekker.

I drøftingene etter flommen var det enighet mellom avtalepartene om å vurdere å splitte frukt og bær som separate vekstgrupper. Dette var først og fremst for å gjøre taket for maksimal erstatning høyere for foretak som kombinerer disse vekstene. En slik situasjon oppstår svært sjelden, men Statens forhandlingsutvalg er likevel innstilt på å følge opp jordbrukets forslag om at forskriften for erstatninger etter klimabetingede skader i planteproduksjon endres på en slik måte at frukt og bær defineres som separate vekstgrupper ut over de vekstgruppene som er definert i forskrift for produksjonstilskudd. Vekstgruppene innenfor produksjonstilskuddsystemet endres ikke.

7.2 Landbrukets utviklingsfond

Landbruks- og matdepartementets strategi *"Ta landet i bruk!"* fra januar 2007, utgjør den nasjonale strategien for næringsutvikling. Alle fylkene har også utviklet egne strategier for arbeidet med næringsutvikling innen og i tilknytning til landbruket.

Statsrådens kontaktutvalg for næringsutvikling, innovasjon og forskning, og jordbruksorganisasjonenes representasjon i utvalget, er videreført. De faglige møtearenaene på områdene: mat, tre, bioenergi, reiseliv, "inn på tunet", og økologisk landbruk er i godt arbeid. Det er Innovasjon Norge som har ansvar for drift av de fem første møtearenaene, mens Statens landbruksforvaltning har ansvar for faglig møtearena for økologisk landbruk.

7.2.1 Økonomisk oversikt over fondet

Landbrukets utviklingsfond (LUF) hadde per 31. desember 2007 en egenkapital på 2 120,4 mill. kroner. Av kapitalen var 919,5 mill. kroner innestående i Norges Bank og 1 203,6 mill. kroner var i form av utlån. Ansvar knyttet til innvilgede, ikke utbetalte tilsagn var 1 688,8 mill. kroner. Tabell 7.1 viser kapitalsituasjonen i LUF, herunder endring i egenkapital og likviditet.

Tabell 7.1 Framføring av kapitalsituasjonen i LUF for 2007-2009 med basis i regnskap for 2007 og prognoser over framtidige utbetalinger, mill. kroner.

	2007	2008	2009 uten avtale	2009 med avtale
Bevilgning	738,3	816,3	860,8	900,8
Engangsmidler	63	38,5		
Flytting av forskningsmidler fra kap. 1150.77.13		44,5		
Renteinntekter	46,3	50,5	50,5	50,5
Andre inntekter	0,7	0,5	0,5	0,5
<i>Sum tilførsel</i>	848,3	950,3	911,8	951,8
Utbetaling av tilskudd	850,4	981,2	970,7	986,4
Andre kostnader	24	14,8	14,3	14,3
Rentestøtte	43,6	61,1	71,2	71,2
<i>Sum utbetalinger</i>	918,00	1 057,10	1 056,20	1 071,90
<i>Resultat</i>	-69,70	-106,80	-144,40	-120,10
<i>Egenkapital LUF per 31.12</i>				
Innestående i Norges Bank	919,5	933,34	879,2	941,91
Utestående investeringslån	1 203,60	1 080,30	951,5	951,5
Kortsiktig gjeld	-2,7			
Tilførsel	848,2	950,3	911,7	951,8
Netto tilførsel av kapital ifbm. investeringslån	114,2	123,4		128,8
<i>Disponibel likviditet</i>	962,4	1 073,70	1 040,60	1080,6
Utbetalinger inkl. rentestøtte	918	1 057,10	1 056,20	1 071,90
<i>Endring i likviditet</i>	44,4	16,60	-15,60	8,70

Tabell 7.1 gir ikke oversikt over det ansvaret fondet har ettersom LUF-regnskapet i all hovedsak føres etter kontantprinsippet. Ansvar = innvilgede, men ikke utbetalte tilskudd. Ansvaret må sees i sammenheng med tallene for utvikling i egenkapital, ettersom ansvar i realiteten er gjeld fondet har knyttet til framtidige utbetalinger.

Tabell 7.2 Framføring av utviklingen på utestående investeringslån (regnskap for 2007 og prognoser over framtidige utbetalinger), mill. kroner

	2007	2008	2009
Inngående balanse	1 317,8	1 203,6	1 079,8
Avdrag på lån	-120,8	-126,9	-130,8
Utbetaling nye lån	6,6	3,0	1,0
Tap på lån		0,5	1,5
Utgående balanse	1 203,6	1 080,3	951,5

Tabell 7.3 Utvikling i egenkapital og endring i likviditet LUF 2005-2013, regnskapstall tom 2007, prognose f.o.m. 2008, mill. kroner

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Egenkapital									
pr 31.12	2 147	2 190	2 120	1 975	1 831	1 642	1 450	1 261	1 074
Endringer i likviditet	-152	142	44	-22	-16	-62	-75	-80	-82

LUF sitt totale ansvar har hatt en betydelig økning etter innføring av rentestøtteordningen. Mens de fleste tilsagn kommer til utbetaling i løpet av en 5-årsperiode, har rentestøtteordningen en planlagt utbetalingstid på 15 år. Tabell 7.3 viser faktisk utvikling i ansvar for rentestøtteordningen fra 2005 til 2007, og prognoser for den framtidige utviklingen i ansvar for rentestøtteordningen (basert på nåværende omfang med en låneramme på 700 mill. kroner per år).

Tabell 7.4 Utvikling i ansvar og utbetaling for rentestøtteordningen 2005-2013, regnskapstall tom 2007, prognose f.o.m. 2008, mill. kroner

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ansvar per 31.12	401	442	499	568	627	671	702	723	736
Utbetaling	21	32	44	61	71	87	99	109	118

Som det fremgår av tabell 7.4, øker fondets ansvar og utbetaling knyttet til rentestøtteordningen jevnt fram mot 2013. Dersom ikke rammer og betingelser endres, forventes det at ordningen vil få økende ansvar fram til 2018, for så å flate ut. Dette fordi ordningen da har eksistert i 15 år.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en økning i innvilgingsrammen fra LUF med 10, 5 mill. kroner, totalt 1 000 mill. kroner ekskl. rentestøtte og bruken av tilbakebetalte reguleringsmidler. Statens forhandlingsutvalg foreslår at 38,5 mill. kroner tilføres LUF som engangsmidler i 2008, og at bevilgningen til LUF økes med 40 mill. kroner. Til tross for denne økningen får fondet i 2009 et resultat på -120,1 mill. kroner.

Den positive endringen i likviditeten blir om lag 17 mill. kroner for 2008. For 2009 tilføres LUF 900,8 mill. kroner.

Tabell 7.1 viser med dette utgangspunkt en positiv endring i likviditeten på omlag 9 mill. kroner for 2009. Erfaringstall viser at den faktiske utviklingen kan avvike noe fra prognosene, som følge av frafall i ansvar. Kapitalsituasjonen og likviditetsutviklingen for LUF må fortsatt holdes under oppsyn.

7.3 Næringsutvikling

Tabell 7.5 viser innvilgingsramme for LUF i 2008 og 2009.

Tabell 7.5 Forslag til innvilgingsramme for LUF, mill. kroner

Ordninger	2008*	2009	Endring
Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)	2,0	2,0	0,0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	380,0	380,0	0,0
Sentrale bygdeutviklingsmidler 1)	27,0	21,0	-6,0
Utviklingsprogram for geiteholdet 2)	16,0	15,0	-1,0
Andre utviklingstiltak i landbruket 3)	4,0	4,5	0,5
KIL		6,0	6,0
KSL Matmerk 4)	42,0	38,0	-4,0
E-sporing, fagpiloter		3,0	3,0
Verdiskapingsprogram for matproduksjon	67,0	67,0	0,0
Grønt reiseliv	23,0	23,0	0,0
Innlandsfisk	4,0	4,0	0,0
Bioenergi og skogbruk	190,0	195,0	5,0
Beiteprosjekt 5)		5,5	5,5
Informasjons- og utviklingstiltak, miljø	10,0	9,0	-1,0
Morsa/Vestre Vannsjø		1,0	1,0
SMIL	130,0	125,0	-5,0
Verdensarv	3,0	3,0	0,0
Forvaltning av utvalgte kulturlandskap		5,0	5,0
Klima	4,0	6,0	2,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk 4)	43,0	41,0	-2,0
Forskning	44,5	46,0	1,5
Sum LUF, ekskl. rentestøtte	989,5	1 000,0	10,5

* Utgangspunktet er tall fra St.prp.nr.1(2007-2008)

1) 2009: Øremerke 2 mill. kroner til "Inn på tunet", 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk

2) 2008: 11,6 mill. kroner til Friskere geiter, 0,4 mill. kroner til seminastasjon geit, 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid

2009: 11 mill. kroner til Friskere geiter, 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid

3) 2008: Setersatsing: 2 mill. kroner, tiltak for å redusere beiteskader av gjess: 2 mill. kroner,

2009: 2 mill. kroner til setersatsing, 2,5 mill. kroner til beiteskader gås

4) 2 mill. kroner overføres fra utviklingsmidler innen økologisk landbruk, og øremerkes generisk informasjon økologisk mat

5) Lå i 2008 inne på sentrale BU-midler (2,5 mill. kroner i 2008)

7.3.1 Disponering av tilbakebetalte reguleringsmidler

Det ble i 2007 tilbakebetalt til sammen 47, 975 mill. kroner gitt til reguleringsanlegg som ikke lenger benyttes til formålet. Av disse var 37,759 mill. kroner tilbakebetaling fra Gartnerhallen og 10,216 mill. kroner tilbakebetaling fra Norturas reguleringsanlegg. Midlene ble tilført bevilgningen til LUF i 2007. Av disse ble 45 mill. kroner disponert ved jordbruksforhandlingene i 2007. 29 mill. kroner som vist i tabell 7.6, samt finansiering av de to femårige prosjektene i perioden 2009-2012 (Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap, og satsing på frukt og bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet).

I 2007 er det gjort vedtak i Omsetningsrådet om tilbakebetaling på til sammen 8,6 mill kroner fra fire av Norturas reguleringsanlegg, hvorav midler fra to reguleringsanlegg for fjørfe og egg (4,9 mill. kroner), og to anlegg for storfe og småfe (3,7 mill. kroner). Midlene tilføres LUF i 2008. Statens forhandlingsutvalg foreslår å benytte 15,5 mill. kroner av de

tilbakebetalte reguleringsmidlene i 2009. Pengene disponeres til følgende satsingsområder:

Energi i veksthusnæringen

Det avsettes 1 mill. kroner per år i tre år til prosjektet "Spesialrådgivning energi i veksthusnæringen". Prosjektet finansieres over LUF, tilbakebetalte reguleringsmidler og administreres av Norges Gartnerforbund (NGF). Det nedsettes en styringsgruppe for prosjektet. NGF får i oppgave å utforme utkast til mandat for og organisering av prosjektet.

Investeringsprogram for eggsektoren

I henhold til forskrift av 12. desember 2001 om hold av høns og kalkun, vil det være forbud mot tradisjonelle bur i eggproduksjon fra 2012. Kravene medfører store investeringsbehov. Det opprettes derfor et nytt investeringsprogram for eggsektoren som omfatter både konvensjonell drift og omlegging til økologisk drift. Midlene forvaltes sammen med de fylkesvise BU-midlene, men blir fordelt til, og øremerket i, de fylkene som har størst produksjon og størst gjennomsnittlig besetningsstørrelse (Østfold, Akershus, Hedmark, Vestfold, Rogaland og Nord-Trøndelag). Investeringsprogrammet får en ramme på 10 mill. kroner, og finansieres med tilbakebetalte reguleringsmidler. Investeringsprogrammet kommer i tillegg til de fylkesvise BU-midlene som også kan benyttes til investeringer i eggsektoren. Landbruks- og matdepartementet vil komme tilbake til spørsmålet om gjennomføringen av forskriften. Det legges for øvrig til grunn at omsetningsleddene tar ansvar for å gjennomføre overgangen på en smidig måte.

Øvrige prosjekter

Det avsettes 2 mill. kroner til 2. år av nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap, 2 mill. kroner til 2. år av satsingen på frukt og bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet og 0,5 mill. kroner til videre utredning av epler til industriell foredling (se omtale i kapittel 7.10.2).

Tabell 7.6 Tilbakebetalte reguleringsmidler disponert i 2008 og 2009, mill. kroner.

Tiltak	2008	2009
Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0	2,0
Program for rekruttering/likestilling	2,0	
Utviklingsprogram for frukt og grønt	25,0	2,5
Energi i veksthusnæringen		1,0
Investeringsprogram for eggsektoren		10,0
SUM	29,0	15,5

7.3.2 Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF)

Statens forhandlingsutvalg foreslår å holde overføringen til SUF på samme nivå som i 2008, det vil si 2 mill. kroner. Det forutsettes et tettere samarbeid mellom SUF, Innovasjon Norge og fylkesmennene i Finnmark og Troms for å få best mulig effekt av midlene til næringsutvikling i disse fylkene. For å gjøre samarbeidet mer effektivt har Statens forhandlingsutvalg lagt inn en økning i melkekvotene i Finnmark på 1 mill. liter i 2009.

7.3.3 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler

Det legges opp til en videreføring av hovedprinsippene i forvaltningen av dagens bygdeutviklingsmidler (BU-midler), basert på den nasjonale strategien *”Ta landet i bruk!”*. I lys av den betydelige kostnadsøkningen ved investeringer, foreslås den øvre grensen for tildeling av investeringsmidler økt fra 600.000 til 750.000 kroner. Det skal ikke være noen nedre grense for størrelsen på søknader eller støttebeløp innenfor de fylkesvise BU-midlene.

De fylkesvise BU-midlene har to hovedmål. Målet med å støtte investeringer i det tradisjonelle landbruket er å opprettholde et variert landbruk i hele landet gjennom å bidra til oppgraderinger og moderniseringer av driftsapparatet. Slike investeringer er også påkrevet gjennom nye krav til dyrevelferd.

Målet med å støtte utvikling av nye næringer er å benytte alle landbrukseiendommens ressurser til lønnsom verdiskaping, for på denne måten å bidra til at landbruks-eiendommene kan utgjøre hovedbidraget til bondens inntekt, og at inntekt fra nye næringer kan erstatte bortfall av inntekt fra det tradisjonelle landbruket.

Det vil i 2008 bli gjort en gjennomgang for å tydeliggjøre målene og retningslinjene for BU-midlene. Denne gjennomgangen vil påvirke forskriftene og rundskrivet for 2009. Formålet med BU-midlene må utdypes ved at en gjør et tydeligere skille mellom midler som skal brukes til å støtte utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og midler som skal brukes til å støtte utvikling av det tradisjonelle landbruket.

Lønnsomhetsvurdering av prosjektene skal ligge til grunn for tildeling av midler. Det understrekes at lønnsomhet ikke er ensbetydende med strukturrasjonalisering. Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering av søknader. Nye krav til dyrevelferd og fornyelse av driftsapparatet skal vektlegges.

Fondet for etter- og videreutdanning av bønder (EVL-fondet) som har vært forvaltet av SLF, kan ikke lenger finansiere kurssubsidiering for bønder. Fondet er så godt som brukt opp, og det er behov for tilførsel av nye midler til kompetansetiltak. Statens forhandlingsutvalg foreslår at ansvaret for å yte støtte til gjennomføring av etterutdanningskurs for bønder legges til fylkesmannen, og at aktiviteten må prioriteres innenfor den andelen av de fylkesvise BU-midlene som fylkesmannen forvalter. EVL-fondet avvikles i løpet av 2008/2009, og eventuelle restmidler overføres LUF.

De fylkesvise BU-midlene som fylkesmannen forvalter får med dette utvidet virkeområde.

Utredningen *”Dyrevelferdstiltak i storfeholdet i en bredere miljøpolitisk sammenheng”* fremmer bl.a. forslag om å forlenge fristen for når alt storfe skal være i løsdrift fra 2024 til 2034, for fjøs bygd etter 1994, noe som vil utsette behovet for investeringsmidler til fornyelse av driftsapparatet i melkeproduksjonen. Se nærmere om rapporten i kapittel 7.9.4.

Det er nå igangsatt et arbeid for å gjennomføre en evaluering av de fylkesvise BU-midlene. Det har i lengre tid vært behov for bedre resultatindikatorer for disse midlene, og behovet er også aktualisert ved Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av midler til næringsutvikling i landbruket.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre rammen for de fylkesvise BU-midlene. Andelen av midlene som brukes til utrednings- og tilretteleggingstiltak skal holdes på samme nivå som i 2008.

Lån med rentestøtte

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre utlånsrammen for lån med rentestøtte på 700 mill. kroner for 2009. Nivået på rentestøtten blir fastsatt årlig for alle lån som er inne i rentestøtteordningen. Rentestøtten settes til 50 pst. av *Risikofri rente 3 år stat* (ST4X) for foregående år. Rentestøtten kan ikke overstige 5 pst.

I jordbrukets krav er det foreslått å øke lånerammen for tildeling av rentestøtte fra 700 mill. kroner til 1 mrd. kroner, samt heve støttenivået fra 50 pst. til 75 pst. av ST4X. En årgang med oppfølging av dette forslaget, ville medført en ekstra økning i ansvar på om lag 150 mill. kroner. Dette ansvaret ville så komme til utbetaling over en 15-årsperiode. Det vil ikke være mulig å følge opp dette forslaget fra jordbruket uten at det blir utviklet en forpliktende plan for hvordan fondet skal tilføres kapital.

Risikolån

Risikolån videreføres innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene.

7.3.4 Sentrale bygdeutviklingsmidler

Statens forhandlingsutvalg foreslår en ramme for de sentrale BU-midlene for 2009 på 21 mill. kroner. Midlene går til prosjekter av landsomfattende og fylkesovergripende karakter med innovasjon og næringsutvikling som siktemål. De sentrale BU-midlene kan også finansiere nødvendig utredningsarbeid og profileringsaktiviteter for å styrke arbeidet med landbrukspolitikken. Støtten til organisasjonene Norsk Bygdeturisme og Gardsmat, Norsk Innlandsfiskelag, Norske lakseelver, Norsk seterkultur, Norsk Gardsost og Småkraftforeninga videreføres. Det øremerkes 2 mill. kroner til ”Inn på tunet”-aktiviteter, og 1 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at fordelingen av halvparten av disse midlene gjøres i et separat møte mellom avtalepartene høsten 2008, etter tilsvarende praksis som i 2007.

7.3.5 ”Inn på tunet”

Om lag 1 500 gårdsbruk leverer ”Inn på tunet”-tjenester, og denne næringsveien utgjør en viktig del av inntektsgrunnlaget til mange gårdsbruk. Statens forhandlingsutvalg mener det er gode muligheter for å videreutvikle ”Inn på tunet” som et viktig tjenestetilbud innen helse-, omsorgs-, og utdanningssektoren. I 2007 ble det utarbeidet en handlingsplan for nasjonale tiltak innen ”Inn på tunet”. Arbeidet med utvikling av gode kvalitetssikringssystemer, økt kompetanse i næringen, økt forskning og synliggjøring av gode resultater, må prioriteres. Statens forhandlingsutvalg mener at det i tillegg må igangsettes en kartlegging av aktivitet/antall tilbydere av ”Inn på tunet”-tjenester.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øremerke 2 mill. kroner av de sentrale bygdeutviklingsmidlene til nasjonale tiltak på ”Inn på tunet”-området.

7.3.6 Utviklingstiltak for geit

Det er viktig at motivasjonen for å nå målsetningen om sanering av 50 pst. av geitebesetningene innen 2009 holdes oppe. Det arbeides parallelt med regelverksutvikling i samarbeid med prosjektet for å kunne vurdere sjukdommens status.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å sette av 15 mill. kroner til utviklingstiltak for geit. 11 mill. kroner til *Friskere geiter*, og 4 mill. kroner til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ferie og fritid.

7.3.7 Stiftelsen KSL Matmerk

Stiftelsen KSL Matmerk har ansvaret for å administrere og utvikle ordninger som er av stor betydning for økt næringsutvikling på matområdet. Arbeidsoppgavene er i hovedsak knyttet til å administrere og utvikle Kvalitetssystem i landbruket (KSL), merkeordningene Beskyttede Betegnelser og Spesialitet, utvikle og etablere en ny nasjonal merkeordning, ivareta generisk markedsføring av økologisk mat, forvalte Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL), arbeide med profilering og synliggjøring av konkurransefortrinn og bidra til økt markedsadgang for norsk mat.

Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig å foreta en totalgjennomgang av KSL-standarden. Hensikten må være å forenkle og forbedre KSL. Det er viktig at arbeidet gjøres i samarbeid med Mattilsynet, varemottakere, primærprodusenter og næringen. Statens forhandlingsutvalg vil også understreke betydningen av at man finner fram til revisjonsmetoder som kan bidra til at antall revisjoner økes.

Hovedformålet med merkeordningen Beskyttede Betegnelser er å bidra til økt næringsutvikling og verdiskaping i norsk matproduksjon. Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig at merket derfor blir synlig i det norske matmarkedet og arbeidet med å rekruttere nye merkebrukere må prioriteres. Målet ved utgangen av 2010 er 11 nye innstillinger for Beskyttet Betegnelse. Spesialitet skal også bidra til å synliggjøre norske matspesialiteter og formidle produktenes historie. Statens forhandlingsutvalg legger vekt på at stiftelsen bidrar til å utvikle nye og eksisterende produsentsammenslutninger, og vil understreke at stiftelsen er en viktig aktør i arbeidet med å sikre økt markedsadgang for matspesialiteter.

Utviklingen og en eventuell innføring av en ny nasjonal merkeordning vil være en sentral oppgave for stiftelsen KSL Matmerk i 2009. Statens forhandlingsutvalg understreker at en ny merkeordning skal bidra til økt verdiskaping for aktørene i matsektoren. Statens forhandlingsutvalg mener fellesfinansiering av et nytt kvalitetsmerke bør foretas utenom rammen for jordbruksavtalen og på en måte som alle ledd i matvarekjeden følger opp i fellesskap. Ut fra dette mener Statens forhandlingsutvalg at en fellesfinansiering bør dekkes med omsetningsavgiftsmidler. For å lykkes er det nødvendig med et bredt samarbeid mellom de sentrale aktører i matbransjen. Det er vesentlig at KSL Matmerk sikres et bredere finansieringsgrunnlag fra næringsaktørene, ut over jordbruksavtalen. Det legges opp til å drøfte finansieringen av et nytt kvalitetsmerke når planleggingen av dette har kommet lenger, og tilslutningen fra aktørene er klarlagt.

KSL Matmerks ansvar for generisk markedsføring av økologisk mat er omtalt under økologisk jordbruk (jf. kapittel 7.5.1).

Stiftelsen KSL Matmerk ble ansvarlig for forvaltningen av KIL fra 1. januar 2007. Statens forhandlingsutvalg anbefaler at KIL videreføres som i dag og at eventuelle endringer vurderes på et seinere tidspunkt. Midlene til KIL avsettes fra og med 2009 på egen linje i LUF-tabellen ettersom KIL er en tilskuddsordning forvaltet av KSL Matmerk. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det settes av en ramme på 6 mill. kroner til KIL for 2009.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgingen til KSL Matmerk på tilsvarende nivå som for 2008, i tillegg overføres 2 mill. kroner fra de økologiske

utviklingsmidlene. Midlene øremerkes arbeid med generisk informasjon om økologisk mat.

7.3.8 E-sporing, fagpiloter

Regjeringen startet i 2006 et prosjekt i samarbeid med Mattilsynet og næringsaktører i hele matproduksjonskjeden for å legge grunnlaget for bedre system for sporing av mat. Målet er å etablere en nasjonal, elektronisk infrastruktur for effektiv utveksling av informasjon i matproduksjonskjeden innen utgangen av 2010. Elektroniske løsninger vil legge grunnlag for bedre beredskap, økt mattrygghet og økt verdiskaping i alle ledd. Tilgangen og kvaliteten på grunndata er viktig. Man tar sikte på å legge til rette for felles elektroniske grunndataregistre for matbransjen og matmyndighetene, innen 2010.

Prosjektet har etablert pilotprosjekter innenfor flere ”kjeder”. Dette er frukt og grønt-sektoren, korn, kjøtt og melk. I tillegg er det etablert flere piloter knyttet til fisk.

Pilotprosjektene er helt sentrale i eSporingsprosjektet, og må bidra med grunnleggende kunnskap, erfaringer og verktøy for å kunne etablere en elektronisk infrastruktur for den enkelte verdikjede. Statens forhandlingsutvalg foreslår å sette av 3 mill. kroner til medfinansiering av utviklings- og administrasjonsoppgaver knyttet til arbeidet med de nevnte pilotprosjektene.

Det vil bli vurdert å finansiere enkelte deler av kostnadene i pilotene i 2009 fra det som bevilges over statsbudsjettet. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at det kan foretas en tilsvarende finansiering fra Fondet for forskningsmidler.

7.3.9 Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP mat) realiserer prosjekter som bidrar til økt verdiskaping for primærprodusentene og til styrking av konkurranseevnen til små og mellomstore matbedrifter. For å få støtte fra programmet er det en forutsetning at midlene bidrar til økt verdiskaping for primærprodusentene.

Landbruks- og matdepartementet har som mål at 20 pst. av salget av norsk mat i dagligvarehandelen i 2020 skal være matspesialiteter. Det er viktig å sette offensive mål for økt salg av produkter som det er høy betalingsvillighet for i markedet. VSP mat er, sammen med ordningene under Stiftelsen KSL Matmerk, det viktigste virkemidlet for å nå denne målsetningen.

Statens forhandlingsutvalg vil legge vekt på at IN prioriterer tiltakene og tjenestetilbudet som stimulerer til økt produksjon av matspesialiteter, og samarbeid med Mattilsynet og Matforsk for å sikre stor oppmerksomhet rundt mattrygghet hos små matprodusenter (bl.a. bransjestandarder). Det er også viktig at det satses på mobiliseringstiltak i flere fylker der aktiviteten er lav. IN vil igangsette en evaluering av programmet i 2008 som skal dokumentere resultatene på primærledd så vel som hos næringsmiddelbedrifter.

På bakgrunn av satsingen på vekstbedrifter er det forventet betydelig høyere aktivitet i VSP mat i 2009. Statens forhandlingsutvalg mener derfor det er nødvendig å opprettholde nivået på bevilgningen med 67 mill. kroner i 2009.

7.3.10 Grønt reiseliv

Utviklingsprogram for grønt reiseliv ble etablert med virkning fra 2007. Utviklingsprogrammet er en del av oppfølgingen av Regjeringens strategi for reiselivsnæringen

”Verdifulle opplevelser”, og Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsingen med 23 mill. kroner for 2009. Satsingen rettet mot utviklingen av det bygdebaserte reiselivet er et viktig bidrag for å utvikle Norge som reisemål, både for innenlandske og utenlandske reisende. Dagens trender viser at turister er opptatt av ekte opplevelser, og Norges konkurransefortrinn er først og fremst knyttet til natur-, kultur- og matopplevelser. Landbruket representerer disse opplevelsene, og utviklingsprogrammet skal bidra til at eksisterende bygdeturismetilbud forbedres, og nye tilbud etableres, i tråd med etterspørselen i markedet. De prioriterte arbeidsområdene er produktutvikling og infrastruktur, kompetanseutvikling, markedsføring, og samarbeid, nettverk og allianser.

Utviklingsprogrammet må markedsføres på en måte som bedrer pågangen av relevante prosjektsøknader. Spesielt vil det være behov for å gjøre programmet kjent blant næringsutøvere.

Saksbehandling og innstillinger til søknader innenfor programområdet vil skje ved hovedkontoret til Innovasjon Norge. Faglig møtearena reiseliv og Innovasjon Norge vil på et overordnet nivå diskutere om søknadene er i samsvar med utviklingsprogrammets formål.

7.3.11 Utviklingsprogram for innlandsfiske

Utviklingsprogrammet for innlandsfiske tar sikte på å utvikle en samlet, offentlig politikk på innlandsfiskeområdet og gjøre tre umodne verdikjeder til velfungerende næringer, herunder:

1. Næringsfiske
2. Innlands fiskeoppdrett
3. Fisketurisme

Programmet ledes av Landbruks- og matdepartementet og en styringsgruppe oppnevnt av avtalepartene i fellesskap og ble for 2008 tildelt 4,0 mill. kroner over jordbruksavtalen, mens innkomne søknader til programmet utgjorde ca. 32 mill. kroner.

I 2008 ble programmet tilført 1 mill. kroner fra sentrale BU-midler for å finansiere Nærfiskprogrammet i regi av Norsk Innlandsfiskelag. Nærfiskprogrammet fases ut i 2008.

Programmet har skapt stort engasjement og stor etterspørsel etter midler. Statens forhandlingsutvalg legger opp til en videreføring av programmet med 4 mill. kroner for 2009.

7.3.12 Skogbruk og bioenergi

Aktivt skogbruk, utnytting av skogråstoff til bioenergi og bruk av tre i bygninger og konstruksjoner gir verdiskaping og energi- og klimagevinster.

I løpet av kort tid er det satt nye mål i arbeidet med klimautfordringene, jf. St. meld. 34 (2006-2007) Norsk klimapolitikk og Regjeringens bioenergistrategi. Klimameldingen peker på to hovedroller for skogen i klimasammenheng; økt karbonopptak i norske skoger gjennom økt oppbygging av skogbiomasse og økt produksjon av bioenergi med basis i skogbiomasse. Bioenergistrategien viser til et råstoffpotensial på 16-25 TWh fra skogbruket og 5-6 TWh fra jordbruket. Strategien er en oppfølging av klimameldingens mål om økt utbygging av bioenergi med 14 TWh innen 2020, dvs. en energimengde tilsvarende Oslos totale årlige energibruk inkludert transportsektoren. I en rapport fra Norsk institutt for Skog og landskap er det videre vist til at undersøkelser peker i retning

av at den største samlede reduksjonen i CO₂-utslipp til atmosfæren oppnås ved å drive et intensivt skogbruk, under forutsetning av at biomassen fra skogen erstatter fossilt brensel, og mer energikrevende produkter.

Økt utnytting av skogressursene kan ha ulike grader av effekt på miljø og biologisk mangfold. Uttak av råstoff til bioenergi må derfor skje innenfor rammene av et bærekraftig skogbruk og omfattes av de samme kravene til miljøregistreringer og miljøhensyn som annen hogst.

Det er potensial for å utnytte skogressursene bedre i verdiskapingssammenheng. Samtidig kan skogen bidra positivt i arbeidet med viktige miljømål. Økt karbonopptak i skog krever bl.a. økt innsats i oppbygging av ny skog. Planteaktiviteten har vært lav i flere år, og Landbruks- og matdepartementet mener at det er et mål på kort sikt å øke plantingen med 50 pst. i forhold til dagens nivå.

Med en slik økning vil planteaktiviteten fortsatt være lav sammenlignet med de siste 50-60 årene, men dette er et mål som er gjennomførbart ved en felles innsats mellom skognæringen og det offentlige. Økt trebruk og bruk av tre til energiformål krever også økt satsing på langsiktig ressursoppbygging og forbedret tilgjengelighet til skogressursene. Økt trebruk gir gevinster for næringsutøverne. Det er et mål å forbedre skogstreforedlingen. Skogstreforedling kan også være et viktig bidrag i arbeidet med klimatilpasningsstrategier, og sikre robust skog framover. Større aktivitet i skogbruket med økt ressursoppbygging og tiltak for bedre tilgjengelighet til ressursene krever samtidig en offensiv tilnærming i arbeidet med å framskaffe god kunnskap om miljøverdiene. En forsterket miljøetsatsing er en forutsetning for at den enkelte bonde/skogeier kan hente økte inntekter fra skogen. Det skal sikres at tiltak som påvirker leveområder for truede arter negativt, eller som har tilsvarende alvorlige konsekvenser for viktige miljøverdier, skal unngås.

Det vokser nå til store skogressurser i kystfylkene. Det er sentralt å videreutvikle et skogbruksmiljø med kompetanse og kapasitet til å ta hånd om ressursene. Det er behov for skogsbilveier og satsing på taubaner og alternative måter å drive ut skog på, samtidig som miljøverdiene må registreres og tas hensyn til.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningene til skogbruk og bioenergi økes fra 190 mill. kroner i 2008 til 195 mill. kroner i 2009, økningen bør rettes mot klimarelaterte tiltak. Fordelingen av midlene vil skje på bakgrunn av et eget drøftingsmøte mellom avtalepartene, slik det ble gjort i 2007.

Statens forhandlingsutvalg vil peke på at det innenfor bioenergiprogrammet er lagt til rette for pilotprosjekter for biogass. Ved vurdering av pilotprosjekter for biogass skal det legges vekt på en helhetlig miljøgevinst i tillegg til de vanlige energi- og lønnsomhetskriteriene, og at det er behov for oppbygging av norsk kompetanse på området.

7.3.13 Frukt og grønt

Frukt og bær/reiseliv/kulturlandskap

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsingen på frukt og bær/reiseliv og kulturlandskap på Vestlandet, som ble startet opp i 2008. Det settes av 2 mill. kroner til videreføring i 2009, jf. kapittel 7.3.1.

Investeringsiltak i frukt- og grøntsektoren

Alle de tre sakene det ble reservert midler til i 2007, er i løpet av 2008 klare med søknad om investeringsmidler. IN vurderer og kvalitetssikrer disse prosjektene, den endelige tildelingen av midler til disse anleggene vil bli gjort i samråd med avtalepartene.

7.3.14 Program for rekruttering/likestilling

Strategi for likestilling i landbrukssektoren datert juli 2007, ligger til grunn for arbeidet på området. Det ble i jordbruksforhandlingene 2007 satt av 2 mill. kroner til rekrutteringsarbeid, spesielt rettet mot kvinner. Norges Bygdeungdomslag fikk ansvar for å følge opp arbeidet. Arbeidet er igangsatt, og forventes å strekke seg over 2 år (2008-2009).

Det er også igangsatt et forskningsarbeid for å kartlegge hvordan samdrift som eierform påvirker likestillingen i næringen. NILF har ansvaret for denne utredningen.

7.3.15 Beiteprosjekt

Statens forhandlingsutvalg foreslår et det etableres et nytt prosjekt med arbeidstittel "Beiteprosjektet". Det avsettes 5,5 mill. kroner til prosjektet. Prosjektets målsetting vil være å få til et bedre sauehold med mindre tap av dyr på beite.

Prosjektet er en videreutvikling av prosjektet med forsterket tilsyn som er gjennomført i 2007 og videreført i 2008 i Nord-Trøndelag og Møre og Romsdal (2,5 mill. kroner fra sentrale BU-midler i 2008). Utover avsetningen over jordbruksavtalen er det lagt opp til betydelig styrkede rammer over statsbudsjettet til arbeidet med forebyggende tiltak mot rovviltskader i 2009. De ulike virkemidlene må ses i sammenheng ved gjennomføring av prosjektet.

Tapene av sau og lam på beite ligger på et for høyt nivå. Tapene kan ha sammenheng med at mange beiteområder ikke er optimale med hensyn til beitekvalitet, sykdomsrisiko, rovviltfare m.v. Samlet er beitetapene på landsbasis nå kommet opp i nær 7 pst. av alle sauer og lam som slippes på beite. Omfanget av tap forårsaket av rovvilt viser betydelige geografiske variasjoner ut fra forekomst av rovvilt, men har vist en klar økning i takt med økende rovviltbestander. Omfanget av tap som ikke kan tilskrives rovvilt ("normaltap"), er stabilt eller svakt økende. På landsbasis utgjør "normaltapene" omkring 4 pst.

"Beiteprosjektet" skal utrede og legge til rette for en levedyktig næringsdrift med mindre tap av dyr på beite. Det skal legges vekt på rasjonell beitebruk med en sikker produksjon av god kvalitet innenfor mest mulig forutsigbare og langsiktige rammebetingelser.

En bedre organisering av beitebruken vil, i noen områder, bidra til nødvendig styrking av produsentmiljøene og åpne muligheter for mer rasjonell beitedrift og mer effektiv utnyttning av investerte midler i infrastruktur som gjerder, samleleve m.v. Det bør legges opp til å utvide og utvikle et forsterket og mer systematisk tilsynsopplegg som gir god kontroll med beitedyra, og grunnlag for tidlige tiltak for å avverge eller begrense skader eller tap.

Prosjektet må gi rom for regionale tilpasninger for å stimulere til mer rasjonell bruk av de samlede beiteressursene innenfor mer forutsigbare rammevilkår, herunder tradisjonelle utmarksbeiter og prioriterte kulturlandskapsområder.

Prosjektet forutsettes på landsplan å ledes av en partssammensatt gruppe. Videre foreslås det oppnevnt grupper på fylkesplan med ansvar å følge opp lokalt innenfor rammen av

lokalt avsatte midler. I tillegg vil en del av de tiltakene som forventes gjennomført i prosjektet falle innenfor kategorien forebyggende tiltak mot rovviltskader som kan søkes finansiert fra midler fra Miljøverndepartementet.

7.4 Miljø

7.4.1 Landbruk, klima og vannmiljø

Status

Landbrukets samlede utslipp av CO₂ fra bruk av fossilt brensel utgjør ca 1 pst. av Norges totale CO₂ utslipp. Enkelte jordbruksaktiviteter er imidlertid opphav til direkte utslipp av klimagassene metan (CH₄) og lystgass (N₂O), henholdsvis 49 pst. og 48 pst. av Norges totale utslipp av disse gassene. Til sammen utgjorde disse utslippene fra jordbruket i 2006 om lag 9 pst. av Norges totale klimagassutslipp.

Årlig netto opptak i skog tilsvarer i størrelsesorden 25 mill. tonn CO₂, eller nær halvparten av de totale årlige utslippene i Norge. Samlet sett står landbrukssektoren for et betydelig netto opptak av klimagasser. Det er usikkerhet knyttet til deler av jordbrukets utslipp, spesielt utslipp av lystgass, men også utslipp og opptak av karbon fra og i jordsmonnet, der verken utslipp eller binding er med i dagens nasjonale regnskap for klimagassutslipp.

Utfordringer, mål og tiltak

Det er behov for omforent, faglig og pålitelig kunnskap om spørsmålene knyttet til karbonbinding i jord, lystgasstap og til utslipp fra beitedyr i et kretsløpsperspektiv.

Disse utfordringene er ikke ensidig norske. Det er få land i verden, om noen, som har innført større tiltak som reduserer utslipp fra jordbruket, først og fremst fordi disse utslippene er diffuse og usikre, og fordi forskningen så langt ikke har kommet fram til tiltak som reduserer utslippene vesentlig uten samtidig å gi en betydelig reduksjon i matproduksjonen. Det er derfor behov for en betydelig forskning på dette tema i tiden framover, også i Norge.

Til tross for at det ikke foreligger noen enkle tiltak, så er det en rekke enkelttiltak som i sum kan bidra til en reduksjon av klimagassutslippene. Hovedmålsetningen er å redusere klimabelastningen og total miljøbelastning per produsert enhet vare, og der det også må tas hensyn til at ulike matvarer har ulike næringsverdi.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det gjennom årets jordbruksoppgjør trekkes opp en offensiv ramme for å tilpasse jordbruket til klimautfordringene, basert på et organisert samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og næringsorganisasjonene. Gjennomført over 10-15 år bør et slikt program kunne følges opp med begrensede kostnader og en moderat utvidelse av økonomiske virkemidler.

Tiltakene bør omfatte:

- Gradvis avvikling av ordinær høstpløying innen 2015-2020.
- En forbedret utnytting av all husdyrgjødsel innen 2015-2020.
- En reduksjon av metan fra drøvtyggende husdyr kombinert med økt CO₂-binding ved lagring av karbon i jord.
- Stimulere til vedvarende høy tilvekst og stort netto opptak av CO₂ i skog og øke innsatsen og kompetanse relatert til skog og skogprodukter.

- Utvikle lønnsomme verdikjeder for bioenergi fra skogen og fra jordbruksavfall som skal bidra til å erstatte fyringsolje.

Vel 40 pst. av åkerarealet høstpløyes ikke i dag, og det gis tilskudd for å unnlate å pløye om høsten. En ytterligere reduksjon av høstpløyingen vil redusere utslippene av CO₂, og det vil samtidig kunne redusere utvasking av nitrogen, slik at lystgasstapet kan bli redusert. Økt areal i stubb om vinteren vil også ha positiv effekt på erosjon, og dermed kunne bidra til bedre vannkvalitet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at partene blir enige om å ha som mål å utvikle ordinær høstpløying innen 2015-2020.

Store mengder ammoniakk slippes ut ved dårlig utnyttning av husdyrgjødsel samtidig som det øker behovet for bruk av mineralgjødsel. Det bør settes som mål å få innført metoder som gir lave utslipp for all husdyrgjødsel innen 2015-2020, basert på eksisterende og ny teknologi.

Det kan også være mulig å redusere utslippene av klimagasser fra drøvtyggere. Dette er tiltak som bør sees i sammenheng med økt binding av karbon i matjord ved produksjon av husdyras fôr.

Skog og bioenergi er nærmere omtalt i kapittel 7.3.12

Virkemidler

De foreslåtte tiltaksmålene trenger en sammensatt virkemiddelpakke. Juridiske virkemidler vil være sentrale for å begrense og styre gjødslingsintensiteten, husdyrgjødselhåndteringen og jordarbeidingen. Miljøplan vil også kunne være et verktøy for at jordbruket skal kunne planlegge og dokumentere klimainnsatsen. Det vil også bli nødvendig å sette inn betydelig FoU for å finne tiltak som kan redusere utslipp samtidig som produksjonen holdes oppe. Her er det viktig med et godt internasjonalt samarbeid. Det må utvikles en langsiktig informasjonspakke om hvordan disse utfordringene kan løses i praksis.

Det vil også bli aktuelt å utvikle moderate økonomiske virkemidler som stimulerer til omlegging til mer klimavennlig drift. Dette er viktig for å få til en rask omlegging, uten at den enkelte bonde pålegges store omleggingskostnader.

I første omgang er det aktuelt med prøveprosjekter på de områdene der man ikke har nødvendig miljøfaglig eller agronomisk kompetanse. I tillegg er det viktig å forsterke innsatsen knyttet til karbonbinding i skogbruket. Det foreslås å øke avsetningen til klimaformål 2009. Totalt avsettes 6 mill. kroner til Utviklingsprogrammet for klimatiltak, 5 mill. kroner til pilotprosjektet miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel som i tillegg økes med 3 mill. kroner til 8 mill. kroner for 2010. I tillegg økes posten Skogbruk og bioenergi med 5 mill. kroner (se kapittel 7.3.12) og forskningsmidler over jordbruksavtalen økes med 1,5 mill. kroner (se kapittel 7.6).

Tabell 7.7 Virkemiddelpakke for økt klimasatsing

Ekstra klimasatsing	2009
Utviklingsprogrammet for klimatiltak	6,0
Pilotprosjekt miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel	5,0
Økt satsing på skogbruk og bioenergi	5,0
Forskningsmidler over jordbruksavtalen	1,5
Sum	17,5

Statens forhandlingsutvalg mener at med en tidshorisont på 10 – 15 år, kan tiltakene foran gjennomføres med begrensede økonomiske og administrative kostnader. Dette forutsetter en målrettet utnytting og bruk av nasjonal og internasjonal forskning og en bevisst gjennomføring av tiltak der kostnader avveies mot nytte. Et samarbeid med næringen er avgjørende for å nå målene.

Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak

Avtalepartene ble i fjor enige om å igangsette et 5-årig utviklingsprogram for klimatiltak med 4 mill. kroner i året. Programmet er startet opp, og en styringsgruppe er oppnevnt.

Kunnskapsbehovet er stort på området klima og jordbruk. Jordbruket er på mange måter en del av naturens naturlige kretsløp samtidig som et høyproduktivt jordbruk også bidrar til det som defineres som menneskeskapte klimagassutslipp. Temaområdet har vist seg å være større og mer komplekst enn de rammene som avtalepartene la for prosjektet i fjorårets jordbruksoppgjør. Den økte kompleksiteten er bakt inn i mandatet til programmet som avtalepartene ble enige om i vinter, men dette tilsier også et behov for å tilføre mer midler til programmet, slik at det kan dekke flere spørsmål knyttet til jordbruk og klima. Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til programmet med 2 mill. kroner til 6 mill. kroner per år fra 2009.

Nasjonalt pilotprosjekt for mer miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel

Husdyrgjødsel utgjør ca ¼ av alt nitrogenet som blir brukt i jordbruket. Gjennom vanlig bredspredning forsvinner mye av nitrogenet i form av ammoniakk (NH₃). Ammoniakktapene fører også indirekte til økt utslipp av lystgass. I tillegg vil tiltak som reduserer tapet av ammoniakk redusere behovet for nitrogengjødsling fra mineralgjødsel og dermed gi et vesentlig bidrag for å redusere lystgasstapene. Videre bidrar dagens spredemåte av husdyrgjødsel til lokal luftforurensing i form av lukt.

Statens forhandlingsutvalg mener det er viktig å få til en raskere omlegging til miljøvennlig håndtering av husdyrgjødsel. Det er ønskelig å øke andelen av gjødsel som blir spredt med en mer miljøvennlig spredeteknologi og/eller som blir nedmoldet. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å utvide pilotprosjektet med 3 mill. kroner til 8 mill. kroner for 2010. Det legger til rette for at man kan få en vesentlig økning av arealet. Statens forhandlingsutvalg foreslår å utvide ordningen i Rogaland, hvor det alt er laget systemer og informasjonskanaler for ordningen. I tillegg foreslås det å starte opp pilotprosjekt i Nord-Trøndelag, som er et annet stort husdyrfylke.

7.4.2 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram ble opprettet i 2004 for å styrke miljøarbeidet i jordbruket og for å synliggjøre jordbrukets miljøinnsats. Hovedmålene for nasjonalt miljøprogram er å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper,

særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes, samt å bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensning og tap av næringsstoffer. Det nasjonale programmet inneholder en virkemiddelpakke bestående av Areal- og kulturlandskapstilskuddet (AK), miljøplankrav, tilskudd knyttet til økologisk produksjon, tilskudd til dyr på utmarksbeite og generelt tilskudd til dyr på beite, samt informasjons- og utviklingstiltaksmidler.

Som del av en samlet fordelingsprofil foreslås en reduksjon på 6 kr per dekar for kulturlandskapstilskuddet, mens arealtilskudd, grovfôr foreslås økt med 8 kr per dekar i sone 5 – 7.

Beitetilskuddet stimulerer til økt bruk av beiteressursene. For å forsterke denne satsingen ytterligere foreslår statens forhandlingsutvalg å styrke beitetilskudd med satsøkninger på 53,00 mill. kroner i forhold til årets bevilgning.

Statens landbruksforvaltning skal oppdatere Nasjonalt miljøprogram innen august 2008 (se også kapittel 7.4.3). Klimapolitikken vil bli innarbeidet i Nasjonalt miljøprogram i løpet av 2009.

7.4.3 Regionale miljøprogram

Regionale miljøprogram (RMP) ble innført med virkning fra 2005. De regionale miljøprogrammene med tilliggende tilskuddsordninger gir en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket som ikke er mulig gjennom nasjonale ordninger. Det er egne program i hvert fylke, som dekker en lang rekke miljøområder. Kulturlandskap, kulturminner, biologisk mangfold, redusert plantevernmiddelbruk, reduksjon av næringssaltavrenning og erosjon er hovedområdene i programmene.

Rullering av Regionale miljøprogram

Statens landbruksforvaltning har på oppdrag fra partene gjennomført en evaluering av regionale miljøprogram (RMP) etter 3 års virketid. Evalueringen viser bl.a. at RMP representerer en miljøinnsats som har virket etter hensikten, hvor RMP-ordningene gjennomgående treffer godt. Samtidig pekes det på betydelige variasjoner mellom fylkene.

Statens forhandlingsutvalg slutter seg til hovedkonklusjonene i evalueringen og legger til grunn at RMP videreføres og rulleres etter dagens opplegg, men med de forbedringspunktene som er foreslått. Dette innebærer både en harmonisering, men også spissing av ordninger.

En harmonisering skal omfatte de regionale ordningene som har forholdsvis bredt virkeområde og hvor det bør være større likhet i utmålingskriterier og satsstruktur mellom fylker. Dette skal bl.a. omfatte tiltakene stubbåker, lett høstharving og høstkorn, og en bedre samordning mellom nasjonale og regionale beiteordninger.

En ytterligere spissing kan bl.a. gjennomføres ved at ordninger gis en tydeligere geografisk avgrensning, gjerne kombinert med strengere miljøkrav, ved å bruke tilskuddssatser mer aktivt for bl.a. å sikre en særskilt skjøtsel av verdifulle arealer og ved å kombinere ulike tiltak i områder med sårbare vannforekomster. Erfaringer fra noen fylker viser at ordninger som ivaretar kulturminneverdier har god effekt, og slike ordninger kan styrkes og/eller etableres i flere fylker. Videre bør tilskuddsordninger rettet inn mot tilgjengelighet og friluftsliv i by- og tettstedsnære områder og ordninger knyttet til gamle husdyrraser med regional tilknytning, vurderes.

I løpet av neste programperiode kan det bli nødvendig å gjøre tilpasninger i noen av ordningene som følge av nye klimatiltak (se kapittel 7.4.1 jordbruk og klima). Det vil være viktig å styrke koblingen mot arbeidet med rammedirektivet for vann og de fora som etableres i denne sammenheng. Det vil også være aktuelt å vurdere bruk av juridiske virkemidler, bl.a gjennom en utvidelse av virkeområdet for Produksjonstilskuddsforskriftens § 8 om miljøkrav.

Statens forhandlingsutvalg legger videre til grunn at dagens balanse mellom nasjonale og regionale virkemidler videreføres.

SLF får i oppdrag å konkretisere disse føringene som del av et oppdatert Nasjonalt miljøprogram innen august. Fylkene skal innen medio november rullere sine miljøprogram, som sendes inn til SLF for godkjenning etter samråd med avtalepartene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å avsette en ramme på 400 mill. kroner til regionale miljøprogram for 2009, med utbetaling 2010. Fordelingen mellom fylkene skal være lik fordelingen for budsjettåret 2008, se tabellen nedenfor.

Tabell 7.8 Forslag til fylkesvis fordeling av midler til regionale miljøprogram for 2009 med utbetaling 2010.

Fylker	Mill. kr	Fylker	Mill. kr
Østfold ¹⁾	34,0	Rogaland	24,0
Akershus ²⁾	45,0	Hordaland	19,4
Hedmark	42,0	Sogn og Fjordane	24,0
Oppland	53,3	Møre og Romsdal	17,7
Buskerud	21,9	Sør-Trøndelag	24,0
Vestfold	16,9	Nord-Trøndelag	26,4
Telemark	11,6	Nordland	17,7
Aust-Agder	3,7	Troms	9,3
Vest-Agder	6,0	Finnmark	3,1
		Sum post 74.19	400,0

1) Hvorav minimum 5,9 mill. kroner til Morsa-prosjektet

2) Hvorav minimum 1,7 mill. kroner til Morsa-prosjektet

For Regionale miljøprogram for 2008 med utbetaling i 2009, avsettes det 390 mill. kroner, med samme fordeling mellom fylker som i 2007. Morsa-prosjektet skal tildeles minimum 1,7 mill. kroner fra Akershus og minimum 5,8 mill. kroner fra Østfold (se også omtale av Morsa-prosjektet i kapittel 7.4.7).

7.4.4 Utvalgte kulturlandskap

Virkemiddelbruken for å ivareta kulturlandskapsverdier har gradvis blitt bygd ut og styrket de senere årene. Gjennom systemene med nasjonalt og regionale miljøprogram, samt ordningen med Spesielle miljøtiltak i landbruket som forvaltes av kommunene, er det bygd opp en god plattform for ivaretagelse av kulturlandskap og kulturlandskapsverdier. Det har likevel vist seg at enkelte miljømessig viktige landskap ikke har fått nødvendig skjøtsel eller status gjennom den ordinære virkemiddelbruken. Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet (MD) har derfor sammen bedt Statens landbruksforvaltning (SLF), Riksantikvaren (RA) og Direktoratet for naturforvaltning (DN) å utarbeide et konsept for utvelgelse av kulturlandskap i jordbruket med slike miljømessige verdier. De utvalgte områdene skal utgjøre et representativt utvalg av områder med både store biologiske verdier og kulturhistoriske verdier. Disse områdene vil kreve ekstra skjøtsel og det er en

forutsetning at det skal være realistisk å få til langsiktig skjøtsel og vedlikehold av områdene.

I første omgang skal 20 områder utpekes. SLF, RA og DN har sammen utarbeidet kriterier for utvelgelse, og de har bedt fylkene sende inn forslag med 1-3 aktuelle områder.

Næringsorganisasjonene i jordbruket har blitt informert om arbeidet sentralt, og de har vært involvert i forslagene fra fylkene som nå er sendt inn og er til behandling og vurdering i SLF, RA og DN. De skal sammen komme med sitt forslag til 20 utvalgte områder til departementene innen 01.10.08.

Til ordningen Utvalgte kulturlandskap er det behov for langsiktige skjøtselstiltak som krever ekstra økonomisk støtte for å bli gjennomført. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 5 mill. kroner over Landbrukets utviklingsfond til ordningen. Det forutsettes samtidig at Miljøverndepartementet samfinansierer ordningen innenfor rammen av de årlige budsjetter.

7.4.5 Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL)

Kommunene har en viktig rolle i miljøarbeidet innenfor jordbruket. De forvalter planlovverk og særlover for jordbruket, samt de økonomiske støtteordningene Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) og Nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

SMIL-ordningen er spydspissen i de økonomiske miljøordningene i jordbruket. Det er gjennom denne ordningen mulighet til å gi støtte til skjøtsel av de biologisk mest verdifulle arealene, til ivaretagelse av de verneverdige bygningene, eller gi støtte til bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg som hindrer forurensning til vassdrag. Kommunene er derfor pålagt et stort ansvar ved å plukke ut de prosjektene som gir de beste miljøresultatene. Kommunene bør også aktivt arbeide for å koble aktive jordbruksforetak og eiere av viktige miljøverdier hvor driften har opphørt, slik at disse verdiene kan bli skjøttet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å avsette 125 mill. kroner til SMIL-ordningen. Det er viktig å prioritere skjøtsel/slått av biotoper. Kommunene bør videre stimulere til skjøtsel av kulturminneverdier.

I områder med forurensningsutfordringer bør kommunene arbeide for fellestiltak mellom bønder bl.a. i form av bygging av fangdammer, planting og skjøtsel av kantsoner.

Evaluering av SMIL- ordningen

I jordbruksavtalen 2007 ble partene enige om å evaluere SMIL- ordningen i 2008/ 2009. Ordningen har tidligere blitt gjennomgått med tanke på virkningen av kommunaliseringen av virkemidlene relatert til hvordan ordningen ble forvaltet og på aktivitetstall for ordningen. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at den nye evalueringen ser på miljøresultater av ordningen. Evalueringen foreslås organisert i tre bolker som inneholder følgende:

1. Sammenstilling og enkel analyse av aktivitetstall (gjennomføres av SLF, som en oppdatering av tidligere analyser).
2. En nærmere belysning av miljøresultater relatert til formålene for ordningen (ekstern evaluering).
3. Analyse av miljøresultater ved hjelp av utvalgte målinger, modeller og indikatorer kombinert med spørreundersøkelser for enkelte tema (ekstern evaluering).

Siden SMIL-ordningen omfatter en stor bredde av tiltak som kan støttes, vil det være nødvendig med en utvelgelse eller avgrensning av de temaene og områdene som gjøres til gjenstand for ekstern evaluering. Et landsdekkende opplegg for alle temaene vil bli svært

ressurskrevende. Det er derfor nødvendig å velge ut noen fylker/kommuner som eksempelområder, hvor det tilstrebes en geografisk spredning på landsdeler og viktige jordbruksregioner.

SMIL-virkemidlene har eksistert i fire år, og det kan være vanskelig å observere signifikante endringer innenfor en så kort periode. For enkelte analyser kan det derfor være aktuelt å gå noe lenger tilbake i tid for å se på miljøresultatene.

Det utarbeides egne evalueringsrapporter for delområdene 2 og 3.

Gjennomføring av det skisserte opplegget krever kjøp av eksterne tjenester. For å få en målrettet evaluering av miljøresultatene er det nødvendig å benytte ulike metodiske tilnærminger. Dette innebærer blant annet måling av resultater ”i marka”, jf. skissert opplegg. Slike målinger er kostnadskrevende, men nødvendige for å kunne gi gode svar, og de antatte kostnadene for kjøp av tjenester er på bakgrunn av dette anslått til 1,05 mill. kroner. Det kan være aktuelt med en praktisk samordning av enkelte delaktiviteter, noe som kan føre til en viss omfordeling av midler mellom de ulike aktivitetene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at SLF gis fullmakt til å belaste LUF (SMIL-ordningen) med inntil 1,05 mill. kroner til gjennomføring av evalueringen.

7.4.6 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Arbeidsgruppen som står for den løpende evalueringen av tiltakene under handlingsplanen for 2004-2008, har gjennomgått status for tiltaksgjennomføringen og vurdert behov for videre finansiering over jordbruksavtalen for 2009.

For 2008 er det totalt satt av 16,5 mill. kroner over jordbruksavtalen til oppfølging av tiltak i planen, hvorav 3 mill. kroner er øremerket forskning. Midler til ulike tiltak i 2008 ble fordelt høsten 2007 på bakgrunn av den partsammensatte arbeidsgruppens forslag. Det ble også satt av 1,0 mill. kroner til en evaluering av handlingsplanen ved utløpet av planperioden.

Som en oppfølging av tiltaket i handlingsplanen om å kartlegge forekomst av rester i de nasjonalt viktigste grunnvannsmagasinerne, er bevilgning til formålet i 2007 videreført i 2008. Andre sentrale tiltak og prosjekter er knyttet til prosjektet skadeterskler, prognoser og varsling, ulike tiltak for å styrke veiledningstjenestens og brukernes kompetanse, samt riktig bruk av plantevernmidler. Alternative metoder og integrert plantevern, veiledning innen biologisk plantevern i veksthus, styring av datagrunnlaget i småkulturer, samt ulike FoU-prosjekter, er også viktige aktiviteter.

Flere av tiltakene i handlingsplanen er av langsiktig karakter og er avhengig av videreføring dersom effekten skal opprettholdes. Etter gruppens vurdering er det viktig at tiltak videreføres mens planen evalueres.

Arbeidsgruppen tilrår at det avsettes en ramme på 10,7 mill. kroner (over post 77.15) til gjennomføring av tiltak under handlingsplanen for 2009.

Statens forhandlingsutvalg mener arbeidsformen med en partssammensatt gruppe for å redusere bruken av plantevernmidler har vært vellykket og bidratt til god måloppnåelse. Statens forhandlingsutvalg støtter arbeidsgruppens vurdering knyttet til å videreføre løpende prosjekter i evalueringsåret og foreslår å sette av 11 mill. kroner til handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler for 2009. Det er videre grunn for å vurdere særskilt å overføre midler fra kapittel 1150 til Bioforsk, slik Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår. Vurderingen om en eventuell flytting bør derfor inngå i evalueringen av Handlingsplanen fram mot forhandlingene i 2009.

I tillegg ønsker Statens forhandlingsutvalg å framheve viktigheten av brukerrettet forskning knyttet til metoder og tiltak som kan redusere risiko ved bruk av plantevernmidler, eller utvikling av alternative metoder. Dette er spesielt viktig i forhold til småkultur. Dette tas med i styringssignalene som gis til styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen på Landbrukets utviklingsfond.

7.4.7 Andre miljøvirkemidler

Informasjons- og utviklingstiltak

Det er store forvaltningsutfordringer knyttet til å få samsvar mellom de miljømessig mest verdifulle arealene og de som faktisk skjøttes og beites. Dette relaterer seg til at det er 180.000 landbrukseiendommer i Norge og ca 50.000 aktive jordbruksforetak. Fylkesmannen har derfor en oppgave i å informere kommuner, passive grunneiere og aktive jordbruksforetak om hvor disse miljøverdiene er, og hvordan de kan ivaretas.

Fylkesmannen har også utfordringer i tilknytning til forurensede vassdrag, hvor alle som driver jordbruksforetak må aktiviseres for å gjøre de nødvendige miljøtiltakene som skal til for å redusere forurensningen. Arbeidet med tiltaksplaner for å følge opp vannrammedirektivet er i gang. Rammedirektivet forutsetter aktiv medvirkning fra lokalt hold. Behovet for informasjon og for aktiv involvering er derfor stort. Det har kommet ny kunnskap som viser at tiltak mot erosjon og en godt tilpasset gjødsling med fosfor, blir viktigere enn tidligere antatt. Fosfortallene i jordsmonnet må holdes på normale nivå for å unngå betydelige lekkasjer til vassdrag. Det er avgjørende at de nye normene fra Bioforsk om gjødsling med fosfor, raskt blir tatt i bruk i praksis.

Det er nødvendig å bidra til at forskning blant annet relatert til erosjon og nærings-saltavrenning, blir fulgt opp i informasjons- og utviklingstiltak, slik at kunnskapen når fram til jordbruksforetakene. Det er også behov for å styrke samfunnets kunnskap relatert til miljøverdiene som jordbruket forvalter.

Morsaprojektet

Det er igangsatt et eget underprosjekt av Morsaprojektet som er spesielt rettet mot nedbørsfeltet til Vestre Vansjø hvor det er nødvendig å forsterke innsatsen og forbedre vannkvaliteten ytterligere. Prosjektet omfatter utprøving av nye tiltak bl.a. for redusert gjødsling med fosfor også på arealer med grønnsaksdyrking. Prosjektet går over 3 år og er på til sammen 3,5 mill. kroner, hvorav 1,5 mill. kroner er avsatt i 2008, 1 mill. kroner i 2009 og 1 mill. kroner i 2010. Årlig skal 1 mill. kroner av de avsatte midlene nyttes som kompensasjon til bøndene for merarbeid og risiko for reduserte inntekter. Parallelt gjennomfører Bioforsk et forskningsrettet prosjekt for å kunne dokumentere resultater, utvikle ny kunnskap og formidle informasjon om miljøeffekter av tiltakene.

Dette gir en samlet satsing over jordbruksavtalen i Morsa-området på anslagsvis 13 mill. kroner i 2008 og minst 12,5 mill. kroner i 2009, forutsatt at fylkene og kommunene faktisk prioriterer å utnytte de betydelige økonomiske mulighetene som er stilt til rådighet gjennom Regionale miljøprogram (RMP) og SMIL (se også omtale av RMP kapittel 7.4.3).

Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap

Avtalepartene ble i jordbruksoppgjøret 2007 enige om at det er behov for mer informasjon og kunnskap om utforming og bruk av nye og gamle landbruksbygg for å sikre at kulturlandskapsverdiene blir ivaretatt, og slik at foretak og offentlig forvaltning har bedre grunnlag når

beslutninger skal tas. I tillegg ble avtalepartene enige om at programmet også gjennomfører en kartlegging av tilstand til kulturhistorisk viktige landbruksbygg.

Mandat er utarbeidet og styringsgruppe er oppnevnt. Programmet skal vare i 5 år og siste bevilgningsår er 2012. Statens forhandlingsutvalg avsetter 2 mill. kroner per år til prosjektet.

Verdensarvområdene

Landbruket og landbrukets kulturlandskap er en viktig del av verdiene som ligger i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden. Jordbruket i disse områdene er imidlertid i tilbakegang og det er behov for å se på hvordan jordbruket kan drives og utvikles slik at kulturlandskapet blir ivaretatt for framtiden.

Det er satt av 3 mill. kroner til en egen verdensarvsatsing over Landbrukets utviklingsfond for 2008. Det er laget planer og avtaler for bruk av midlene. For at dette prosjektet skal bidra til ønsket effekt, er det behov for at prosjektet videreføres i noen år. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsingen med 3 mill. kroner i året i 2 år til. Prosjektet evalueres i forkant av jordbruksforhandlingene 2010, slik at partene kan ta stilling til eventuell videre oppfølging.

Satsingen sees i sammenheng med Miljøverndepartementets og Kommunal- og regionaldepartementets tiltak i verdensarvområdene, og bevilgningen fra jordbruksavtalen gjøres ut fra en forutsetning om at Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet viderefører sin satsing i verdensarvområdene.

Bevaringsverdige storferaser

Bevaring av genetisk variasjon hos husdyr er en del av landbrukets ansvar knyttet til biologisk mangfold. Tilskuddet til bevaringsverdige storferaser har bidratt til å få antallet dyr i de ulike norske storferasene opp på bærekraftige nivåer. Det er imidlertid viktig å satse videre på dette arbeidet for å sikre at dyretallet holder seg. Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke satsen for bevaringsverdige storferaser til 1300 kroner per dyr.

Beiteareal for gjess

Ordningen med tilskudd for tilrettelegging for beitearealer for gjess har nå fungert i 2 år. Det rapporteres at ordningen fungerer etter hensikten, men at det er knapt med midler i forhold til behovet relatert til mengden gjess som lander i de aktuelle områdene. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å øke bevilgningen med 0,5 mill. kroner til 2,5 mill. kroner, slik at det blir rom for større areal og en viss heving av satsene for de hardest beitede arealene.

Seterprosjektet

Seterprosjektet er et femårig prosjekt som ble satt i gang i 2006. Prosjektet er på 2 mill. kroner per år, og går til næringsutviklingstiltak relatert til setring i fylkene Hedmark, Oppland og Møre og Romsdal. 2009 blir fjerde året i prosjektet.

Tabell 7.9 Fordeling av midler på øvrige miljøtiltak, mill. kroner.

Ordninger	2008	2009
Informasjons- og utviklingstiltak (post 50)	8,5	9,0
MORSA (Vestre Vansjøprosjektet)	1,5	1,0
Bevaringsverdige storferaser (post 74.14)	2,5	2,5
Ordningen beiteareal for gjess (post 50)	2,0	2,5
Seterprosjektet (post 50)	2,0	2,0
Sum	16,5	17,0

Dyrevelferd

I fordelingen av inntektsrammen er det lagt stor vekst på å styrke virkemidler som fremmer beiting og økt beitebruk. Beitetilskuddet for storfe og småfe er derfor styrket vesentlig.

I innstillingen "Dyrevelferdstiltak i storfeholdet" av 16.4.2008 er det foreslått flere endringer i dagens regler om hold av storfe for å fremme økt beiting. Disse bestemmelsene er gitt i henhold til Dyrevernloven. Disse forslag vil bli fulgt opp etter at høringen er gjennomført. Landbruks- og matdepartementet legger vekt på at virkemidlene over jordbruksavtalen og virkemidlene i henhold til Dyrevernloven samlet skal bidra til økt beiting og beitebruk, jf. kapittel 7.9.3.

7.5 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringens mål er at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2015, jf. Soria Moria-erklæringen. Som omtalt i kapittel 3, har det de siste årene vært en betydelig vekst i markedet og økt etterspørsel etter økologiske produkter. I 2007 har også omleggingstakten og den økologiske produksjonen økt, men veksten har ikke vært tilstrekkelig til å dekke økningen i etterspørselen.

Veksten i markedet for økologiske produkter ser ut å fortsette i 2008, og mye tyder på at den kommer til å være jevnt økende også videre framover. Undersøkelser viser at den andelen av befolkningen som har høyere betalingsvilje for økologiske produkter, er økende. Med utgangspunkt i dette, mener Statens forhandlingsutvalg at markedsaktørene i større grad enn tidligere bør kunne dekke eventuelle merkostnader i markedet.

Ved forrige års jordbruksavtale ble det gjort en rekke endringer i areal- og husdyrtilskuddene til økologisk drift. Dette ble gjort for å legge til rette for en økonomi i den økologiske produksjonen på linje med øvrig landbruksproduksjon. For flere produksjoner er dette målet i ferd med å bli nådd. NILFs referansebruksberegninger viser for eksempel at økonomien i økologisk melkeproduksjon er på nivå med, eller noe høyere enn for ordinær melkeproduksjon. Tilgangen og prisen på økologisk kraftfôr er per i dag, den største utfordring for videre utvikling av den økologiske sektoren. Statens forhandlingsutvalg mener det derfor er nødvendig å prioritere økologisk kornproduksjon spesielt i årets avtale.

Utover dette legger Statens forhandlingsutvalg vekt på videreføring og stabilitet i de tilskuddsordningene som er etablert. En videreføring av eksisterende satser for omleggings- areal og husdyrtilskudd, innebærer som en konsekvens av vekst i økologisk drevet areal- og antall husdyr, en økning i posten for direktetilskuddene på om lag 34 mill. kroner sammenlignet med budsjettet for 2008.

Samlet avsetning til økologisk produksjon for 2009, inkludert økt differensiering på prisnedskrivningstilskuddet til økologisk korn, er på 177 mill. kroner. I tillegg kommer

forskningsmidler og en utvidelse av rammen for kumelkkvoter for salg til økologiske bruk tilsvarende 4 mill. liter.

Videre er det avsatt inntil 30 mill. kroner, som kommer til utbetaling og fordeles mellom årene 2011 og 2012, til en tidsavgrenset kampanje for å øke den økologiske kornproduksjonen.

7.5.1 Økologisk kornproduksjon

Statens forhandlingsutvalg mener det er nødvendig å prioritere økologisk kornproduksjon spesielt i årets avtale. Hovedoppgaven er å etablere ordninger med overføring av husdyrgjødsel til økologiske kornprodusenter og stimulere til kombinasjoner med annen planteproduksjon som gir god næringstilførsel.

Det er viktig å få til en økning i den økologiske kornproduksjonen, både gjennom økt omlegging og ved en mer effektiv produksjon på de allerede omlagte arealene. Det må skje en økt økologisk kornproduksjon også i områder med liten eller ingen tilgang på husdyr. Økonomien i den økologiske kornproduksjonen varierer med produksjonsforutsetningene hos den enkelte produsent, men i områder med begrenset tilgang på husdyrgjødsel vurderes økonomien til ikke å være fullt på høyde med konvensjonell drift. Den sterke prisøkningen på mineralgjødsel som kan komme til neste kornsesong, vil kunne endre det relative lønnsomhetsforholdet mellom økologisk og konvensjonell kornproduksjon. Gjødseprisnivået i våre naboland den siste tiden, tilsvarer en dreining i det relative lønnsomhetsforholdet med i størrelsesorden 100 kr per dekar.

Grønnngjødsling

Grønnngjødsling er et hensiktsmessig tiltak for å sikre næringsforsyning og effektiv ugrasbekjempelse i økologisk kornproduksjon der det ikke brukes husdyrgjødsel. Som en kompensasjon for manglende avlingsinntekt på grønnngjødslingsarealene, foreslås det å øke tilskuddssatsen for grønnngjødsling med 137 kroner til 500 kroner per dekar. Det foreslås videre at grønnngjødsling i 2. karensår gir rett til grønnngjødslingstilskudd.

Bruk av husdyrgjødsel gir en mer effektiv økologisk kornproduksjon enn bruk av grønnngjødsling. Det er derfor ønskelig med et mer utstrakt samarbeid mellom produsenter med tanke på utveksling av husdyrgjødsel, slik at behovet for grønnngjødsling etterhvert blir redusert. Det vil bli tilrettelagt for denne typen samarbeid, jf omtale av kampanje for økt økologisk kornproduksjon under.

En bedre utnyttelse av eget grovfôr vil kunne redusere behovet for kraftfôr. Som et bidrag til mer lokal dyrking av konsentrert fôr, foreslås det å gi arealtilskudd tilsvarende økologisk korn til arealer for krossing av korn.

Økt prisnedskrivning

Prisnedskrivning skal stimulere til effektiv økologisk kornproduksjon og gi et bidrag til reduserte fôrkostnader videre i verdikjeden. Det foreslås en ytterligere differensiering av prisnedskrivningstilskuddet mellom konvensjonelt og økologisk korn på 20 øre, til en nedskrivingsats på 80 øre for økologisk korn. Det foreslås også å innføre en differensiering av prisnedskrivingsatsene for erter og oljefrø/ bønner, med et tilskudd for økologisk vare på hhv. 250 øre per kg og 110 øre per kg.

Kampanje for økt økologisk kornproduksjon

For å stimulere ytterligere til rask omlegging og økning i produksjonen av økologisk korn, foreslår Statens forhandlingsutvalg å etablere en tidsavgrenset kornkampanje bestående av et økonomisk insitament og en særlig veilednings- og informasjonsinnsats:

- Det foreslås å utbetale en ekstra premie for godkjent økologisk kornareal i årene 2011 og 2012. Det avsettes 10-15 mill. kroner i hvert av årene 2011 og 2012 til dette.
- Det tas utgangspunkt i en ekstra premie på 100 kroner per dekar for alt korn til modning. Premieringen kommer i tillegg til ordinære arealtilskudd til økologisk kornproduksjon. Tilskuddsatsen reduseres dersom det søkes om mer midler enn hva som er avsatt for hvert av kampanjeårene.
- SLF har i 2008 etablert samarbeidsprosjektet "Motivasjon for økologisk korndyrking". Prosjektansvarlige er Bioforsk Økologisk, Norsk Landbruksrådgivning og prosjektet "Fellesløft norsk økologisk matkorn". I kampanjeperioden skal hensiktsmessig veilednings- og informasjonsaktivitet rettet mot kornprodusenter forsterkes.
- Tilrettelegging for samarbeid om utveksling av gjødsel mellom gårdsbruk skal prioriteres spesielt. Statens forhandlingsutvalg er kjent med at Re kommune har utviklet en hensiktsmessig modell for et slikt samarbeid. SLF bes vurdere mulighetene for å utprøve denne modellen i større omfang.

7.5.2 Premieringsordningen for økologisk kjøtt

Statens landbruksforvaltning har vurdert effekten av premieringsordningen for økologisk kjøtt. Ordningen har trolig bidratt positivt til å bringe en større andel av det økologiske kjøttet fram til detaljhandelen. Premieringen gis per kjøttslag.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at premieringsordningen for kjøtt videreføres, men med følgende endringer i innretningen:

- Bedrifter som allerede er inne i ordningen, kan maksimalt motta støtte ut 2010 for de kjøttslag de er inne i ordningen med.
- Nye bedrifter i ordningen gis fra 1. januar 2009 rett til å motta salgspremie i tre år til kjøttslag det er markedsmessig stort behov for. Eksisterende bedrifter i ordningen som utvider med nye kjøttslag det er markedsmessig stort behov for, kan motta støtte i inntil 3 år for disse kjøttslagene.
- Salgspremien settes til:
 - 4 kroner per kg ved salg av stykket, skåret eller foredlet vare av storfe, småfe, svin og fjørfe.
 - Salgspremien for helt, halvt og ¼ slakt utgår.
- Det skal rapporteres minimum to ganger i året. Krav om revisorbekreftelse av salg og øvrig dokumentasjon videreføres.

Økologisk lam- og saueproduksjon

Det er et mål å øke andelen økologisk saueproduksjon. Tilskuddet til økologisk lammeslakt økes med 21 kroner til 30 kroner per dyr.

7.5.3 Kumelkkvoter

Omsetningen av økologiske melkeprodukter økte med 115 pst. fra 2006 til 2007. Samtidig økte produksjonen og innveid mengde økologisk melk med omlag 10 pst.

Produksjonsøkningen er ikke tilstrekkelig til å dekke etterspørsel og behovet for melk til produktutvikling.

Statens forhandlingsutvalg foreslår på denne bakgrunn å utvide kvoterammen med 4 mill. liter også for 2009, til fordeling til økologiske bruk gjennom den statlige salgsordningen. Det åpnes i tillegg for nyetablering av økologiske melkeproduksjonsbruk, jf. omtale i kapittel 7.8.1.

7.5.4 Avløsertilskudd fjørfe

Grunnet lengre oppfôringstid av økologisk kylling og langt strengere krav knyttet til dyretettheten, viser tall at avløsertilskuddet ved oppal av økologisk slaktekylling kontra konvensjonell slaktekylling blir sterkt redusert. Det foreslås derfor at satsen for avløsertilskudd ved ferie og fritid for økologiske slaktekyllingsprodusenter settes til 4 ganger satsen for konvensjonell produksjon.

7.5.5 Generisk markedsføring av økologiske produkter

I tråd med forrige års avtale, er ansvaret for generisk markedsføringsaktivitet knyttet til økologisk mat, tillagt KSL Matmerk. KSL Matmerk har utarbeidet en strategi som skal ligge til grunn for det videre arbeidet på området.

Selv om utviklingen i markedet nå i større grad enn tidligere skjer uavhengig av offentlig aktivitet, er det viktig å opprettholde en viss aktivitet når det gjelder forbrukerrettet informasjonsvirksomhet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å avsette 2 mill. kroner over KSL Matmerks bevilgning over LUF til arbeidet med generisk markedsføring i 2009. Midlene flyttes fra utviklingsmidlene. I tillegg bør KSL Matmerks aktiviteter på området også søkes finansiert over midler fra Omsetningsrådet. Det understrekes videre at det er sentralt at markedsaktørene selv bidrar med midler inn i de aktiviteter de blir involvert i.

7.5.6 Utviklingsmidler

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det bevilges 41 mill. kroner til posten, jf. at 2 mill. kroner overføres til KSL Matmerk.

Prosjektet "Økoløft i kommuner" videreføres i 2009 slik som forutsatt, med 5 mill. kroner over utviklingsmidler og 5 mill. kroner over KRDs budsjett.

Videre finansieres den forsterkede satsingen på veiledning, informasjon og samarbeid rettet mot økologiske kornprodusenter, over ordningen.

7.5.7 Forskning

I 2008 blir det brukt om lag 8 mill. kroner til forskningsaktivitet innenfor problemstillinger som er relevante for økologisk produksjon og forbruk. Det er fortsatt behov for forskning på alle nivå i verdikjeden, og dette prioriteres innenfor de midler som er avsatt til forskningsmidler over jordbruksavtalen for 2009. Det vises til kapittel 7.6 for nærmere omtale.

7.6 Forskning

Forskning og forskningsbasert innovasjon er nødvendig for å øke konkurransekraften og verdiskapingen i landbruks- og matsektoren, og er et virkemiddel for å kunne sikre bosetting i distriktene og bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling.

Landbruks- og matdepartementet la i mars 2007 fram en ny strategi for forskning og forskningsbasert innovasjon. Her er prioriterte forskningsoppgaver for sektoren synliggjort. Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til forskning økes med 1,5 mill. kroner til 46,0 mill. kroner. I den forbindelse pekes det på behovet for kunnskap relatert til klimaforskning. I tillegg er det stort behov for forskning på økologisk jordbruk og i forhold til plantevern. Det siste henger også sammen med tilpasninger til framtidige klimaendringer. Det er videre behov for økt kunnskap relatert til likestilling i landbruket, landbrukets rolle i distriktpolitikken og til juridiske rammebetingelser for norsk landbruk (bl.a. jordvern), samt skatte- og avgiftspolitikken.

7.7 Korn, kraftfôr og mel

Markedssituasjonen

Etter flere år med gode kornavlinger har det de to siste sesongene vært reduksjon i kornavlingene. Prognosen for sesongen 2007/2008 tilsier en totalavling på omlag 1,1 mill. tonn. Det ble ikke gjennomført reguleringstiltak i kornsesongen 2006-2007. I inneværende sesong har det blitt omdisponert et lite parti mathvete til fôr.

Internasjonalt har kornprisene steget betydelig det siste året. Denne prisøkningen har medført at fra september 2007 har det vært tollfritt å importere korn til Norge. Høyere kostnader på importert korn har medført sterkere konkurranse om det norske kornet, både fôrkorn og matkorn.

Prognosen for andel norsk mathvete i melet i årets kornsesong er opp mot 80 pst., en historisk høy andel. Det er mulig å øke denne andelen ytterligere ved tiltak som øker kvaliteten på det norske matkornet.

Opplegget for kornsesongen 2008/2009

For korn- og oljefrøsektoren avtales målpriser for hvete, rug, bygg, havre og oljevekster. Det vises til fordelingsskjema.

Frakttilskuddsordningene til korn og kraftfôr er et viktig virkemiddel for å bidra til å utjevne regionale forskjeller i kraftfôrpris. Fraktsatsene har vært uendret de siste 3 åra. På bakgrunn av en betydelig økning i utgiftene til frakt av korn og kraftfôr i perioden, foreslår Statens forhandlingsutvalg en økning i bevilgningen til fraktordningene på 9 mill. kroner.

For å legge til rette for at matmelindustrien kan benytte en større andel norsk matkorn som råvare enn i dag, foreslår Statens forhandlingsutvalg at nedre falltallsgrense heves fra 200 til 220 sekunder for mathvete og fra 120 til 140 sekunder for matrug. Forslaget innebærer at i år med overskudd av matkorn og forutsatt at matmelindustrien øker sitt forbruk av norsk vare, vil et eventuelt overskudd reduseres og dermed også omdisponeringskostnadene. Det ble i 2006 beregnet at utslaget av hevingen av falltallsgrensen ville berøre i gjennomsnitt om lag 9 000 tonn korn og utslaget ble beregnet til om lag 0,8 øre per kg i gjennomsnitt. Det foreslås ingen teknisk endring av målprisen som følge av tiltaket, da dette vil bidra til å øke bruken av norsk matkorn og redusere overskuddet i gode kornår med god kvalitet.

Prisutviklingen internasjonalt på kornområdet har forbedret konkurransesituasjonen for norsk melbasert næringsmiddelindustri. På denne bakgrunn mener Statens forhandlingsutvalg at det særlige matkorntilskuddet bør videreføres uendret.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å redusere prisnedskrivningstilskuddet for korn, oljefrø og fôrerter med 5 øre/kg. Prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn foreslås økt med 20 øre/kg til 80 øre/kg.

7.8 Melk

7.8.1 Kvoteordningen for melk

Ut over endringene som er beskrevet i dette kapitlet, har Landbruks- og matdepartementet varslet en total gjennomgang av regelverket for kvoteordningen for melk. Statens landbruksforvaltning vil ha en sentral rolle i dette arbeidet. Forslag til endret kvoteforskrift vil bli sendt på høring høsten 2008.

Økt fleksibilitet i kvoteordningen for melk – leie av kvoter

For å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk foreslår Statens forhandlingsutvalg at det innføres mulighet for leie av melkekvote for enkeltbruk, opp til kvotetakene. Det vil si 400 000 liter for kumelk og 200 000 liter for geitmelk. Leie av kvoter må foregå innenfor fylket/omsetningsregionen. Det vil ikke være antalls- og avstandsbegrensinger knyttet til ordningen.

Gitt begrensingene som er beskrevet ovenfor, kan eier av landbrukseiendom med melkekvote leie kvote. Eier av landbrukseiendom med aktiv kvote kan leie ut kvote. Kvoteleieprisen reguleres ikke. Minimumsperiode for avtale om kvoteleie settes til fem år. Leieavtalene godkjennes av Statens landbruksforvaltning, og har virkning fra påfølgende kvoteår. Forslaget innebærer videre at det ikke skal være restriksjoner på hvor stor mengde kvote som kan leies/leies ut, eller hvor mange produsenter det kan leies av/leies til.

Å åpne for kvoteleie fører til at fleksibiliteten i kvoteordningen økes, både ved at produksjonen bedre kan tilpasses kapasiteten på bruket og ved at kvoter fra ulike bruk kan leveres felles uten at dette må organiseres som en samdrift. Bedre kvote- og kapasitetsutnyttelse kan oppnås ved at "overflødig" kvote kan leies ut og ved at kvote kan leies inn for å bruke uutnyttet kapasitet. Bedre utnyttelse av kvotene vil over tid gi mindre mengde sovende kvote. Å åpne for kvoteleie vil videre gjøre det mulig å øke kvoten uten å binde opp kapital i kvotekjøp.

Endringene vil kunne tas inn i forskrift om kvoteordningen for melk fra 01.01.09. Det tas sikte på at leieavtaler for kumelk kan inngås med virkning fra kvoteåret som starter 01.03.09. Disse leiekontraktene vil få sin formelle godkjenning fra januar 2009, etter at revidert forskrift har trådt i kraft 01.01.09. Leieavtaler for geitmelkkvoter kan inngås med virkning fra kvoteåret som startet 01.01.10.

Nyetablering

For ytterligere å øke fleksibiliteten i kvoteordningen for melk foreslår Statens forhandlingsutvalg å innføre en ordning for nyetablering. Ordningen vil gjelde både konvensjonelle og økologiske søkere og det avsettes 5 mill. liter kumelkkvote til nyetablering nasjonalt.

Nyetableringskvote må kjøpes til statens pris, og settes til maksimum 150 000 liter per søker. Nyetableringskvoten er en forhåndsdefinert mengde innenfor vanlig salgsrunde. SLF behandler søknadene i samråd med fylkesmennene og Innovasjon Norge. Prioritering av søknader skal skje etter en samlet vurdering der blant annet følgende forhold kan vektlegges, jf. også dagens § 20 i forskrift om kvoteordningen for melk:

- Etableringen bidrar til å oppfylle landbrukspolitiske mål og retningslinjer.
- Investeringsene sikrer langsiktig økonomisk drivverdige enheter.
- Tidsperiode fra det har foregått kvotesalg fra eiendommen.

Videre vil søknadene vil bli prioritert etter følgende kriterier;

- Søkere som er under 35 år.
- Landbrukseiendommer som ligger i næringssvake områder.
- Landbrukseiendommer som ligger i rovdyrutsatte områder.

I forhold til jordbrukets forhandlingsutvalg sitt forslag om å forbeholde utvidet kvoteramme for økologisk melk til nyetablering av økologiske melkeproduksjonsbruk, vil nyetableringsordningen som presisert over være åpen for at også søkere som vil begynne med økologisk melkeproduksjon kan søke.

Frist for innmelding av søknad til Statens landbruksforvaltning bør settes i god tid før kvoteåret 2009/2010, for eksempel til 01.11.08.

Fordeling av utvidet kvoteramme til økologiske bruk

Statens forhandlingsutvalg foreslår at kvoterammen for kumelk utvides med 4 mill. liter i 2009. Disse kvotene selges til prisen ved statlig omsetning og fordeles til økologiske bruk gjennom den statlige salgsordningen.

Finnmarkskvote

Som et tiltak for å styrke kumelkproduksjonen i Finnmark, foreslår Statens forhandlingsutvalg at det settes av en kvoteramme på 1 mill. liter kumelkkvote, øremerket til melkeproduksjonen i fylket. Kvoterammen oppfylles ved å omfordele statens oppkjøpte kumelkkvoter fra landets øvrige fylker/omsetningsregioner. Inndragningen av kvoter blir gjennomført ved prosentvis likt bidrag fra alle øvrige fylker/omsetningsregioner. Fordeling av kvote mellom kjøpere ved statlig salg foretas iht. forskrift om kvoteordningen for melk § 19.

Kombinasjonsbruk – ku og geit

I § 8 i forskrift om kvoteordningen for melk heter det at "Ved konvertering skal det benyttes forholdstall mellom geitmelkkvote og kumelkkvote på 1:2". Statens forhandlingsutvalg foreslår at forholdstallet endres til 1:1 for kombinasjonsbruk med ku og geit, der produsenten ønsker å legge om og kun drive med geit. Dette gjelder kun for produsenter med kombinasjonsdrift ku og geit, og som ligger innenfor satsningsområdene for geitmelkproduksjon. Tiltaket foreslås for å legge til rette for geitmelkproduksjon, og for å bedre økonomien på disse brukene.

Sommersamarbeid

Statens forhandlingsutvalg er enige med jordbrukets forhandlingsutvalgs i at sommersamarbeid kan gi uheldige tilpasninger. Statens forhandlingsutvalg foreslår å vurdere hvordan regelverket bør endres på dette området i forbindelse med den totale gjennomgangen av regelverket for kvoteordningen for melk, som er varslet til høsten.

Dette gjøres for å få en helhetlig vurdering av problemstillingen og for å unngå unødige hyppige endringer i regelverket.

Samdrifter i melkeproduksjonen

I jordbruksforhandlingene i 2004 ble det vedtatt at utmålingsbestemmelsene for driftstilskudd til samdrifter etablert før 01.07.04, over tid skal harmoniseres med satsene for andre typer foretak. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at denne harmoniseringen videreføres, men at satsene i år reduseres med 10 000 kroner/foretak for foretak med to medlemmer, og med 20 000 kroner/foretak for foretak med flere enn to medlemmer.

7.8.2 Prisutjevningsordningen for melk

Høring av satser

Statens landbruksforvaltning har sendt på høring forslag til satser i prisutjevningsordningen for melk for kommende avtaleperiode. Effekten av høringsforslaget er at råvarekostnadene til geitmelksprodukter til dagligvare (prisgruppe 6) blir redusert med 30 øre per liter, råvarekostnadene til tørrmelk og kasein (prisgruppe 7) blir økt med 20 øre per liter, råvarekostnadene til øvrige prisgrupper utenom merkevareeksport blir redusert med ett øre per liter, og råvarekostnadene til produkter med kjernemelk (biproduktgruppe 6) blir redusert med 28 øre per liter. Råvarekostnadene til merkevareeksport (prisgruppe 12) og biproduktgruppe 1-5 forblir uforandret. Satsene i prisutjevningsordningen fastsettes av Statens landbruksforvaltning etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer, men avtalepartene i jordbruksoppgjøret kan gi føringer. Statens forhandlingsutvalg konstaterer at de internasjonale prisene for tørrmelksprodukter har falt kraftig de siste månedene fra de tidligere rekordhøye nivåene. Det er derfor nødvendig å ha ekstra oppmerksomhet knyttet til satsene for tørrmelk. Statens forhandlingsutvalg har ikke øvrige merknader til høringsforslaget.

7.9 Kjøtt

7.9.1 Tiltak for å øke produksjonen av norsk storfekjøtt

Markedsregulators prognose for 2008 viser et underskudd av norsk vare på 8 600 tonn med uendret målpris og ekskl. fastsatte importkvoter. I kapittel 7.11.2 er det beskrevet forslag om at spesialisert storfekjøttproduksjon skal behandles som egen produksjon i tilskuddssystemet (produksjons- og avløsertilskudd). Dette tiltaket kan bidra til økt storfekjøttproduksjon på foretak med kumelkproduksjon og foretak hvor eier er medlem i samdrift i kumelkproduksjon. Statens forhandlingsutvalg foreslår i tillegg en økning i målpris for storfekjøtt for å bidra til økt kjøttproduksjon hos alle foretak med produksjon av kumelk / kjøttfe.

7.9.2 Tiltak for å øke produksjonen av norsk sauekjøtt

Det er prognosert en underdekning på 2 800 tonn av norsk sau/lam i 2008 gitt uendret målpris og ekskl. fastsatt importkvote. Statens forhandlingsutvalg er enig med jordbruket i at det må skapes økonomisk grunnlag for å produsere nok av de kjøttslagene vi har de beste forutsetningene for. I jordbrukets krav er ett av de foreslåtte virkemidlene for å oppnå denne målsettingen, en økning av satsen og en dobling av maksimalbeløp for

driftstilskudd sau per foretak. Dette innebærer en økning fra 7 500 til 15 000 kroner per foretak med 50 eller flere sauer over 1 år. Videre er det i kravet foreslått en økning av satsene for husdyrtilskudd i intervallene hhv. 1-75 og 76-100 sau over 1 år

For å bidra til en økt lønnsomhet i produksjonen foreslår Statens forhandlingsutvalg en økning i målprisen for sau/lam, jf. fordelingsskjemaet.

Statens forhandlingsutvalg vil vise til at det er viktig at foretak med mindre besetninger av sau fortsetter sin drift for å bidra til å ivareta kulturlandskapet. Men for å oppnå en større økning i totalproduksjonen av sau/lam er det også viktig å øke produksjonsomfanget i mange norske sauebesetninger. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor en økning i satsene for tilskudd husdyr for sau over 1 år for å styrke økonomien i saueholdet.

Statens forhandlingsutvalg mener det er behov for en forenkling av virkemiddelbruken mot saueholdet ved å redusere antall tilskudd som er rettet inn mot samme formål. Formålet med driftstilskuddet til sau er å stimulere til produksjon av sau ved å styrke økonomien i produksjonen. Dette kan oppnås gjennom tilskudd husdyr for sau over 1 år. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor en avvikling av driftstilskudd til sauehold, som erstattes med en økning av satsene for tilskudd husdyr for sau over 1 år innenfor et nytt intervall på 1-50 dyr. En avvikling av driftstilskuddet til sauehold og tilsvarende styrking av satsene innenfor samme intervall i tilskudd husdyr, vil ivareta det som har vært formålet med driftstilskuddet.

Satser og intervaller for tilskudd husdyr for sau over 1 år framgår av fordelingsskjemaet.

7.9.3 Vurdering av dyrevelferdstiltak i storfeholdet

På bakgrunn av Stortingets behandling av St.meld. nr. 12 (2002-2003) ”*Om dyrehold og dyrevelferd*”, Innst. S. nr. 226 (2002-2003), er det utarbeidet en rapport om konsekvenser av forskriftskravet om oppstalling av storfe i løsdriftsfjøs fra 2024. I rapporten avgitt 16.04.08 ”*Dyrevelferdstiltak i storfeholdet i en bredere miljøpolitisk sammenheng*”, foreslås det bl.a. å utsette kravet til oppstalling av storfe i løsdriftsfjøs med ti år for fjøs som er bygget etter 1994, jf. kapittel 7.4.7.

Utredningen er utarbeidet av en bredt sammensatt gruppe med representasjon fra næringsorganisasjoner, miljø- og dyrevernorganisasjoner, forsknings- og forvaltningsinstitusjoner. Det er bred enighet i arbeidsgruppa om en utsettelse av fristen for løsdrift fra 2024 til 2034, samtidig som det foreslås konkrete skjerpinger i dyrevelferdsbestemmelsene både for båsfjøs og løsdrift. Landbruks- og matdepartementet har sendt rapporten på høring og et høringsmøte er berammet 21.05.08. Landbruks- og matdepartementet tar sikte på å redegjøre for saken i proposisjonen om jordbruksoppgjøret. Her vil departementets vurderinger om ønskelige endringer i forskriften om hold av storfe bli omtalt.

7.9.4 Referansepris for fjørfekjøtt

Statens forhandlingsutvalg foreslår at referanseprisen på kylling kun skal fastsettes med basis i prisuttaket på engrosnivå i foregående år beregnet av SLF. Dette vil tydeliggjøre at referanseprisen ikke er en normert pris fastsatt av avtalepartene. Statens forhandlingsutvalg legger videre til grunn at øvre prisgrense for kylling ikke økes fra nåværende +10 pst. på referanseprisen. Kyllingproduksjon er en produksjon med stor grad av kontraktstyring, og det er derfor ikke behov for en høyere øvre prisgrense enn referanseprisen +10 pst.

Referanseprisen for fjørfekjøtt er fastsatt på engrosnivå fordi den skal nyttes som grunnlag for administreringen av tollvernet. Representantvaren for varegruppen er fersk kylling, oppbunden, 900-1200 g uten innmat. Flere markedsaktører har bedt om mulighet for i stedet å innrapportere produsentpris, og at SLF regner om denne til engrospris. Dette har bakgrunn i at kylling hovedsakelig foredles før salg, slik at det ikke finnes grunnlag for innrapportering av prisdata om fersk kylling som er representantvaren. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at markedsaktørene i stedet for engrospris kan rapportere produsentpris, men at det da må gis opplysninger som gjør det mulig for SLF å kalkulere en pris for ferdig slaktet, oppbundet kylling i henhold til det definerte prisgrunnlaget.

7.10 Frukt, grønt og poteter

7.10.1 Avrensordningen for potet

Bakgrunn

Avrens defineres som frasorterte poteter i tilknytning til potetproduksjon, samt avrens fra industriens egen potetforsyning og reststivelse fra bearbeidelsen. Avrens benyttes i dag til glukose-, potetmel- og spritproduksjon hos HOFF. Avrensordningens formål er ”å sikre avsetningen til avrenspoteter fra omsetningsleddene i markedsordningen for poteter. Gjennom omsetningsleddenes mulighet til å bli kvitt avrenspoteter bidrar ordningen til å bedre kvaliteten på ferske matpoteter og poteter til industriell bearbeiding.”

Utredningen

Det ble høsten 2007 nedsatt en arbeidsgruppe bestående av representanter fra Landbruks- og matdepartementet og Statens Landbruskforvaltning som skulle foreta en helhetlig gjennomgang av dagens ordning i forhold til formålseffektivitet og kostnadseffektivitet. Det har også vært utstrakt kontakt med aktørene i arbeidet med utredningen. Gruppen skulle vurdere mulige endringer i avrensordningen og alternative avsetningsmuligheter for avrenspotet, herunder omsetningsleddenes rolle. Rapporten *Gjennomgang av avrensordningen for poteter* kom med tre alternative forslag til endringer i avrensordningen: å avvikle avrensavtalen uten at den erstattes av ny statlig regulering; å videreføre avrensavtalen som i dag, men med enkelte mindre endringer; å avvikle avrensavtalen og erstatte den med forskrift om prisnedskrivningstilskudd for potetsprit.

Forslag

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avrensavtalen mellom Statens landbruksforvaltning og HOFF sies opp innen 30. juni 2008, slik at den utløper 30. juni 2009, og erstattes av en mindre omfattende avrensordning som hjemles i en ny forskrift for prisnedskrivningstilskudd for potetsprit. Forskrift for den nye ordningen fastsettes innen 1. januar 2009 slik at den kan tre i kraft før planlegging av sesongen 2009-2010.

HOFF og øvrige omsetningsledd avtaler for tre år av gangen et kvantum som gir rett til fastsatt avrenspris, oppad begrenset til årlig gjennomsnitt av siste tre års leveranse av avrens. Omsetningsleddene kan velge å inngå en treårig avtale for dette kvantumet eller et lavere kvantum til den fastsatte prisen. Statens forhandlingsutvalg har lagt til grunn at denne endringen ikke reduserer produsentenes inntekter. Den nye ordningen skal evalueres i forkant av en ny treårsperiode. Det vises for øvrig til arbeidsgruppens vurdering.

Det foreslås at avrensprisen fastsettes for tre år av gangen og at den reduseres fra 72 øre i dag til 55 øre. Det foreslås videre å redusere avrensprisen allerede fra sesongen 2008-2009. Dette innebærer at avrensprisen fastsettes lavere enn det intervallet som er definert i avrensavtalen, og dette må derfor skje etter avtale med HOFF. Prisreduksjonen er fastsatt med utgangspunkt i en alternativverdi på avrens lik kroner null for produsent. Statens forhandlingsutvalgs vurdering er at dette ikke vil påvirke avrenskvantumet vesentlig i negativ retning, fordi alternativ anvendelse vil måtte antas å bli dyrere for matpotetgrossistene.

Det foreslås videre at det utformes en protokoll om at detaljene i ordningen, skal gjennomgås høsten 2008.

Dagens todelte prisnedskrivningstilskudd til potetsprit forenkles til én tilskuddssats per liter rektifisert sprit. Statens forhandlingsutvalg foreslår at prisnedskrivningstilskuddet til potetsprit, som i dag samlet sett er 9,50 kr/liter, kan reduseres til 7,80 kr/liter på grunn av den foreslåtte nedgangen i avrenspris. Dette kan gi rom for et økt kvantum potetsprit innenfor dagens bevilgning på 20 mill. kroner. Sanksjonen mot HOFF, om HOFF skulle nekte å motta avtalt avrenskvantum, er tilbakeholdelse eller avkorting av prisnedskrivningstilskuddet til potetsprit.

Innføring av den nye avrensortningen innebærer også at det gjøres et prinsippvedtak om å avvikle eksportstøtte for glukose, i løpet av en femårsperiode, dvs. fra 2014.

I forhold til jordbrukets forhandlingsutvalgs forslag, gir det reduserte prisnedskrivningstilskuddet, som resultat av redusert avrenspris, en volumøkning lik den Arcus forventer, innenfor dagens bevilgning på 20 mill. kroner.

7.10.2 Epler til industriell foredling

SLF hadde i forbindelse med gjennomgangen av konserverordningen i 2007 vurdert muligheten for produksjon av epler til industriell foredling i Norge, med tanke på økt andel norske epler i produksjon av eplejuice/-nektar. I fjorårets jordbruksoppgjør var partene enige om å avsette 0,5 mill. kroner til en utredning om alternative produksjonsformer og teknologier, markedsmessige forhold og interessen i næringen.

Utredningen viser at etterspørselen etter ferskpresset juice øker i markedet og det er identifisert betalingsvillighet i alle ledd i verdikjeden. Statens forhandlingsutvalg mener der er potensial for å øke norsk produksjon av epler til industriformål, men at det er behov for noe videre utredning og avklaring av interessen i produsentmiljø og industri, før tiltak kan settes i verk.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det nedsettes et utvalg for å utrede om det er grunnlag for å utvikle dette videre innenfor et samarbeid mellom produsenter og industri. Elementer i en slik utredning vil være markedsmessige forhold, utvikling av plantemateriale og kapasitetsbehov i presseri. Landbruks- og matdepartementet vil vurdere innretningen av konserverordningen med tanke på økt bruk av norsk råvare i denne produksjonen. Utvalget bør initieres av næringa (faglagene) og markedsaktørene, men med støtte fra forsøksringer og Landbruks- og matdepartementet. Det foreslås å avsette 0,5 mill. kroner til en slik utredning, fra midler avsatt til utviklingsprogrammet for frukt og grønt.

I forhold til jordbrukets forhandlingsutvalgs forslag om tilskudd til etablering/nyplanting av fruktfelt, vil utvalget nedsatt i forbindelse med den videre vurderingen av epler til industriell foredling, også vurdere mulige tilskuddsordninger.

7.11 Produksjonstilskudd

7.11.1 Produksjonstilskudd og driftssamarbeid

Ved jordbruksoppgjøret 2007 ble partene enige om at det skal foretas en gjennomgang av regelverket for driftssamarbeid i forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket. Det skulle legges særlig vekt på fremme forslag til et enkelt og forvaltbart regelverk som samtidig sikrer at strukturdifferensierte utbetalinger så langt som mulig skal skje i samsvar med faktiske strukturkostnader. Som en del av mandatet lå det også å utrede om forskrift for produksjonstilskudd kan justeres slik at samarbeidende foretak må kunne dokumentere at det ikke drives samarbeid i en slik grad at det gir grunnlag for produksjonstilskudd som én enhet (omvendt bevisbyrde).

I utredningen skulle det også særskilt vurderes en ordning der spesialisert kjøttproduksjon tilskuddsmessig behandles som en egen produksjon. Utredningen skulle gjøres av Statens landbruksforvaltning (SLF) og med en referansegruppe med deltakelse fra avtalepartene og fylkesmennene.

Det vises til kapittel 5.3 i virkemiddelrapporten fra SLF der det i den primære tilrådingen sies:

I drøftingene over har vi, så langt vi kan se, gått gjennom og vurdert de aktuelle forhold vedr. driftsfellesskap. Vi har imidlertid ikke lyktes i å finne tilfredsstillende løsninger som kan oppfylle alle de ønsker som er framsatt av avtalepartene. Ut fra så motstridende ønsker som er framsatt, om sikring av strukturprofil, og et enkelt regelverk å forvalte, lar oppdraget seg ikke fullt ut løse. Dette forsterkes av de andre hensynene som er nødvendig å ivareta gjennom en slik bestemmelse, dvs. hensynet til søkers rettssikkerhet og hensynet til kontroll, jf. ovenfor kapittel 5.3.2.1.

Gjennomgangen ovenfor viser generelt at prinsippet med strukturdifferensierte tilskudd er krevende å forvalte. Formålet med ordningen er solid forankret i politiske målsettinger for landbrukspolitikken, og er satt ut fra et ønske om utjevning av strukturforskjeller i landbruket. Samtidig gjør strukturdifferensieringen det økonomisk interessant for landbruksforetak å tilpasse driften slik at det hentes ut mer tilskudd enn det faktiske strukturkostnader tilsier. Strukturdifferensierte tilskudd innebærer at forvaltningen blir satt til en meget vanskelig oppgave, og regler som skal sikre at strukturdifferensierte tilskudd utbetales i samsvar med faktiske strukturkostnader vil nødvendigvis bli krevende å håndheve.

Slik vi vurderer det etter gjennomgangen ovenfor vil det grepet som virkelig kan gjøre noe med situasjonen være å flate ut satsene, og dermed gå bort fra ordningen med strukturdifferensierte tilskudd. En større omlegging av virkemidlene på dette punktet ligger utenfor mandatet for denne utredningen. Men samtidig må en være klar over at en ved å beholde tilskudd med strukturdifferensierte satser, beholder en ordning som er krevende å forvalte, og som vanskelig lar seg kontrollere. Med andre ord vil en opprettholdelse av dagens ordning innebære at en samtidig viderefører en risiko i forhold til feilutbetalinger.

I forhold til tilskuddssatsene kan det også tenkes andre tiltak som vil kunne bidra til at en slik tilpassning blir mindre attraktiv. En mulig løsning, som også er pekt på i drøftingen ovenfor (kap.5.3.2.2.5), kan være å bedre samordne maksimalbeløpet i tilskudd til husdyr og maksimalrefusjon i avløsertilskuddet, slik at disse takene nås ved om lag samme dyretall. På denne måten vil det bli mindre lønnsomt for et foretak å framstå som to eller flere enheter når de i realiteten er én stor enhet.”

Ut over dette foreslår SLF følgende tiltak:

- Endre begrepsbruken i forskriften slik at det blir samsvar med begrepene som er benyttet i husdyrkonsesjonsloven. Det vil særlig gjelde at driftsfellesskap som gir grunnlag for

ett produksjonstilskudd omfattes av uttrykket ”økonomiske interesser i samme produksjon”. Dette bidrar til at bestemmelsen forenkles, samtidig som det blir enklere å se sammenhengen mellom de to regelverkene.

- Utforme en forskriftsbestemmelse om ”omvendt bevisbyrde” slik som i regelverket for husdyrkonsesjon.
- Det legges opp til at spesialisert storfeproduksjon defineres som en egen gruppe ved tilskudd til husdyr, med særskilt tilskudd for dyr av ammekurase, jf. kapittel 7.11.2.

Statens forhandlingsutvalg slutter seg til forslagene til forskriftsendringer.

7.11.2 Spesialisert storfekjøttproduksjon som egen produksjon

Prognosene for markedsbalansen for storfekjøtt i 2009 angir et stort underskudd av norsk vare i 2009. Et tiltak for å bedre situasjonen er å endre regelverket for produksjonstilskudd slik at spesialisert kjøttproduksjon tilskuddsmessig behandles som en egen produksjon. Dette forholdet har vært utredet av SLF i samsvar med mandat fastsatt ved jordbruksoppgjøret 2007.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at en slik endring av tilskuddssystemet må kunne gjelde alle jordbruksforetak uavhengig av organisasjonsform, og at endringen derfor ikke avgrenses til å gjelde medlemmer i samdrift i melkeproduksjon. Innføring av egne satser for ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon vil åpne for at foretak som driver kumelkproduksjon og som har spesialisert kjøttfeproduksjon, vil få full effekt av strukturinndelingen av satsene i husdyrtilskuddet både for melkekyr og ammekyr. Videre vil en slik endring gi mulighet for forskjellige nivåer og intervaller for satsene for melkekyr og ammekyr i husdyrtilskuddet.

Statens forhandlingsutvalgs forslag innebærer at foretak med kumelkproduksjon og som har ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon, skal kunne motta driftstilskudd for begge produksjoner, jf. kapittel 7.11.3. Foretak hvor eier er medlem i samdrift skal kunne motta husdyrtilskudd, driftstilskudd og avløsertilskudd for ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon.

Det er viktig å sikre at tilskudd til ammekyr/spesialisert storfekjøttproduksjon faktisk går til slik produksjon, dvs. at det er en tilstrekkelig avgrensning mot melkeproduksjon med tilhørende kjøttproduksjon. Dette for at melkeproduksjon og spesialisert storfekjøttproduksjon skal kunne håndteres hver for seg tilskuddsmessig når disse produksjonene foregår i nærheten av hverandre. Det gir behov for klare kriterier både for å hindre uønsket tilskuddstilpasning blant søkerne, og for at forvaltningen skal kunne kontrollere opplysningene i søknadene om tilskudd.

I samsvar med SLFs vurderinger forslår derfor Statens forhandlingsutvalg at overnevnte endringer av tilskuddssystemet kun skal gjelde for ammekyr av minst 50 pst. kjøttferase. I følge SLFs utredning vil full årseffekt av forslagene over utgjøre ca. 34 mill. kroner. Landbruks og matdepartementet ser det som uaktuelt å flate ut strukturprofilen i ordningene. Satser og intervaller for husdyrtilskuddet og avløsertilskudd ferie/fritid for ammekyr/spesialisert storfekjøttproduksjon framgår av fordelingsskjemaet.

7.11.3 Åpne for at foretak kan motta flere driftstilskudd

Over Jordbruksavtalen gis det driftstilskudd til storfehold for både melkeproduksjon og spesialisert kjøttfeproduksjon. Etter gjeldende regelverk kan foretak i jordbruket kun motta ett av disse driftstilskuddene per år.

For å styrke økonomien i spesialisert kjøttfeproduksjon og bidra til økt markedsdekning med norsk vare, foreslår Statens forhandlingsutvalg at det åpnes for at foretak kan motta driftstilskudd til produksjon av både melk og spesialisert kjøttfe. Budsjettmessig utslag av fjerne begrensningen på at foretak kun kan motta ett av disse driftstilskuddene er beregnet til 4 mill. kroner basert på satsene i gjeldende jordbruksavtale og ut fra antall dyr fra søknadsomgangen januar 2008. Dette forslaget er en oppfølging av forslaget i kapittel 7.11.2 over om å etablere spesialisert storfekjøttproduksjon som egen produksjon.

7.11.4 Utbetaling av produksjonstilskudd storfe med bruk av Husdyrregisteret

Husdyrregisteret skal bidra til mattrygghet med mulighet til sporing av eventuell sykdom (dyrehelse). Partene har tidligere lagt til grunn at registeret også skal kunne brukes som grunnlag for utbetaling av tilskudd til storfe. Dette ut fra et ønske om å utvikle systemet med telledatoer for registrering av antall tilskuddsberettigede dyr.

Avtalepartene har tidligere lagt til grunn at Husdyrregister - storfe bør kunne brukes til dette formålet, men at dette forutsetter en tilfredsstillende datakvalitet i registeret som sikrer en forsvarlig økonomiforvaltning i samsvar med statens økonomiregelverk. Statens forhandlingsutvalg vil i løpet av forhandlingene komme tilbake til den videre prosess rundt utvikling av registeret, inkl. ansvarsfordelingen mellom de aktuelle parter og når registeret kan tas i bruk i tilskuddsforvaltningen som nevnt over.

7.11.5 Digitale markslagskart (DMK)

Statens forhandlingsutvalg viser til pkt. 11 i Sluttprotokollen fra jordbruksforhandlingene 2005. I samsvar med dette skal det i 2009 avsettes 10 mill. kroner til DMK over underpost 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd. Siste år i den særskilte tiltaksperioden for DMK er 2009. Statens forhandlingsutvalg mener at det må vurderes nærmere hvordan kartgrunnlaget for jordbruksareal skal ivaretas i de påfølgende år. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at det av avsetningen på 10 mill. kroner for 2009 benyttes inntil 0,5 mill. kroner til en utredning av følgende temaer:

- Behov for DMK hos jordbruksforetakene og til forvaltningsoppgaver.
- I samband med behovsvurderingen skal det vurderes hvilket kvalitetsnivå på kartgrunnlag / kart som er nødvendig for å ivareta de ulike bruks-områder.
- Vurdere hvordan videre ajourhold av kartgrunnlaget for jordbruksareal best kan gjennomføres ut fra bl.a. kostnader og krav til kvalitet. Hyppighet av bl.a. oppdatering av ny flyfotografering bør kunne variere ut fra nivået på endringer i arealgrunnlaget i de ulike områder.
- Vurdere de alternative løsninger av momentene over i forhold til Geovekst-samarbeidet, forvaltningsløsningen "*Norge i Bilder*" og nasjonalt program for omløpsfotografering.
- Vurdere finansieringen av alternative valg for framtidig ajourføring av DMK.

Utredningen bør gjennomføres av eksterne aktører som i dag ikke er involvert i DMK-arbeidet. Det opprettes en ressursgruppe av personer fra avtalepartene, SLF, Norsk Institutt for Skog og landskap og representanter for fylkesmanns- og kommunenivå. Det etableres en dialog mellom ressursgruppen og utrederne.

SLF tildeles ansvaret for valg av aktør for gjennomføring av utredningen og videre oppfølging av arbeidet. Rapport fra utredningen skal avgis innen 15.01.09.

7.12 Velferdsordninger

7.12.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Statens forhandlingsutvalg er enig i jordbrukets vurdering om at det er svært viktig å ha gode ordninger som gjør det mulig at de som driver et landbruksforetak har mulighet til ferie og fritid. Det er behov for å øke satsene i tilskudd til avløsning ferie og fritid pga. utviklingen i lønnskostnadene for arbeidskraft. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor en økning i tilskuddssatsene og maksimalbeløpet for ordningen med 5 pst. Statens forhandlingsutvalg er videre enig med jordbruket i at endringene av satser og maksimalbeløp gjøres gjeldende allerede for 2008, slik at økningene kommer til utbetaling i 2009. Dette er i samsvar med den prioritering partene hadde av tilskudd til avløsning ved ferie og fritid ved jordbruksoppgjøret i 2007.

Statens forhandlingsutvalg viser til kapittel 7.11.2 om spesialisert storfekjøttproduksjon som egen produksjon i tilskuddssystemet. Foretak hvor eier er medlem i samdrift skal kunne motta avløsertilskudd for ammekyr i spesialisert kjøttfeproduksjon.

7.12.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom mm.

Statens forhandlingsutvalg vektlegger gode velferdsordninger for jordbruket. Dette er et viktig ledd i å bidra til rekruttering til næringen. I samsvar med dette foreslår Statens forhandlingsutvalg å øke maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom mm. fra 1 030 til 1 130 kroner.

Når det gjelder tilskudd til sykdomsavløsning til foretak innen frukt- og grøntsektoren, vil Statens forhandlingsutvalg vise til enigheten mellom partene ved jordbruksoppgjøret 2007 på dette området. Partene fastsatte, i samsvar med utredning fra SLF, at slike foretak kan få tilskudd til sykdomsavløsning basert på en dispensasjonspraksis for reelle forhold. Statens forhandlingsutvalg mener at det ikke er grunnlag for å endre på det nye systemet som trådte i kraft fra 01.01.08.

Jordbruket viser i sitt krav til at det i dag gis kun ett tilskudd til avløsning ved sykdom mm. uansett driftsomfang i foretaket. Dersom f.eks. ektefelle/samboer mottar tilskudd i samband med fødselspermisjon, vil den/de andre ikke ha adgang til å motta tilskudd til sykdomsavløsning. Statens forhandlingsutvalg støtter jordbrukets forslag på dette området, og foreslår at SLF fastsetter retningslinjer for fylkesmannens bruk av dispensasjon i tilfeller hvor det er grunnlag for å tildele mer enn ett tilskudd per foretak.

Jordbruket krever adgang til bruk av egenmelding i inntil tre dager ifm. sykdom. Det var tidligere kun adgang til dette ved bruk av kommunal landbruksvikar, dvs. at bestemmelsen ikke omfattet annen sykdomsavløsning. Årsaken til dette tidligere unntaket er at kontrollhensynet har vært ansett ivaretatt, fordi det er offentlig ansatt personell som har stått for avløsningen. Statens forhandlingsutvalg mener at det ikke er parallellitet mellom arbeidstakers rett til egenmelding ved sykdom, hvor det er arbeidsgiver som dekker kostnadene, opp mot tilskuddsordningen for avløsning ved sykdom. Avløserordningen er et tilskudd fra staten til selvstendig næringsdrivende for å bidra til å finansiere arbeidshjelp. Et nærmere sammenlikningsgrunnlag ville vært hvilke ytelser andre selvstendig næringsdrivende eventuelt får ved sykdom. Statens forhandlingsutvalg legger videre til grunn at mangel på kontroll vil gi et stort problem med å sikre legitimiteten for avløsertilskudd ved sykdom, og går derfor ikke inn på å endre bestemmelsene for sykdomsavløsning på dette området.

7.12.3 Tilskudd til landbruksvikarordningen

Inneværende år er en overgangsperiode mellom landbruksvikartilbud i kommunal regi og ny landbruksvikarordning drevet av avløserlagene. I 2008 gis det tilskudd over Jordbruksavtalen til begge disse landbruksvikarordningene. Fra og med 2009 gis det ikke lenger tilskudd til kommunale landbruksvikartilbud, men kostnadene med det kommunale tilbudet i 2008 dekkes etterskuddsvis i 2009.

Hovedformålet med omleggingen av landbruksvikartilbudet er å bidra til at jordbruksforetak i hele landet skal kunne motta bistand fra landbruksvikar. Partene har lagt til grunn totalt 240 årsverk landbruksvikarvirksomhet i ny ordning. Departementet mottok 15.04.08 statusrapporter fra SLF og Norske Landbrukstenester med informasjon om omleggingen til landbruksvikartilbud fra avløserlagene. Rapportene viser at per 15.04.08 er det søkt om tilskudd for 81 årsverk som skal dekke 135 kommuner. Det tar tid å ansette landbruksvikarer, og mange kommuner beholder den kommunale ordningen ut 2008. Det vil derfor ta tid også utover i 2009 før den nye ordningen er på plass. Spesielt har små avløserlag i mindre grad gått inn i den nye ordningen ut fra vurderinger om for dårlig økonomi i ordningen.

Statens forhandlingsutvalg er enig i jordbrukets vurdering av betydningen av den nye landbruksvikarordningen og at økonomien bør styrkes for å bidra til at avløserlagene deltar i ordningen og for at de skal ha tilstrekkelig tilgang på arbeidskraft. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at tilskuddet til ordningen økes med 4 mill. kroner til i alt, dvs. nær 16 700 kroner per årsverk. I tillegg foreslås det å oppjustere egenandelen for bruk av ordningen ved at maksimal dagsats i landbruksvikarordningen oppjusteres fra 1 030 til 1 130 kroner. Dette tilsvarende ny maksimal dagsats i tilskudd til avløsning ved sykdom mv. Statens forhandlingsutvalg finner at de foreslåtte tiltakene er akseptable ut fra formålet om å oppnå et landbruksvikartilbud over hele landet.

7.12.4 Tilskudd til tidligpensjonsordningen for jordbrukere

Grensen for hvor stor inntekt bruker og ektefelle/samboer hver for seg kan ha uten avkorting av tilskuddet over denne ordningen er 175 000 kroner. Jordbruket har i sitt krav vist til at det er lagt til grunn i den nye AFP-ordningen at man skal kunne tjene ubegrenset i tillegg til å motta AFP. Statens forhandlingsutvalg er enig i jordbrukets forslag om å fjerne taket på 175 000 kroner i tidligpensjonsordningen. Fjerning av denne inntektsbegrensningen gjennomføres med virkning fra og med inntektsåret 2008.

7.13 Strukturutviklingen i landbruket i lys av de landbrukspolitiske mål

7.13.1 NILF-rapport

Ved jordbruksoppgjøret i 2006 ble det protokollert at det skulle gjennomføres en analyse av sammenhengen mellom strukturutviklingen og de landbrukspolitiske mål. Oppgaven ble lagt til Norsk Institutt for landbruksøkonomisk forskning. Sluttrapporten ble publisert i april 2008 gjennom NILF notat nr. 2008-10 med tittel "Større og færre, men hvilke konsekvenser?" I rapporten heter det bl.a.:

Strukturutviklingen i norsk jordbruk medfører færre og større bruksenheter. Denne utviklingen har pågått i lang tid, men har blitt ytterligere intensivert de siste årene. Den årlige nedgangen i antall bruk har økt fra 3,5 prosent i perioden 1989-1999 til 4,5 prosent i perioden 1999-2007. Det er i hovedsak de aller minste brukene som blir nedlagt, og siden bruksstørrelsen i Norge er ulikt fordelt mellom fylkene har

strukturutviklingen i jordbruket hatt en særlig sterk effekt på distriktene de siste årene. Nedgangen i antallet bruk har vært, og er, særlig stor på Vestlandet og i Nord-Norge. Her er både den prosentvise og relative nedgangen i antallet bruk større enn for eksempel Rogaland og fylkene rundt Oslofjorden. Disse effektene kan tolkes som et uttrykk for at den regionale produksjonsfordelingen sentraliseres, til tross for at reguleringer som for eksempel melkekvoter motvirker dette. I denne rapporten konkluderes det med at strukturutviklingen virker negativt inn på mulighetene for å oppfylle distriktpolitiske hensyn.

Kulturlandskapet blir også berørt av strukturutviklingen. Det er blant annet en sammenheng mellom nedgang i antall bruk og nedgang i jordbruksareal. Dette kan skyldes at det ikke lønner seg økonomisk å drive tungdrevent areal når bruksstørrelsen øker og ny teknologi anvendes. Strukturutviklingen medfører videre at andelen bortleid jordbruksareal øker. Litteraturstudier tyder i den forbindelse på at driftsmåten er forskjellig om det er leid eller eid areal. Det er også tegn på at bygningsmassen i jordbruket blir negativ berørt av strukturendringer. Samlet sett tyder disse funnene på at strukturutviklingen virker negativt inn på mulighetene til å oppfylle målet om et åpent kulturlandskap.

Hovedkonklusjoner er at strukturutviklingen er:

- Negativ for: Distriktpolitikk og kulturlandskap.
- Positiv for: Inntekt.
- Begge deler for: Dyrevelferd.
- Uavklart for: alle de andre målene.
- Konklusjonene nyanseres noe mer i teksten.

Rapporten innebærer en ny vinkling av kjente tall, og er et nyttig innspill til de vurderinger som skal gjøres ved utforming av virkemiddelbruken. Den viser at å opprettholde en småskala- / familiebruks- profil på det norske landbruket er riktig politikk for viktige mål knyttet til bosetting og kulturlandskap.

Målene for landbrukspolitikken er i liten grad konkretisert gjennom tallfesting. Derfor krever en slik analyse at målene fortolkes med en betydelig grad av skjønn. I tillegg er analysen fra NILF basert på ett forhold om gangen, selv om det åpenbart er slik at mange av dem henger i sammen. Det gjelder for eksempel inntekt. Man har konkludert med at strukturutviklingen gir positiv effekt for inntektsutvikling, men kan være negativ for kulturlandskap og distriktpolitikk. Da er ikke gjort vurderinger om at inntekt også kan være en forutsetning for fortsatt drift.

7.13.2 Strukturutvikling og landbrukspolitiske virkemidler

Som beskrevet i kapittel 3.6 viser tallene fra Budsjettnemnda en redusert avgangstakt for både antall årsverk i jordbruket og antall jordbruksbedrifter. Det anslås en reduksjon i antall årsverk og antall bedrifter fra 2006 til 2007 på hhv 3,3 og 2,7 pst. og fra 2007 til 2008 på hhv. 3,1 og 2,6 pst.. Fra 2008 til 2009 anslår Budsjettnemnda en reduksjon i antall årsverk på om lag 2,9 pst. I perioden fra 2000-2006 har den årlige nedgangen vært klart høyere.

Dette er en positiv utvikling som viser at flere er villige til å bli værende og eller gå inn i landbruket enn tidligere. Gitt et historisk stramt arbeidsmarked er denne utviklingen spesielt gledelig.

Virkemidlene som er satt inn de siste årene og landbrukspolitikken disse bygger på er avgjørende for at vi også fremover skal se optimisme i landbruket og en lavere avgangstakt enn de siste tiårene.

Norsk landbruk består av et bredt spekter av virksomheter, noe som også gjør det nødvendig med et bredt spekter av virkemidler. I tillegg til styrking av de generelle økonomiske virkemidlene, er det de siste årene foretatt en bred satsing på

næringsutvikling knyttet til småskala matproduksjon, bioenergi, trevirke, inn på tunet og grønt reiseliv. Offensive mål og virkemidler knyttet til økologisk landbruk skal blant annet gi befolkningen et godt tilbud av økologiske matvarer, og bidra til å ta ut økt betalingsvilje for de økologiske produktene. Utvidelsen av skogfondsordningen er et eksempel på regjeringens satsing på skogbruk og bioenergi.

For å føre videre et levende landbruk over hele landet, er en sterk struktur- og distriktsdifferensiering av virkemidlene nødvendig. Små og mellomstor bruk har blitt prioritert i de siste jordbruksoppgjørene, blant annet gjennom en styrking av struktur- og distriktsdifferensieringen. Jordbruskfradraget og utvidelsen av dette de siste par årene er også av stor betydning for jordbruket, og styrker virkningen av de andre økonomiske virkemidlene.

I tillegg til økonomiske virkemidlene er de juridiske virkemidler av avgjørende betydning for strukturen og distriktsdimensjonen i norsk landbruk. Kvoteordningen for melk og husdyrkonsesjonsregelverket regulerer produksjonsomfanget hos den enkelte produsent og sikrer spredt produksjon av melk, svin og fjørfe.

Å sikre grovforkrevende husdyrproduksjon over hele landet er av avgjørende betydning for å ivareta distriktpolitiske hensyn og nå mål om pleie av kulturlandskap. Både de juridiske og økonomiske virkemidlene i landbrukspolitikken er bygget opp rundt dette.

7.14 Andre politikkområder

7.14.1 Oppfølging av KSL-trekk i forhold til målpris

Markedsaktørene ga tidligere et KSL-tillegg for leveranser av KSL-godkjent vare fra jordbruksforetakene. Dette er endret til at markedsaktørene ilegger et trekk for vare som ikke er KSL-godkjent. Avtalepartene må fastsette hvordan markedsregulator skal håndtere KSL-trekket i forhold til rapporteringen av noteringspris til SLF. Dette må avklares selv om KSL-trekket ikke er fastsatt av avtalepartene, men av markedsaktørene. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at det i Jordbruksavtalens kapittel 2.0 fastsettes at KSL-trekket for jordbruksprodukter på samme måte som omsetningsavgiften, skal ligge på produsentsiden av målpris. Avtalens generelle bestemmelser om referansepris i kapittel 2.6 endres tilsvarende.

7.14.2 Gjennomgang av Jordbruksavtaleteksten

Statens landbruksforvaltning har fremmet forslag til en rekke mindre endringer og presiseringer av bestemmelsene i Jordbruksavtalen. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at forslagene gjennomgås i løpet av forhandlingsperioden.

7.14.3 Tilskudd til dyreavl mm.

Tilskudd til dyreavl mm. skal bidra til avlsmessig framgang og populasjoner av friske og sunne husdyr tilpasset vårt miljø. Ordningens virkeområde er utvidet til også å skulle sikre genetisk variasjon i populasjonene og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon og inkludering av funksjonelle egenskaper i avlsmålet.

Bevilgningen til underpost 77.11 Tilskudd til dyreavl mm. økes med 5 mill. kroner, knyttet til veterinære reiser.

7.14.4 Finansiering av opplysningskontorene i landbruket

Opplysningsvirksomhet er et av flere virkemidler innenfor markedsreguleringen. I situasjoner med tilbudsoverskudd i markedet vil opplysningskontorene kunne være et viktig redskap for å søke å få balanse i markedet.

Opplysningskontorenes oppgaver må vurderes i lys av den rolle de har innenfor markedsreguleringen. Deres viktigste oppgaver er å stimulere innenlands etterspørsel etter de respektive landbruksprodukter gjennom opplysningsarbeid og generiske markedsføringstiltak rettet mot forbruker. Målet er å øke forbruket av produktene gjennom å bidra til økt kunnskap om produktenes anvendelse og skape positive holdninger til produktene.

Av dagens fem opplysningskontor er kontorene for kjøtt, egg og hvitt kjøtt og meieri-produkter finansiert utelukkende av omsetningsavgiftsmidler, mens kontoret for brød og korn har medfinansiering fra møller- og bakerbransjen. Kontoret for frukt og grønt finansieres helt ut over jordbruksavtalen og med budsjettmidler.

Avtalepartene har tidligere signalisert at Omsetningsrådet må gjennomføre en løpende og kritisk vurdering av ressursbruken på dette området. Det er viktig å se bruken av midler i sammenheng med markedsutviklingen og behovet for markedsregulering. Landbruks- og matdepartementet har ved flere anledninger, og senest i forbindelse med budsjettbehandling for kontorene for 2008, påpekt at signalene ikke er fulgt opp i tilstrekkelig grad. Det er bl.a. vist til at kostnadene ved enkelte kontor har vokst kraftig.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at SLF, i nær dialog med aktørene, foretar en vurdering av ulike finansieringsmodeller for Opplysningskontoret for kjøtt og Opplysningskontoret for egg og hvitt kjøtt. Målet for arbeidet bør være å finne en finansieringsform som, ut over hovedformålet som er regulering av markedet samt å fremme omsetningen, i størst mulig grad;

- Sikrer en effektiv og kritisk bruk av omsetningsavgiftsmidler.
- Sikrer effektiv utnyttelse av opplysningskontorenes ressurser.
- Sikrer stabile og forutsigbare rammer for opplysningskontorene.
- Sikrer konkurranse- og påvirkningsnøytralitet.
- Sikrer at kontorenes troverdighet opprettholdes.

Vurderingen skal inngå i SLFs virkemiddelvurdering til jordbruksoppgjøret i 2009.

Statens forhandlingsutvalg foreslår videre at det i jordbruksavtaleteksten tas inn en formulering der partene forutsetter ”en nøktern og kritisk bruk av midler til opplysningsvirksomhet i lys av de løpende behov for markedsreguleringstiltak”.

7.14.5 Norsk landbruksrådgivning

Norsk landbruksrådgivning, tidligere Landbrukets forsøksringer, er et viktig bindeledd mellom forskning og de aktive jordbruksforetakene. Rådgivningen sørger for at ny kunnskap kommer ut til bonden på en effektiv måte.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at Norsk landbruksrådgivning gjennomfører det planlagte regionaliseringsprosjektet innenfor rammen av bevilgningen. Videre understrekes viktigheten av veiledning innenfor hagebruk og veksthussektoren.

Ny løsning for organisering av de tekniske planleggingstjenestene i landbruket

Med utgangspunkt i siste jordbruksoppgjør ble det nedsatt en gruppe som fikk i mandat å foreslå en enhetlig løsning for å dekke landbrukets behov for tekniske planleggingstjenester og foreslå en realistisk innfasing av det nye systemet i hele landet. Gruppen, bestående av representanter fra Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Landbrukets Forsøksringer (heretter Norsk Landbruksrådgivning), Fylkesmannen, Innovasjon Norge og Landbruks- og matdepartementet, avga sin rapport med forslag til løsning 06.02.08. Gruppen konkluderte med at Norsk Landbruksrådgivning bør få ansvaret for å tilby en landsdekkende tjeneste. Gruppen skisserte videre en rekke krav til Norsk Landbruksrådgivning vedrørende innfasing av det nye systemet regionalt, samt konkluderte med et økonomisk behov for tjenesten.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å legge gruppens forslag til grunn. Dette innebærer at Norsk Landbruksrådgivning får ansvaret for å tilby en landsdekkende tjeneste knyttet til teknisk planlegging i landbruket. Ansvaret overføres fra fylkesmannen 01.01.10. Norsk Landbruksrådgivning som sentralt organ, får det overordede ansvaret for tjenesten. For å få til fleksible overgangsordninger mellom forsøksringsystemet og fylkesmannen som delvis tilbyr denne tjenesten i dag, skal det gjennomføres regionale prosesser i hele landet i regi av Norsk Landbruksrådgivning. Det er spesielt viktig at det blir gjennomført gode regionale prosesser i de nordligste fylkene for å imøtekomme disse fylkenes utfordringer på området. Norsk Landbruksrådgivning må videre ta ansvar for å involvere andre alternative tilbydere av tilsvarende tjenester regionalt for å finne hensiktsmessige samarbeidsløsninger. Inntil organiseringen av det regionale ringsystemet er bygd opp på en slik måte at de har tilstrekkelig faglig, økonomisk og organisatorisk tyngde til å kunne utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte i hele landet, må Norsk Landbruksrådgivning selv ta ansvar for tjenesten og arbeidsgiveransvaret for de som overføres fra fylkesmannen.

Fornyings- og administrasjonsdepartementet er som ansvarlig etatsstyrer for fylkesmannsembetene, involvert i prosessen knyttet til en mulig overføring av ansatte fra fylkesmannsembetene til Norsk Landbruksrådgivning. Det legges til grunn at en overføring av ansatte fra fylkesmannen til Norsk Landbruksrådgivning skjer i henhold til reglene om virksomhetsoverdragelse, jf. arbeidsmiljølovens kapittel 16, slik at de ansatte får de rettigheter og plikter som følger av disse bestemmelsene. Det skal tas konkret stilling til håndteringen av den enkelte berørte ansattes arbeidsforhold, med vurdering av eventuelle behov for særskilte ordninger og vekt på å finne fram til gode regionale løsninger. Det legges ellers til grunn at arbeidsmiljølovens bestemmelser og andre aktuelle lover blir fulgt.

Fra Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjett kapittel 1510 Fylkesmanns-embetene vil det bli rammeoverført 2,5 mill. kroner til Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1150 fra og med 2010 som driftstilskudd til tjenesten. Utover dette bidraget fra budsjettkapittel 1510 foreslår Statens forhandlingsutvalg at det settes av 3,5 mill kroner i driftstilskudd till Norsk Landbruksrådgivning fra 2010, slik at samlet driftstilskudd til tjenesten blir 6 mill. kroner. I tillegg blir det satt av 0,5 mill kroner i 2008 samt 1,5 mill kroner i 2009 og 2010 til gjennomføring av regionale prosesser. Norsk Landbruksrådgivnings behov for tilskudd skal vurderes på nytt fra 2012.

Bevilgning til Norsk landbruksrådgivning

- Videreføring av eksisterende bevilgning 36, 4 mill kroner.
- Teknisk planlegging 2008: prosessmidler 0,5 mill kroner.
- Teknisk planlegging 2009: prosessmidler 1,5 mill kroner.

Det gir en total bevilgning til Norsk landbruksrådgivning på 37,9 mill kroner for 2009.

8. Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Budsjettmessige forhold kapittel 1150

8.1.1 Innledning

Det forhandles om budsjettmessige endringer for budsjettåret 2009. Videre kan partene for å tilpasse bevilgningene til det faktiske behov, foreta endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett i 2008. Partene kan også omdisponere tidligere bevilgede, men ikke disponerte beløp (overførte beløp), som engangsbevilgninger i inneværende budsjettår. Videre kan partene omdisponere tidligere bevilgede midler til reguleringsanlegg, som tilbakebetales fordi anleggene ikke lenger benyttes til formålet.

8.1.2 Overførte beløp fra 2007 og omdisponering av bevilgninger i 2008

Overførte beløp fra 2007 til 2008

Regnskapet for 2007 viser følgende tall sammenlignet med budsjett for kap. 1150:

<i>Overførte beløp 2007-2008.</i>		<i>Mill. kroner</i>
Post	Ordning	Budsjett minus forbruk
70	Markedsregulering,	5,447
74	Direkte tilskudd	28,291
77	Utviklingstiltak	11,750
78	Velferdsordninger	- 0,005
Sum overførte bevilgninger		45,484

Dette beløpet er godkjent overført til 2008 av Finansdepartementet.

Prognoser for forbruk i 2008

Det vises til justerte forbruksprognoser for alle poster på kap. 1150 og kap. 4150 fra SLF datert den 18. april 2008.

I forbindelse med fastsettelsen av satser for utbetaling av produksjonstilskudd i februar 2008 ble satsene for AK-tilskudd til alt areal justert opp med 4 kroner pr dekar ut over de foreløpige satsene. Dette økte det prognoserte forbruket med vel 38 mill. kroner.

Forbruksprognosene på de overførbare postene med gjeldende satser i 2008, inkludert ansvar som ble overført fra 2007, viser et underforbruk på i størrelsesorden 42,6 mill. kroner.

Mulig omdisponerte bevilgninger kap. 1150 i 2008. Mill. kroner

Post	Ordning	Budsjett – prognose
70	Markedsregulering,	13,6
74	Direkte tilskudd	43,5
77	Utviklingstiltak	-9,7
78	Velferdsordninger	-4,8
Sum overførte bevilgninger		42,6

I forhold til de beløp som utbetales, er innsparingen beskjeden og innenfor en normal prognoseusikkerhet.

Tilbakebetalte tilskudd til reguleringsanlegg i 2008

I 2007 ble det gjort vedtak i Omsetningsrådet om tilbakebetaling av tilskudd til reguleringslager for 4 av Norturas reguleringsanlegg som ikke lenger er i bruk til formålet. Dette gir en økt inntekt på kap. 4150 post 70 i 2008 tilsvarende 8,583 mill. kroner.

Andre budsjettforhold i 2008

I statens tilbud er det videre forutsatt at tilskudd til prisnedskrivning av norsk korn, post 73.19 reduseres med 5 øre/kg fra 1.7.2008. Samtidig økes nedskrivningen av økologisk korn med 20 øre/kg. Årsvirkningen av disse tiltakene er beregnet til 60 mill. kroner. Ut fra den andelen av kornavlingen som normalt vil bli levert før årsskiftet innebærer dette også en innsparing på posten i 2008 tilsvarende 40 mill. kroner. Samtidig er det foreslått prisøkninger fra 1.7.2008 som vil kreve økte bevilgninger over RÅK, post 70.12, tilsvarende 13 mill. kroner i 2008.

Omdisponeringer i 2008

Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende omdisponeringer i 2008:

- De overførte midler fra 2007 til 2008 på 45,484 mill. kroner omdisponeres i sin helhet til kap. 1150 post 50.12 for å styrke egenkapitalen i Landbrukets skadefond jf. kap. 7.1
- Tilbakebetalte tilskuddsmidler til reguleringsanlegg på 8,583 mill. kroner omdisponeres til å øke bevilgningen til LUF kap 1150 post 50.11 i 2008.
- Av de innsparte midler i 2008 på 42,6 mill. kroner gjennomføres en engangsutbetaling til høsten på 800 kroner pr. foretak som fikk innvilget produksjonstilskudd etter søknadsomgangen i august 2007. I tillegg omdisponeres ca. 3 mill. kroner til RÅK, post 70.12 samt at 0,5 mill. kroner disponeres på post 77.13 i forbindelse med etablering av nytt opplegg for teknisk planlegging.
- Av innsparingen på 40 mill. kroner i 2008 på post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn, omdisponeres 30 mill. kroner til styrking av fondskapitalen og likviditeten i LUF, post 50.11. De resterende 10 mill. kroner omdisponeres til RÅK post 70.12.

8.1.3 Post 50 Fondsavsetninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
50.11	Tilskudd til LUF ¹⁾	860,753	40,000	900,753
50.12	Skadefondet for landbruksproduksjon ²⁾	49,750	-19,750	30,000
Sum		910,503	20,250	930,753

1) 8,583 mill. kroner av tilbakebetalte midler på kap 4150 post 70 i 2008 samt 30 mill. kroner av innsparing på post 73.19 disponeres i 2008.

2) 45,484 mill. kroner av udisponerte overførte beløp fra 2007 til 2008 er disponert i 2008

8.1.4 Post 70 Markedsregulering (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
	<i>Avsetningstiltak hagebruk</i>	3,900		
	<i>Kollektiv dekn. oms. avg. hagebruk</i>	10,000		
	<i>Tilskudd til kadaverhandtering</i>	5,000		
70.11	Avsetningstiltak	18,900	0,000	18,900
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevning ¹⁾	140,100	35,000	175,100
70.13	Eksportrestitusjon	6,600	0,000	6,600
	Sum	165,600	35,000	200,600

1) I tillegg omdisponeres 10 mill. kroner av innsparing på post 73.19 samt 3 mill. kroner av ledige midler på posten i 2008.

8.1.5 Post 73 Pristilskudd (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
73.11	Tilskudd til norsk ull	152,800		152,800
	<i>Grunntilskudd geitmelk</i>	54,500	2,800	
	<i>Distriktstilskudd melk</i>	451,700	27,800	
73.13	Pristilskudd melk	506,200	30,600	536,800
	<i>Distriktstilskudd kjøtt</i>	545,800	18,200	
	<i>Distriktstilskudd fjørfekjøtt</i>	5,000	2,300	
	<i>Grunntilskudd kjøtt</i>	91,400		
73.15	Pristilskudd kjøtt	642,200	20,500	662,700
73.16	Distriktstilskudd egg	5,600	0,000	5,600
	<i>Distriktstilskudd potet Nord Norge</i>	3,000		
	<i>DK-tilskudd frukt, bær og grønt</i>	46,500		
73.17	Distr.- og kval.tilskudd frukt, bær og gr.sak	49,500	0,000	49,500
	<i>Frakttilskudd slakt</i>	54,500		
	<i>Frakttilskudd egg</i>	7,000		
	<i>Stedfrakt kraftfôr</i>	56,000	4,000	
	<i>Mellomfrakttilskudd korn</i>	93,800	5,000	
73.18	Frakttilskudd	211,300	9,000	220,300
73.19	Tilskudd til prisnedskriving av norsk korn	416,000	-60,000	356,000
73.20	Tilskudd til matkorn	86,300		86,300
73.21	Tilskudd til nedskriving av potetsprit	20,000		20,000
	Sum	2089,900	0,100	2090,000

8.1.6 Post 74 Direkte tilskudd (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
	<i>Driftstilskudd melk</i>	914,900	-32,400	
	<i>Driftstilskudd kjøttfeproduksjon</i>	69,400	4,600	
	<i>Tilskudd til sauehold</i>	57,400	-57,400	
74.11	Driftstilskudd	1041,700	-85,200	956,500
	<i>Tilskudd til husdyr</i>	1895,400	243,300	
	<i>Tilskudd bevaringsverdige storferaser</i>	3,000		
74.14	Tilskudd til husdyr	1898,400	243,300	2141,700
	<i>Tilskudd til dyr på utmarksbeite</i>	234,000	-11,000	
	<i>Tilskudd til beitende dyr</i>	176,000	60,000	
74.16	Beitetilskudd	410,000	49,000	459,000
	<i>Kulturlandskapstilskudd</i>	1346,699	-63,757	
	<i>Arealtilskudd</i>	1763,427	28,400	
	<i>Digitale markslagskart m.m.</i>	15,843	-5,843	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3125,969	-41,200	3084,769
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	390,000		390,000
	<i>Omleggingstilskudd økologisk landbruk</i>	30,600	-0,600	
	<i>Husdyrtilskudd økologisk landbr.</i>	20,000	15,000	
	<i>Arealtilskudd økologisk landbr.</i>	38,800	20,600	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	89,400	35,000	124,400
	Sum	6955,469	200,900	7156,369

8.1.7 Post 77 Utviklingstiltak (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
	<i>Tilskudd til semin</i>	30,000		
	<i>Tilskudd til veterinærreiser</i>	38,300	5,000	
	<i>Tilskudd til organisasjoner</i>	12,770		
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	81,070	5,000	86,070
77.12	Tilskudd til frøavl m.m.	7,520		7,520
77.13	Tilskudd til forsøksringer og tekn. planlegging ¹⁾	36,400	3,000	39,400
	<i>Tilskudd til pelsdyrførlag</i>	17,800		
	<i>Tilskudd til pelsdyrfôr (refusjon)</i>	5,400		
77.14	Tilskudd til pelsdyrfôr	23,200	0,000	23,200
	<i>Premieringsordning økologisk kjøtt</i>	2,000	1,000	
	<i>Tilskudd til produsentsammenslutninger</i>	0,800		
	<i>Opplysningsvirksomhet frukt, grønt og potet</i>	7,500		
	<i>Utvikling av plantemateriale</i>	9,200		
	<i>Kvalitetstiltak settepotetavl</i>	5,740		
	<i>Handlingsplan plantevernmidler</i>	13,500		
77.15	Tilskudd til kvalitets og salgsfremmende tiltak	38,740	1,000	39,740
77.17	Tilskudd til fruktlager	8,000	0,000	8,000
	Sum	194,930	9,000	203,930

1) I tillegg disponeres 0,5 mill. kroner av ledige midler i 2008 til etablering av ny ordning for teknisk planlegging

8.1.8 Post 78 Velferdsordninger (mill. kroner)

Under post	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
78.11	Tilskudd til avløsning ferie og fritid	1068,619	44,000	1112,619
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom	152,000	16,500	168,500
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	130,800		130,800
78.14	Tilskudd sykepengeordning jordbruket	88,000		88,000
	<i>Tilskudd til landbruksvikarvirksomhet</i>	<i>64,000</i>	<i>4,000</i>	
	<i>Tilskudd landbrukets HMS-tjeneste</i>	<i>16,000</i>		
78.15	Andre velferdstiltak	80,000	4,000	84,000
78.16	Tidligpensjonsordningen	121,035	-11,000	110,035
	Sum	1640,454	53,500	1693,954

8.1.9 Kapittel 4150 Markedsordningen for korn (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2008	Endring	Budsjett 2009
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg ¹⁾			
80	Markedsordningen for korn	96,000	23,800	
	Sum	96,000	23,800	119,800

1) I tillegg kommer en ny inntekt på 8,53 mill. kroner i 2008

VEDLEGG

Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd

Rammeberegning:		Mill. kr
	Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	324
-	Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	24
=	Nettoeffekt av tilskudd	300
+	Avtalepriser fra 1.7.2008	870
	Avtalepriser fra 1.1.2009	385
=	Sum avtalepriser og tilskudd 2008/09	1 555
+	Omdisponering øveførte midler fra 2007 til 2008	45
=	Ramme	1 600
+	Omdisponerte ledige midler i 2008 utenfor rammen	51

Målpriser

Produkt	Kvantum Mill. l/kg	Målpris Kr / kg	Målprisendring		Endring fra 1.7.08 mill. kr	Endring fra 1.1.09 mill. kr
			Fra 1.7.2008 Kr/l / kg	Fra 1.1.2009 Kr/l/kg		
Melk , ku og geit	1581,6	3,94	0,17	0,13	268,9	205,6
Storfe	83,4	42,19	2,20	1,20	183,5	100,1
Gris	123,1	26,22	0,65	0,55	80,0	67,7
Sau/lam	23,7	50,00	5,00	0,00	118,5	0,0
Egg	55,6	14,18	0,50	0,21	27,8	11,7
Poteter	219,5	2,55	0,17		37,3	0,0
Grønnsaker	1324,1		7,3%		97,2	0,0
Frukt	136,7		7,3%		10,0	0,0
Norsk matmel	275,0		0,17		46,8	0,0
Sum markedsprisutslag¹					870,0	385,1
Sum markedsprisutslag, helårsvirkning av oppgjøret						1255,1

1) Inndekning 845 mill. kr på årsbasis, tilsvarende 9.700 kr pr. årsverk i 2008, samt 25 mill. kroner i kraftfôrprisøkning i 2008 som følge av redusert prisnedskrivningstilskudd

Endringer på kap. 1150 og 4150

Post		Endring mill. kr	Budsjett 2008 mill. kr
50	Fondsavsetninger	20,250	910,503
70	Markedsregulering	36,500	165,600
73	Pristilskudd	0,100	2 089,900
74	Direkte tilskudd	205,900	6 955,469
77	Utviklingstiltak	7,500	194,930
78	Velferdsordninger	53,500	1 640,454
SUM KAP. 1150		323,750	11 956,856
KAP. 4150 Post 80		23,800	96,000

Kapittel 1150 Jordbruksavtalen:

Post	Benevning	Endring mill. kr	Budsjett 2008 mill. kr
50.11	Tilskudd til LUF ²⁾	40,000	860,753
50.12	Tilskudd til skadefondet for landbruksproduksjon ³⁾	-19,750	49,750
50	Fondsavsetninger	20,250	910,503
70.11	Avsetningstiltak	0,000	18,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v. ⁴⁾	36,500	140,100
70.13	Eksportrestitusjon	0,000	6,600
70	Markedsregulering, kan overføres	36,500	165,600
73.			
11	Tilskudd til norsk ull	0,000	152,800
73.13	Pristilskudd melk	30,600	506,200
73.15	Pristilskudd kjøtt	20,500	642,200
73.16	Distriktstilskudd egg	0,000	5,600
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	0,000	49,500
73.18	Frakttilskudd	9,000	211,300
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning korn ²⁾	-60,000	416,000
73.20	Tilskudd til matkorn	0,000	86,300
73.21	Tilskudd til potetsprit	0,000	20,000
73	Pristilskudd (overslagsbevilgning)	0,100	2 089,900
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon	-85,200	1 041,700
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	243,300	1 898,400
74.16	Beitetilskudd	49,000	410,000
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	-41,200	3 125,969
74.19	Regionale miljøprogram	0,000	390,000
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	35,000	89,400
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	5,000	0,000
74	Direkte tilskudd, kan overføres	205,900	6 955,469
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	5,000	81,070
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	0,000	7,520
77.13	Tilskudd til forsøksringer og teknisk planlegging	1,500	36,400
77.14	Tilskudd til pelsdyr	0,000	23,200
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	1,000	38,740
77.17	Tilskudd til fruktlager	0,000	8,000
77	Utviklingstiltak, kan overføres	7,500	194,930
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	44,000	1 068,619
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. +100 kr til 1130 pr d.	16,500	152,000
78.13	Medlemsavgift til folketrygden	0,000	130,800
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	0,000	88,000
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	4,000	80,000
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	-11,000	121,035
78	Velferdsordninger, kan overføres	53,500	1 640,454
SUM KAP. 1150		323,750	11 956,856

2) 8,53 mill. kroner av tilbakebetalte midler til reguleringsanlegg i 2008 og 30 mill. kr i redusert prisnedskrivning på korn tilføres LUF i 2008

3) 45,474 mill. kr av overførte midler fra 2007 tilføres skadefondet i 2008

4) 10 mill. kr av redusert prisnedskrivning norsk korn, samt 4 mill. kr ledige midler tilføres i 2008

Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	Kvantum 1.000 tonn	Målpris Kr / kg	Endring Kr / kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	308,0	2,15	0,17	52,4
Rug, matkorn	29,2	1,99	0,17	5,0
Bygg	477,3	1,81	0,17	81,1
Havre	261,7	1,65	0,17	44,5
Fôrhvete og fôrrug	98,2		0,17	16,7
Erter til modning	10,0		0,17	1,7
Såkorn	57,2		0,17	9,7
Sum norsk korn	1241,5		0,17	211,1
Oljevekster	11,1	4,39	0,17	1,9
Sum korn og oljevekster	1252,6		0,17	212,9

Kap. 4150 Markedsordningen for korn

Post 80	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Sildemel	12	0,00	0,00	0,0
Soyamel	140	0,15	0,17	23,8
Urea	4,6	2,60	0,00	0,0
Fôrhvete	0,0	0,00	0,00	0,0
Andre fôrstoffer	0,0	0,00	0,00	0,0
Mel av hvitfiskavfall (refusjon)	0,0	0,00	0,00	0,0
Sum kap 4150.80				23,8

Anslag endring i kraftfôrpris, inkl korn og protein, kr/kg **0,22**

Post 73.11 Tilskudd til norsk ull

	Kvantum Mill. kg	Sats Kr / kg	Sats- endring Kr / kg	Total endring mill. kr
Ull	4,891	31,00	0,00	0,0

Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Kvantum Mill. l.	Gjeld. sats Kr / l	Sats- endring Kr / l	Total endring mill. kr
Grunntilskudd geitmelk	19,7	2,77	0,14	2,8
Distriktstilskudd				
Sone A og 0	188,3	0,00	0,00	0,0
Sone B	333,3	0,09	0,02	6,7
Sone C	253,1	0,26	0,02	5,1
Sone D	539,2	0,35	0,02	10,8
Sone E	120,7	0,45	0,02	2,4
Sone F	54,5	0,58	0,02	1,1
Sone G	61,4	0,83	0,02	1,2
Sone H	4,0	1,04	0,02	0,1
Sone I	12,3	1,62	0,02	0,2
Sone J	12,1	1,71	0,02	0,2
Sum distriktstilskudd, melk	1 578,9		0,02	27,8
Sum post 73.13 Pristilskudd, melk				30,6

<u>Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt</u>		Gjeld.	Sats-	Total
	Kvantum	sats	endring	endring
	Mill. kg	Kr / kg	Kr / kg	mill. kr
<u>Grunntilskudd, kjøtt</u>				
Sau	23,1	3,81	0,00	0,0
Geit	0,3	5,15	0,00	0,0
Sum grunntilskudd, kjøtt	23,4			0,0
<u>Distriktstilskudd, kjøtt</u>				
Sone 1	21,5	0,00	0,00	0,0
Sone 2	57,2	4,35	0,20	11,4
Sone 3	18,8	6,85	0,20	3,8
Sone 4	7,6	10,80	0,20	1,5
Sone 5	1,0	11,40	0,20	0,2
Sau, sone 4	3,2	12,80	0,20	0,6
Sau, sone 5	0,6	13,30	0,20	0,1
Gris Vestlandet	6,4	0,84	0,10	0,6
Gris, sone 4 og 5	5,9	5,40	0,00	0,0
Kylling og kalk., Agd./Vestl./Trl.	23,0	0,30	0,10	2,3
Sum distriktstilskudd, kjøtt	145,2			20,5
Sum pristilskudd kjøtt				20,5

<u>Post 73.16 Distriktstilskudd egg</u>		Gjeld.	Sats-	Total
	Kvantum	sats	endring	endring
	Mill. kg	Kr / kg	Kr / kg	mill. kr
Vestl., Trøndelag	12,2	0,45	0,00	0,0
Nord Norge	1,2	1,05	0,00	0,0
Sum distriktstilskudd egg				0,0

<u>Post 73.18 Fraktilskudd</u>	Endring
	Mill. kr
Innfrakt korn	0,0
Mellomfrakt korn	5,0
Stedsfrakt kraftfôr	4,0
Fraktilskudd slakt	0,0
Fraktilskudd egg	0,0
Sum	9,0

<u>Post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn</u>	Kvantum	Sats	Endring	Endring
	1.000 tonn	Kr / kg	Kr / kg	Mill. kr
Prisnedskrivning norsk korn	1217,0	0,318	-0,05	-60,9
Prisnedskrivning norsk oljefrø	11,9	1,65	-0,05	-0,6
Prisnedskrivning norske fôreter	10,0	0,73	-0,05	-0,5
Økologisk korn	10,0	0,60	0,20	2,0
Sum				-60,0

Post 73.20 Tilskudd til matkorn

	Kvantum 1.000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Tilskudd matkorn	372,0	0,232	0,000	0,0

Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og ammeku

Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og ammeku		Antall	Sats kr/bruk/dyr	Sats- endring	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr
Kumelk Oslofjorden	Antall bruk:	470	64 700	4 500	69 200	2,1
	Antall dyr:	6	12 940	900	13 840	0,0
Kumelk rest Sør-Norge	Antall bruk:	10192	59 800	4 500	64 300	45,9
	Antall dyr:	361	11 960	900	12 860	0,3
Kumelk Nord-Norge	Antall bruk:	1408	65 600	4 500	70 100	6,3
	Antall dyr:	32	13 120	900	14 020	0,0
Geitemelk	Antall bruk:	435	65 600	4 500	70 100	2,0
	Antall dyr:	307	2 430	167	2 596	0,1
<u>Samdrifter kumelk etablert før 1.7.2004</u>						
	Antall					
Oslofjorden	medlemmer: 2	20	114 800	-10 000	104 800	-0,2
	Flere enn 2 medl.	8	148 700	-20 000	128 700	-0,2
	Antall					
Sør-Norge	medlemmer: 2	737	104 800	-10 000	94 800	-7,4
	Flere enn 2 medl.	204	133 700	-20 000	113 700	-4,1
	Antall					
Nord-Norge	medlemmer: 2	50	114 800	-10 000	104 800	-0,5
	Flere enn 2 medl.	8	148 700	-20 000	128 700	-0,2
<u>Samdrifter geitemelk etablert før 1.7.2004</u>						
	Antall					
	medlemmer: 2	2	114 800	-10 000	104 800	0,0
	Antall					
	medlemmer: 3	1	148 700	-20 000	128 700	0,0
<u>Ammekyr</u>						
	6-49 kyr	Antall bruk	2836			
	6-49 kyr	Antall dyr	42038	1 420	0	1 420
	50 og flere kyr	Antall bruk	60	71 000	0	71 000
<u>Sau over 1 år, ikke berettiget driftstilskudd melk eller storfekjøtt</u>						
	10-49 dyr	Antall dyr	165783	150	-150	
	50 og flere dyr	Antall bruk	4723	7 500	-7 500	0
Fratrekk for bruk i kombinasjon						0,0
Kostnadseffekt av flere driftstilskudd pr foretak ¹⁾						4,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-73,0
Sum driftstilskudd, melk og ammeku		17 137				-85,2

1) Ammeku og melkeproduksjon

Post 74.14 Produksjonstilskudd, husdyr

	Intervall		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr
	Fra	Til					
Bunnfradrag 35 pst ¹⁾			47 620	4 000	0	4 000	0,0
Mjølkeku	1	16	191 687	3 120	220	3 340	42,2
	17	25	40 046	1 584	0	1 584	0,0
	26	50	23 294	396	0	396	0,0
Sum			255 027				42,2
Storfe	1	250	580 107	787	0	787	0,0
Mjølkegeit	1	125	38 318	900	220	1 120	8,4
	126	250	1 496	412	0	412	0,0
Sum			39 814				8,4
Ammekyr ²⁾	1	16	42494	3 120	220	3 340	9,3
	17	25	6671	1 584	1 756	3 340	11,7
	26	50	4890	396	0	396	0,0
Sum			54 055				21,0
Sau over 1 år	1	50	508 190	624	276	900	140,3
	51	75	103 348	624	80	704	8,3
	76	100	49 710	543	161	704	8,0
og ammegeiter	101	200	47 335	250	20	270	0,9
	200	300	3 944	113	20	133	0,1
Uteangersau (alle)	1	300	25 925	113	67	180	1,7
Sum			738 452				159,3
Lammeslakt	kval. O og bedre		850 804	150	25	175	21,3
	kval. O-		57 199	63	0	63	0,0
	Kval P+ og dårligere		52 146	0	0	0	0,0
	Kjeslakt over 3,5 kg		7 926	63	0	63	0,0
Tillegg: Økologiske lammeslakt			28 917	9	21	30	0,6
Sum			999 868				21,9
Avlsgris Sør-Norge	1	35	37 493	915	0	915	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	2 590	1 202	0	1 202	0,0
Avlsgris landet	36	70		0	0	0	0,0
Sum			40 083				0,0
Slaktegris	1	1400	1 321 072	28	0	28	0,0
	1401	2100		0	0	0	0,0
Sum			1 321 072				0,0
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	701 327	12	0	12	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	29 849	26	0	26	0,0
Verpehøner, landet	1001	5 000	1 877 118	12	0	12	0,0
Sum			3 385 495				0,0
Unghester < 3 år			6 456	1000	0	1 000	0,0
Beløpsavgrensing				220 000	20 000	240 000	0,5
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-40,0
Kostnad av ammekyr som egen dyregruppe							30,0
Sum produksjonstilskudd, husdyr			5 682 108				243,3

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

2) Ammekyr i storfebesetninger uten melkekvote og ammekyr av kjøttferase i besteneringer med melkekvote

Post. 74.16 Beitetilskudd		Antall	Sats	Endring	Nye	Endring
		dyr	kr/dyr	kr/dyr	satser	mill. kr
Utmarksbeite:	Kyr, storfe, hest	226 340	250	0	250	0,0
	Sau, lam, geit	1 970 155	85	0	85	0,0
Beitetilskudd						
	Sone 1-4 Småfe m.m.	418 971	25	10	35	4,2
	Sone 5-7 Småfe m.m.	1 853 494	25	10	35	18,5
	Sone 1-4 Storfe m.m.	212 421	200	50	250	10,6
	Sone 5-7 Storfe m.m.	393 752	200	50	250	19,7
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-4,0
Sum beitetilskudd						49,0

Post. 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd		Ant.	Sats	Endring	Ny sats	Endring
			kr/daa	kr/daa	kr/daa	Mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal		9 592 745	196	-6	190	-57,6
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾		47 620	4 000	0	4 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr		6 120 867				28,4
Arealtilskudd, korn		3 225 612				0,0
Arealtilskudd, potet		143 047				0,0
Arealtilskudd, grønnsaker		56 443				0,0
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal		46 776				0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-12,0
Sum, AK-tilskudd		9 592 745				-41,2

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 200	dekar	266 136	75		75	0,0
	over 200	dekar	82 108	50		50	0,0
	Sum		348 244				0,0
Sone 2	0 - 200	dekar	226 249	0		0	0,0
	over 200	dekar	89 163	0		0	0,0
	Sum		315 412				0,0
Sone 3	0 - 200	dekar	433 724	99		99	0,0
	over 200	dekar	129 868	50		50	0,0
	Sum		563 592				0,0
Sone 4	0 - 200	dekar	374 343	99		99	0,0
	over 200	dekar	120 326	50		50	0,0
	Sum		494 669				0,0
Sone 5	0 - 200	dekar	2 910 928	198	8	206	23,3
	over 200	dekar	598 814	50		50	0,0
	Sum		3 509 743				23,3
Sone 6	0 - 200	dekar	552 017	226	8	234	4,4
	over 200	dekar	212 074	50		50	0,0
	Sum		764 091				4,4
Sone 7	0 - 200	dekar	85 675	256	8	264	0,7
	over 200	dekar	39 440	50		50	0,0
	Sum		125 116				0,7
Sum grovfôr alle soner			6 120 867				28,4

Arealtilskudd, korn

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0-800	dekar	1303855	107		107	0,0
	801-	dekar	73133	96		96	0,0
Sone 2	0-800	dekar	32411	159		159	0,0
	801-	dekar	0	146		146	0,0
Sone 3	0-800	dekar	1143638	159		159	0,0
	801-	dekar	44583	146		146	0,0
Sone 4	0-800	dekar	426352	247		247	0,0
	801-	dekar	1620	232		232	0,0
Sone 5	0-800	dekar	193455	247		247	0,0
	801-	dekar	2136	232		232	0,0
Sone 6	0-800	dekar	4112	247		247	0,0
	801-	dekar	0	232		232	0,0
Sone 7	0-800	dekar	317	247		247	0,0
	801-	dekar	0	232		232	0,0
Sum korn, alle soner			3 225 612		0,0		0,0

Arealtilskudd, potet

	Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	36560	50		50	0,0
Sone 2	9590	50		50	0,0
Sone 3	60815	50		50	0,0
Sone 4	13697	50		50	0,0
Sone 5	15250	50		50	0,0
Sone 6	6794	900		900	0,0
Sone 7	341	900		900	0,0
Sum poteter, alle soner	143 047				0,0

Arealtilskudd, grønnsaker

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 30	dekar	9241	400	0	400	0,0
	31 - 60	dekar	5593	200	0	200	0,0
	over 60	dekar	15764	0		0	0,0
	Sum		30 598				0,0
Sone 2	0 - 30	dekar	2268	400	0	400	0,0
	31 - 60	dekar	984	200	0	200	0,0
	over 60	dekar	3729	0		0	0,0
	Sum		6 981				0,0
Sone 3	0 - 30	dekar	3401	400	0	400	0,0
	31 - 60	dekar	1506	200	0	200	0,0
	over 60	dekar	4912	0		0	0,0
	Sum		9 819				0,0
Sone 4	0 - 30	dekar	2349	400	0	400	0,0
	31 - 60	dekar	908	200	0	200	0,0
	over 60	dekar	1141	0		0	0,0
	Sum		4 398				0,0
Sone 5	0 - 30	dekar	2483	400	0	400	0,0
	31 - 60	dekar	786	200	0	200	0,0
	over 60	dekar	882	0		0	0,0
	Sum		4 151				0,0
Sone 6	0 - 30	dekar	421	1 500	0	1500	0,0
	31 - 60	dekar	57	200	0	200	0,0
	over 60	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		478				0,0
Sone 7	0 - 30	dekar	18	1 500	0	1500	0,0
	31 - 60	dekar	0	200	0	200	0,0
	over 60	dekar	0	0		0	0,0
	Sum		18				0,0
Sum grønnsaker, alle soner			56 443				0,0

Arealtilskudd, frukt og bær

			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Sone 1	0 - 30	dekar	7 048	550	0	550	0,0
	31 - 40	dekar	1 281	500	0	500	0,0
	over 40	dekar	6 177	0	0	0	0,0
	Sum		14 506				0,0
Sone 2	0 - 30	dekar	417	550	0	550	0,0
	31 - 40	dekar	60	500	0	500	0,0
	over 40	dekar	257	0	0	0	0,0
	Sum		734				0,0
Sone 3	0 - 30	dekar	4 294	550	0	550	0,0
	31 - 40	dekar	775	500	0	500	0,0
	over 40	dekar	3 404	0	0	0	0,0
	Sum		8 473				0,0
Sone 4	0 - 30	dekar	902	550	0	550	0,0
	31 - 40	dekar	142	500	0	500	0,0
	over 40	dekar	539	0	0	0	0,0
	Sum		1 583				0,0
Sone 5	0 - 30	dekar	16 950	800	0	800	0,0
	31 - 40	dekar	1 784	800	0	800	0,0
	over 40	dekar	2 327	0	0	0	0,0
	Sum		21 061				0,0
Sone 6	0 - 30	dekar	402	1 150	0	1150	0,0
	31 - 40	dekar	0	800	0	800	0,0
	over 40	dekar	0	0	0	0	0,0
	Sum		402				0,0
Sone 7	0 - 30	dekar	17	1 150	0	1150	0,0
	31 - 40	dekar	0	800	0	800	0,0
	over 40	dekar	0	0	0	0	0,0
	Sum		17				0,0
Sum frukt og bær, alle soner			46 776				0,0

Post. 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

	Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring Mill. kr
Arealtilskudd					
Korn til modning	63 787	300	0	300	0,0
Grønnsaker, frukt og bær	3 954	1 000	0	1000	0,0
Poteter	1 963	500	0	500	0,0
Grønngjødsling	7 501	363	137	500	1,0
Innmarksbeite * faktor 0,6	38 026	75	0	75	0,0
Annet økologisk areal	243 593	75	0	75	0,0
Sum arealtilskudd					
økologisk areal	358 824				1,0
Omleggingstilskudd					
Karensareal 1. år, alt areal unntatt innm.beite	49 351	250	0	250	0,0
Sum omleggingstilskudd					
økologisk areal	49 351				0,0

forts.

Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr
Melkekyr	AK-sone 1-4	3 482	1 500	0	1500	0,0
	AK-sone 5-7	2 945	1 752	0	1752	0,0
Ammekyr	AK-sone 1-4	1 740	945	0	945	0,0
	AK-sone 5-7	1 443	1 320	0	1320	0,0
Andre storfe	AK-sone 1-4	7 083	285	0	285	0,0
	AK-sone 5-7	5 768	420	0	420	0,0
Sau over 1 år	AK-sone 1-4	7 155	200	0	200	0,0
	AK-sone 5-7	20 318	260	0	260	0,0
Melkegeit og ammegeit	AK-sone 1-4	33	70	0	70	0,0
	AK-sone 5-7	783	90	0	90	0,0
Avlsgris	Landet	323	300	0	300	0,0
Slaktegris	Landet	3 496	200	0	200	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon						0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						34,0
Sum tilskudd til økologisk jordbruk						35,0

Post 78.11 Tilskudd for avløsning til ferie og fritid

	Intervall dyr	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Nye satser kr/dyr	Økt sats	Endring mill. kr
Mjølkeku	1 - 8	104 308	3 086	154	3 240	5%	
(bruk med melkeprod)	over 8	157 514	2 094	105	2 199	5%	
Ammekyr	alle	54 310	571	29	600	5%	
Andre storfe	alle	575 315	446	22	468	5%	
Melkegeit og melkesau	1 - 40	17 542	733	37	770	5%	
(bruk med melkeprod)	over 40	21 270	490	25	515	5%	
Sau, ammegeit	alle	713 046	388	19	407	5%	
Avlsgris	alle	58 674	882	44	926	5%	
Slaktegris	alle	1 436 809	31	2	33	5%	
Verpehøner, -ender, - kalkuner, -gjess	alle	3 694 334	7,7	0,4	8,1	5%	
Hester	alle	30 076	882	44	926	5%	
Avlskaniner	alle	1 721	220	11	231	5%	
Gjess, kalkuner	alle	935 809	2,7	0,1	2,8	5%	
Ender, livkylling	alle	2 902 897	0,75	2,09	2,8	5%	
Slaktekylling	alle	50 627 190	0,32	0,02	0,34	5%	
Revetisper	alle	64 651	243	12	255	5%	
Mink- og ildertisper	alle	114 498	71	4	75	5%	
Hjort	alle	4 357	300	15	315	5%	
Sum effekt av satsendringer							33,5
Avkorting:		antall foretak m. maks. utbetaling	Makssats kr/foretak	Endring kr/foretak	Nye satser kr/foretak		Endring mill. kr
Sum effekt av maksimalsatsen		7 804	55 500	2 500	58 000		19,5
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-9,0
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid							44,0